บทที่ 12

โครงการพัฒนาพื้นที่ศึกษาและรวบรวมพืชสมุนไพร พืชอาหาร พืชพื้นเมือง พืชที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ในเขตภาคเหนือตอนบน

โดย กิตติ สัจจาวัฒนา[1]

สำนักวิชาเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา ต. แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา[1]

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศ ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ประกอบไปด้วยพื้นที่ประมาณ 5,727 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มีสภาพเป็นป่าเต็งรังที่มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง ภายใต้การกำกับดูแลของกรมป่าไม้ จำนวน 4,580 ไร่ ซึ่งอนุญาตให้ทางมหาวิทยาลัยใช้ประโยชน์ได้เรียบร้อยแล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตมหาวิทยาลัยเป็นป่าผลัดใบ ได้แก่ ป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ การดำเนินการอนุรักษ์พันธุ์พืช ณ พื้นที่มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีการประสานงานดำเนินการกับจังหวัดและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันพิจารณาวางแผนดำเนินงาน โดยประกอบไปด้วยมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก และวิทยาเขตสารสนเทศพะเยา รับผิดชอบในการอนุรักษ์พรรณพืช โดยประสานงานเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ศูนย์ข้อมูลพรรณพฤกษชาติ หอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นต้น โดยจัดตั้งโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการมาตั้งแต่ ปี 2549 โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะสำรวจ อนุรักษ์พืชพันธุ์ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ โดยในปีงบประมาณ 2550 มีโครงการย่อย 13 โครงการ ทำการสำรวจ ศึกษา รวบรวมทั้งข้อมูลทางด้านการวิจัยด้านความหลากหลายของพืชหลายชนิด อาทิเช่น ไม้วงศ์ขิง กล้วยไม้ เห็ด พืชสมุนไพรและสังคมพืช เพื่อจัดทำฐานองค์ความรู้ทางวิทยาการที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนา อย่างไรก็ตามในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ฯ ในระยะที่ผ่านมา มีการสำรวจ ศึกษาและรวบรวมพันธุ์พืชได้เป็นจำนวนมาก แต่มีปัญหาด้านพื้นที่ที่จะจัดเก็บพืชดังกล่าว เพื่อเป็นแหล่งพันธุกรรม การขยายพันธุ์เพื่ออนุรักษ์ และการศึกษา โครงการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ปลูกพืชดังกล่าวเพื่อใช้เป็นแหล่งพันธุกรรมสำหรับการศึกษาและการอนุรักษ์ต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ต่อไปที่จะจัดทำเป็นพื้นที่เพื่อการศึกษา ดูงาน วิจัยของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และนักวิจัยที่สนใจ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อพัฒนาพื้นที่ศึกษา จัดเก็บ ปลูก และรวบรวมรักษาแหล่งพันธุกรรมของกล้วยไม้ป่า เห็ด พืชสมุนไพร และไม้ป่าบางชนิด ในพื้นที่ 10 ไร่ จากโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหลากหลายทางชีวภาพ (biological diversity หรือ biodiversity) หมายถึงการมีสิ่งมีชีวิตมากมายหลากหลายสายพันธุ์ (genes) และ ชนิด (species) อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ความหลากหลายทางพันธุกรรม (geneticdiversity) ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ (species diversity) และความหลากหลายทางระบบนิเวศ(ecological diversity) ประเทศไทยนอกจากจะมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากแล้วจากตำแหน่งที่ตั้งของประเทศ ยังเป็นเสมือนจุดบรรจบของเขตกระจายพันธุ์พืชและสัตว์ป่าหลายเขตกล่าวคือ เป็นเขตซ้อนทับของกลุ่มพรรณพฤกษชาติ (Floristic Region) ถึง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อินโด-เบอร์มีส (Indo-Burmese elements) กลุ่มอินโด-ไชนิส (Indo-Chinese elements) และกลุ่มมาเลเซีย (Malaysian elements) ในส่วนของสัตว์ป่านั้นประเทศไทยถือเป็นจุดทับซ้อนของเขตสัตว์ภูมิศาสตร์ (Zoological Region) ถึง 3 เขตเช่นกัน ได้แก่ เขตซิโน-หิมาลัย (Sino-Himalayan) เขตอินโด-ไชนิส (Indo-Chinese) และเขตซุนดา (sundaic) (พัสรินณ์ พันธุ์แน่น, 2550)

ความหลากหลายด้านพรรณพฤกษชาติซึ่งเสมือนผู้ผลิต (producer) นักพฤกษศาสตร์ประมาณว่าในโลกมีพันธุ์พืชประมาณ 250,000 ชนิด ประเทศไทยมีอยู่ประมาณ 15,000 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 8 ของพรรณพืชทั่วโลกหรือประมาณ 300 วงศ์ ความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยนับเป็นมรดกจากธรรมชาติที่มีคุณค่ายิ่ง ทรัพยากรเหล่านี้อยู่รวมกันเป็นระบบนิเวศที่ซับซ้อนและเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายใต้สภาวะที่สมดุล กลไกของระบบนิเวศที่ดำเนินการไปตามปกติจะต้องประกอบด้วย พืชสีเขียว คือผู้ผลิต (producer) สรรพสัตว์ คือผู้บริโภค (consumer) และจุลินทรีย์ คือผู้ย่อยสลาย (decomposer) บทบาทของผู้บริโภคอันได้แก่สรรพสัตว์ทั้งมวลก่อให้เกิดห่วงโซ่และสายใยแห่งอาหาร (food chain and food web) ความซับซ้อนของระบบนิเวศแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันมากน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนสรรพสิ่งที่มีชีวิตเป็นองค์ประกอบ หากมีจำนวนสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะสัตว์มากชนิด การถ่ายทอดพลังงานและการหมุนเวียนของแร่ธาตุอาหารในระบบนิเวศ ก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยาวนาน (กรมอุทยานแห่งชาติ, 2550)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) กล่าวคือ มีความหลากหลายทางพันธุกรรม ความหลากลายในชนิดพันธุ์และความหลากหลายในระบบนิเวศน์ ซึ่งพรรณพืชที่ศึกษาพบไม่ต่ำกว่า ๑๒,๐๐๐ ชนิด โดยรวมถึงเห็ดรา ๓,๐๐๐ กว่าชนิด เฟิร์น ๖๓๓ ชนิด และกล้วยไม้มากว่า ๑,๐๐๐ ชนิด พบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น จากข้อมูลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช พบว่า พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ จาก ๑๗๑.๐๒ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๕๓.๓ ของพื้นที่ประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ลดลงเหลือ ๙๗.๘๘ ล้านไร่ หรือ ร้อยละ ๓๐.๕ ของพื้นที่ประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ลดลงเหลือ ๘๑ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๒๕.๓ ของพื้นที่ประเทศ ในปี ๒๕๔๑ ส่วนพื้นที่ป่าชายเลนลดลงจาก ๒.๓ ล้านไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เหลือเพียง ๑.๑ ล้านไร่ ในพี พ.ศ. ๒๕๓๔ สภาพพื้นที่ป่าไม้ลดลงรวดเร็ว ส่งผลทำให้พรรณพืชหลากหลายชนิดที่ยังไม่ได้ศึกษาและบางชนิดที่ยังไม่สำรวจพบสูญพันธุ์ไป (สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารีสวนจิตรลดา, 2550)

พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๒.๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 มีพระราชดำริกับนายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวังและผู้อำนวยการโครงการส่วนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา ให้ดำเนินการอนุรักษ์พืชพรรณของประเทศและดำเนินการเป็นธนาคารพืชพรรณ โดยมอบให้โครงการส่วนพระองค์ฯ ฝ่ายวิชาการฯ เป็นผู้ดำเนินการ และดร.พิศิษฐ์ วรอุไร เป็นประธานคณะกรรมการบริหาร

๒.๒ วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2541 พระราชทานพระราชดำริ กับ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุลเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา และดร.พิศิษฐ์ วรอุไร ประธานคณะกรรมการบริหารโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ให้ดำเนินการศึกษาทรัพยากรบนเกาะแสมสารและเกาะข้างเคียง โดยให้ดำเนินการตั้งแต่ยอดเขาจนถึงใต้ทะเล

๒.๓ วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2544 โปรดเกล้าฯ ให้นายแก้วขวัญ วัชโรทัย เป็นประธานคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ และให้ ดร.พิศิษฐ์ วรอุไร เป็นที่ปรึกษา นายพรชัย จุฑามาศ เป็นรองผู้อำ นวยการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ และรับสั่งให้นายอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี มาดูโครงการเนื่องจากทำงานด้านนี้หลายโครงการ จะได้ทราบว่าโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ดำเนินการอย่างไรบ้าง

๒.๔ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ได้พระราชทานพระราชดำริกับนายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ เลขาธิการ กปร. ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปความว่า ขอให้สำนักงาน กปร. และโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ร่วมกันจัดทำแผนแม่บท เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน โดยไม่ควรจะขยายพื้นที่ดำเนินการออกไปมาก

แนวทางการดำเนินงานพระราชทาน

การปกปักพันธุกรรมพืช

๑) มีพระราชปรารภถึงการเสด็จพระราชดำเนินผ่านไปทางจังหวัดนนทบุรี ทอดพระเนตรเห็นพันธุ์ไม้เก่า ๆ อยู่มาก เช่น ทุเรียนบางพันธุ์ อาจยังคงมีลักษณะดีอยู่ แต่สวนเหล่านี้จะเปลี่ยนสภาพไป จึงทรงห่วงว่าพันธุ์ไม้เหล่านี้จะหมดไป

๒) ทรงให้สำรวจขึ้นทะเบียนรหัสต้นพืชที่ขึ้นอยู่เดิมในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และให้วัดพิกัดตำแหน่งของพืชต่าง ๆ ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้

๓) ทรงให้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ดำเนินการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่เกาะละวะ จังหวัดพังงา

๔) ทรงให้อนุรักษ์ต้นหว้าใหญ่ในบริเวณวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน ซึ่งเข้าใจว่าเป็นต้นหว้าที่ขึ้นอยู่ที่นั่นก่อนก่อสร้างวัง

การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช

๑) ตามเกาะต่าง ๆ มีพืชพรรณอยู่มาก แต่ยังไม่มีผู้สนใจเท่าไร จึงน่าจะมีการสำรวจพืชพรรณตามเกาะด้วย

๒) ทรงให้รวบรวมพันธุกรรมหลายชนิด

๓) มีรับสั่งให้ดำเนินการศึกษาทรัพยากรชีวภาพบนเกาะแสมสารและเกาะข้างเคียง โดยให้ดำเนินการตั้งแต่ยอดเขาจนถึงใต้ทะเล

การปลูกรักษาพันธุกรรมพืช

๑) พระราชทานแนวทางอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยควรอนุรักษ์พันธุ์ที่ไม่ใช่พืชเศรษฐกิจไว้ด้วย

๒) สร้างธนาคารพืชพรรณสำหรับเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเนื้อเยื่อ

๓) ทรงให้มีการปลูกรักษาพันธุกรรมพืชไว้ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช

๑) เมืองไทยมีสภาพภูมิประเทศภูมิศาสตร์อย่างไร และก็ได้ศึกษาเรื่องต้นไม้ต่าง ๆ ก็ยังเห็นว่ามีหน่วยงานทั้งหน่วยงานของรัฐและของเอกชน ทั้งเป็นหน่วยงานราชการ เช่น กรมป่าไม้กรมวิชาการเกษตร และสถาบันการศึกษาที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องของพืช เหตุผลที่ศึกษาพืชพรรณเพราะถือว่าง่ายกว่าการศึกษาอย่างอื่น ศึกษาว่าพืชกี่ชนิด ทั้งเรื่องชื่อของพืชชนิดต่าง ๆ เรื่องงานอนุกรมวิธานก็ศึกษากัน

หลายแห่งจึงน่าจะมีการรวบรวมว่าแต่ละสถาบันนั้นได้ทำงานในส่วนของตนอย่างไร ตัวอย่างเช่น พืช ก็ได้ศึกษาในส่วนที่แต่ละแห่งได้รวบรวมนั้นชื่อต่างหรือซ้ำกันอย่างไรเพื่อที่จะได้รวมกันว่าประเทศเรามีอะไรบ้าง

๒) ศึกษาคุณค่าทางอาหารของผักพื้นเมืองเหล่านั้นมีอะไรบ้าง และได้มีการวิเคราะห์พิษภัยของพืชเหล่านั้นไว้ด้วย เดิมเท่าที่คิดก็ยอมรับว่าไม่ได้คิดเรื่องพิษภัย จากการวิจัยของนักวิชาการก็ได้ทราบว่ามีพืชพื้นบ้านบางอย่างที่รับประทานกันอยู่ซึ่งมีพิษบ้าง ถ้าบริโภคกันในส่วนที่เป็นท้องถิ่นก็อาจไม่เป็นพิษภัยมาก การส่งเสริมเป็นโครงการขึ้นมาแล้ว ก็จะมีการขยายพันธุ์เป็นจำนวนมากและก็รับประทานอย่างนี้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งจะมีอันตรายต่อร่างกายเป็นอย่างยิ่ง และพืชนี้จะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจได้อีกถ้าทราบสรรพคุณและนำมาใช้ในส่วนที่ขยายพันธุ์แล้วไม่เป็นอันตรายคือ การขยายพันธุ์จะเป็นการช่วยในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรเพิ่มขึ้น แต่ต้องไม่ละเลยในเรื่องของวิชาการ

ศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช

๑) ทรงให้ทำศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช โดยมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถแสดงลักษณะของพืชออกมาเป็นภาพสีได้ เพื่อความสะดวกในการอ้างอิงค้นคว้า

๒) ทรงให้ดำเนินการเชื่อมข้อมูลกันระหว่างศูนย์ข้อมูลพรรณพฤกษชาติ หอพรรณไม้กรมป่าไม้ กับศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช สวนจิตรลดา

๓) ทรงให้ดำเนินการทำฐานข้อมูลพรรณไม้แห้ง โดยการบันทึกตัวอย่างพรรณไม้แห้งบันทึกลงแผ่น Photo CD และเมื่อแล้วเสร็จให้ทำสำเนาให้หน่วยงานนั้น ๆ

๔) ทรงให้หาวิธีดำเนินการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพันธุกรรมพืชของหน่วยงานต่าง ๆ สื่อถึงกันในระบบเดียวกันได้

๕) อยากจะทำฐานข้อมูลที่นักวิชาการทุกคนจะใช้ในการค้นคว้าได้ด้วยกัน คิดว่าทำฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ซึ่งใช้การเรียกชื่อพืชที่ทุกคนจะเข้าถึงได้

๖) เพื่อเป็นสื่อในระหว่างสถาบันต่าง ๆ บุคคลต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาให้สามารถใช้ฐานข้อมูลเดียวกัน เพื่อให้การศึกษาไม่ซ้ำซ้อน สามารถที่จะดำเนินการไปก้าวหน้าเป็นประโยชน์ทางวิชาการได้

๗) การมอบฐานข้อมูลทางด้านพืชในหน่วยงานต่าง ๆ นั้น หน่วยงานต่าง ๆ มีหอพรรณไม้ เช่น กรมป่าไม้มีพืชที่นักวิชาการ นักวิจัยรุ่นเก่า ๆ ได้เก็บตัวอย่างพรรณพืชแห้งเก็บไว้เป็นเวลาเกือบจะร้อยปีแล้ว ตัวอย่างพรรณไม้เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีค่าสูงจะเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษา แต่ว่าของต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเก่าแก่ไปตามกาลเวลาจะเสียหายอย่างน่าเสียดาย แต่สมัยนี้เรามีเทคโนโลยีที่จะรักษาสิ่งเหล่านี้เพื่อให้นักวิชาการได้ศึกษาก็ขอให้ช่วยกันทำโครงการถ่ายรูปและถ่ายข้อมูลพรรณไม้ เพื่อเป็นฐานข้อมูล แต่การเก็บฐานข้อมูลไว้แห่งเดียวอาจสูญหายได้ก็มีความคิดกันว่าจะให้หน่วยงานต่าง ๆ ช่วยกันเก็บหากที่หนึ่งเกิดเหตุเสียหายไปก็จะได้มีข้อมูลเอาไว้ไม่สูญหายไปจากประเทศไทยหรือจากโลกนี้ไปหมด

ฐานข้อมูลนี้เป็นของมีค่าต้องช่วยกันดูแลให้ดีและผู้ที่จะมาใช้ให้ถูกต้องให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยแก่มนุษยชาติต่อไป

การสร้างจิตสำนึก

๑) พระราชทานแนวทางการสอนและอบรม ให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชควรใช้วิธีปลูกฝังให้เด็กเห็นความงดงาม ความน่าสนใจของพืชพรรณและเกิดความปิติที่จะศึกษาและอนุรักษ์ต่อไป การใช้วิธีการสอนการอบรมที่ให้เกิดความรู้สึกกลัวว่าหากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสียเกิดอันตรายแก่ตนเอง จะทำให้เด็กเกิดความเครียดซึ่งจะเป็นผลเสียต่อประเทศในระยะยาว

๒) พระราชทานแนวทางดำเนินงานเกี่ยวกับสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โดยควรให้เด็กหัดเขียนตำราจากสิ่งที่เรียนรู้จากพฤกษศาสตร์โรงเรียนและการนำต้นไม้มาปลูกเพิ่มเติมให้เด็กรู้จักนั้น ต้องไม่มีพืชเสพติด

๓) ควรนำตัวอย่างดิน หิน แร่ มาแสดงไว้ในห้องพิพิธภัณฑ์พืชด้วยเพราะในจังหวัดตากมีหินแร่ อยู่มากชนิด

๔) ทรงให้หาวิธีการที่จะทำให้เด็กสนใจในพืชพรรณต่าง ๆ และเกิดความสงสัยตั้งคำถามตนเองเกี่ยวกับพืชพรรณที่ตนสนใจนั้น ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาทดลอง ค้นคว้าวิจัยอย่างง่าย ๆ ที่โรงเรียนที่ไม่มีห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ดีนักก็สามารถดำเนินการได้ หากอาจารย์ในโรงเรียนต่าง ๆ ทำได้ดังนี้ก็จะช่วยให้เด็กเป็นคนฉลาด

๕) เรื่องที่จะสอนให้นักเรียนหรือเด็กมีความรู้และมีความรักในทรัพยากรคือ ความรักชาติรักแผ่นดิน ทำได้โดยก่อให้เกิดความรักความเข้าใจ โดยนอกจากพืชพรรณแล้วสิ่งที่มีในธรรมชาติ สิ่งที่หาได้ง่าย ๆ นั้นก็อาจจะเป็นอุปกรณ์การสอนในวิชาต่าง ๆ ได้หลายอย่าง วิชาศิลปะก็ให้มาวาดรูปต้นไม้ไม่ต้องหาของอื่นให้เป็นตัวแบบ หรือในเรื่องภาษาไทยการเรียงความก็อาจจะทำให้เรื่องการเขียนรายงานทำให้หัดเขียนหนังสือหรืออาจแต่งคำประพันธ์ในเรื่องของวิชาการท้องถิ่นเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการอยู่แล้วที่จะให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้ท้องถิ่น นอกจากความรู้ที่เป็นมาตรฐานจากส่วนกลางมาแล้ว แม้แต่ตำราก็มีการส่งเสริมให้ครู อาจารย์ในท้องถิ่นได้รวบรวมความรู้หรือได้แต่งขึ้นในระยะนี้ เท่าที่เห็นมาก็มีการศึกษาวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมอาชีพท้องถิ่นมาบ้างแต่ในด้านของธรรมชาตินั้นยังมีค่อนข้างน้อย การอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไม่ใช่เฉพาะให้เด็กนักเรียนปลูกป่าหรือว่าให้อนุรักษ์ดินปลูกหญ้าแฝกอย่างเดียว ก็พยายามให้ออกไปดูข้างโรงเรียนว่าที่นั่นมีอะไรอยู่ และต้นไม้นั้นชื่ออะไร เป็นอะไร พืชพรรณหลายอย่างซึ่งก็ยังไม่เป็นที่รู้จักในส่วนกลาง ในท้องถิ่นนั้นก็มีชื่อพื้นเมือง แต่พอเอาเข้าจริงแม้แต่ชื่อวิทยาศาสตร์ก็ยังไม่มีใครแน่ใจว่าชื่ออะไร ก็นำมาศึกษา

๖) ด้านสาระในการจัดพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา ฯ ที่จะต้องใช้เป็นการสอน ต้องปรับปรุงให้ใหม่ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ ดังที่ทอดพระเนตรที่โรงเรียนสตรีภูเก็ต และควรมีงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง

จากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยนเรศวรจึงจัดตั้งโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะสนองพระราชดำริ เพื่อสำรวจ อนุรักษ์พืชพันธุ์ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ โดยในปีงบประมาณ 2550 มีโครงการย่อย 13 โครงการ ทำการสำรวจ ศึกษา รวบรวมทั้งข้อมูลทางด้านการวิจัยด้านความหลากหลายของพืชหลายชนิด อาทิเช่น ไม้วงศ์ขิง กล้วยไม้ เห็ด พืชสมุนไพร และสังคมพืช เพื่อจัดทำฐานองค์ความรู้ทางวิทยาการที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนา อย่างไรก็ตามในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ฯ ในระยะที่ผ่านมา มีการสำรวจ ศึกษาและรวบรวมพันธุ์พืชได้เป็นจำนวนมาก แต่มีปัญหาด้านพื้นที่ที่จะจัดเก็บพืชดังกล่าว เพื่อเป็นแหล่งพันธุกรรม การขยายพันธุ์เพื่ออนุรักษ์ และการศึกษา โครงการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ปลูกพืชดังกล่าวเพื่อใช้เป็นแหล่งพันธุกรรมสำหรับการศึกษาและการอนุรักษ์ต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ต่อไปที่จะจัดทำเป็นพื้นที่เพื่อการศึกษา ดูงาน วิจัย ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และนักวิจัยที่สนใจ ต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ประสานงานกับหน่วยงายและนักวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประสานงานเพื่อขอใช้พื้นที่ในการวิจัย และประชุมเพื่อศึกษาลักษณะพืช เก็บข้อมูลถึงลักษณะพืชที่อยู่ในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมอันได้แก่ กล้วยไม้ป่า เห็ด พืชสมุนไพร และไม้ป่าบางชนิด ศึกษาถึงลักษณะการเจริญเติบโต การปลูกและการดูแลรักษา

2. การคัดเลือกพื้นที่วิจัย (site selection)

คัดเลือกพื้นที่ ซึ่งควรจะมีคุณสมบัติดังนี้ เป็นตัวแทนของสภาพภูมิอากาศส่วนใหญ่ของจังหวัดพะเยา เป็นท้องที่ที่อาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก และมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน และประสานงานกับนักวิจัยในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรม ฯ และนักวิชาการเกษตร ในสำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา เพื่อเก็บข้อมูลและจัดหาพืชตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรม ฯ ร่วมดำเนินงาน

3. การจัดการระบบการปลูก

- ออกแบบระบบการปลูกพืช

จัดแบ่งพืชตามลักษณะการดูแลรักษา ได้แก่ ไม้ยืนต้นซึ่งเป็นไม้ป่า ใช้พื้นที่ 5 ไร่พืชสมุนไพรและพืชผักพื้นบ้าน ใช้พื้นที่ 3 ไร่ ส่วนการเพาะปลูกกล้วยไม้และเห็ดใช้การปลูกแบบสภาพป่าโดยปลูกแทรกในป่าปัจจุบันในพื้นที่ 2 ไร่ จัดเป็นโซนและจัดทำป้ายชื่อสามัญ ชื่อวิทยาศาสตร์ และลักษณะข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้รายละเอียด

- ออกแบบระบบน้ำ

ออกแบบระบบการให้น้ำตามลักษณะสรีรวิทยาของพืช โดยจัดเป็นโซน อาทิเช่น การให้น้ำหยดใต้ดินกับไม้ยืนต้น การให้น้ำแบบมินิสปลิงเกอร์กับพืชพื้นบ้านหรือพืชสมุนไพรเป็นต้น

- ปรับพื้นที่และจัดโซนการปลูก

ปรับพื้นที่ให้เหมาะสมกับการปลูกของพืชแต่ละชนิด ใส่ปุ๋ยบำรุงดินหรือปลูกพืชบำรุงดินอย่างเช่น ถั่วเขียว ปอเทือง เป็นต้น จัดโซนการปลูกและพื้นที่การทดลองเพื่อการเรียนรู้

- เก็บและบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตของและปรับสภาพการปลูกให้เหมาะสมเก็บและบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตที่ตอบสนองต่อสภาพภูมิอากาศ และปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการเพาะปลูกมากขึ้น

4. จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาพืชที่อยู่ในโครงการอนุรักษ์ ฯ จัดทำฐานข้อมูล ป้ายชื่อ เส้นทางเดินศึกษา และประชาสัมพันธ์ต่อบุคคลภายนอก

ระยะเวลาทำการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่ม 2552 - 2553

สถานที่ทำการวิจัย

มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา

ผลการศึกษาวิจัย

จากการวิจัยและศึกษาการพัฒนาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์พบว่า สามารถสำรวจ รวบรวมพันธุ์พืชและเก็บรักษาได้ทั้งหมดจำนวน 202 ชนิด โดยสามารถจำแนกตามการใช้ประโยชน์ได้ดังตารางที่ 1 ซึ่งแบ่งออกเป็นพืชสมุนไพร 109 ชนิด พืชอาหาร 42 ชนิด ไม้ประดับ 17 ชนิด และกล้วยไม้ 34 ชนิด ซึ่งพืชทั้งหมดได้ทำการเพาะต้นกล้า เมล็ด และเก็บรักษาไว้ในโรงเรือนขนาด ขนาด 400 ตารางเมตรพร้อมระบบน้ำ มีรายละเอียดและรูปภาพดังนี้

ตารางที่ 12.1 รายชื่อพืชสมุนไพร พืชอาหารและไม้ประดับที่รวบรวมเพื่อการอนุรักษ์

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
1	Artemisia	โกศจุฬาลัมพา	*Artemisia vulgaris* Linn.	ยาถ่าย แก้ท้องร่วง ถ่ายพยาธิ ขับปัสสาวะ ขับเหงื่อ ขับลมในลำไส้ แก้ไขข้ออักเสบระงับอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ
2	Croton	โกสน	*Codiaeum variegatum* BL.	แก้โรคระบบทางเดินปัสสาวะผิดปกติ
3	-	กระดูกไก่ดำ	*Gendarussa vulgaris* Nees.	แก้ปวดศีรษะ โรคหืด ไอ อัมพาต ขับปัสสาวะ บวมตามข้อ แก้ช้ำ แก้ไข้ ลดความร้อน แก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน
4	-	กุ่มน้ำ	*Crateva magna* DC.	ยาระงับพิษที่ผิวหนัง แก้ไข้ แก้อาเจียน ยาเจริญอาหาร ยาระบาย ขับพยาธิ
5	-	กระแตไต่ไม้	*Drynaria quercifolia* (L.) J. Sm.	แก้บวม
6	-	กะเม็ง	*Eclipta prostrata* Linn.	รักษาโรคตับอักเสบ โรคผิวหนังผื่นคัน และรักษาผมหงอกก่อนวัย ทำให้ผมดกดำ
7	sorrel, Roselle	กระเจี๊ยบ	*Hibiscus sabdariffa* L.	แก้โรคพยาธิตัวจี๊ด ยาขับเสมหะ แก้ไอ ขับเมือกมันในลำคอให้ลงสู่ทวารหนัก แก้โรคนิ่วในไต แก้โรคนิ่วในกระเพาะปัสสาวะขัดเบา ละลายไขมันในเส้นเลือด บำรุงกำลัง
8	-	กระชาย	*Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.	แก้โรคในปากเช่นปากเปื่อย ปากเป็นแผล ปากแห้ง ขับระดูขาว ขับปัสสาวะ รักษาโรคบิด แก้ปวดมวนท้อง
9	-	ผักหนอง	*Lercaena Glarca* Benth.	บำรุงตับ ขับลม ขับระดูขาว และเป็นยาอายุวัฒนะ ใช้ถ่ายพยาธิตัวกลม (ascariasis)
10	Bullet Wood	แก้ว	*Mimusops elengi* Linn.	เข้ายาหอม แก้ท้องเสีย บำรุงหัวใจ ปวดหัว เจ็บคอ เหงือกบวม แก้ปวดเมื่อย แก้โรคท้องผูก

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
11	-	จันน้อย	*Ocimum gratissimum* Linn.	ขับลมแก้ซาง แก้ท้องขึ้น ปวดท้องบำรุงธาตุ แก้จุดเสียดในท้อง ช่วยย่อยอาหาร
12	-	หมักกอม	*Picrasma javanica* Blume	ยาแก้ไข้
13	Yellow Sentol	ปี๊ะต้อง	*Sandoricum nervosum* Car.	รักษาโรคผิวหนัง กลากเกลื้อน ยาขับลม แก้ท้องเสีย บิด
14	-	กูดห้วย	*Thelypteris menisciicarpa* (Blume) K. Iwats.	นำมาใช้ประกอบอาหาร
15	-	จี๋กุ๊ก	*Zingiber Zerumbet Smith*	ใช้เหง้า ซึ่งมีมากในฤดูฝน ช่วยขับลมในกระเพาะอาหาร
16	-	กระเพราดำ	*Ocimum sanctum* Linn.	แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดท้อง แก้อาการคลื่นไส้อาเจียน
17	Galangal	ข่า	*Alpinia galanga* Swartz.	ยาขับลม แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ทาภายนอกแก้โรคกลากเกลื้อน
18	Jack Fruit Tree	มะหนุน	*Artocarpus heterophyllus* Lam.	ยาแก้ท้องร่วง แก้ไข้
19	-	ข้าวสารป่า	*Pavetta tomentosa Roxb.* ex Smith	
20	-	แหนเครือ	*Combertum Extensum*	ใช้ขับผายลมและเรอ ยาขับโลหิตระดูสตรีที่เสียเป็นลิ่มหรือก้อนให้ขับออก แก้บิดมดลูก บำรุงน้ำเหลือง แก้ตาแดง ตาแฉะ ตามัว และตาอักเสบ
21	-	เข็มแดง	*Ixora lobbii* Loud.	บรรเทาอาการบวม รักษาตาพิการ รักษากำเดา รักษาเสมหะ
22	Flame flower	แข้งไก่ดำ	*Justicia fragilis* Wall	ใช้ตกแต่งสวนหรือบริเวณที่ต้องการเป็นแนวรั้ว
23	-	ตะล่อม	*Leea indica* Merr.	แก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้ครั่นเนื้อครั่นตัว ดับร้อน
24	Rice	ข้าว	*Oryza sativa* Linn.	เป็นอาหาร ทำเหล้า รักษาโรคเหน็บชา สารสกัด Oryzanol ช่วยเพิ่มความเจริญเติบโต (growth factor)

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
25	Indian Marsh Fleabane	ขลู่	*Pluchea indica* (Linn.) Less.	รักษาอาการขัดเบา ขับปัสสาวะ ใช้รักษาโรควัณโรคที่ต่อมน้ำเหลือง โรคเบาหวาน ริดสีดวงทวาร รักษาไข้ พอกแก้แผลอักเสบ ขับเหงื่อ บรรเทาอาการปวดในโรคไขข้ออักเสบ ต้มน้ำอาบรักษาหิด ขี้เรื้อน
26	Ginger	ขิง	*Zingiber officinale* Rose.	บรรเทาอาการจุกเสียดแน่นเฟ้อ ช่วยย่อยอาหาร รักษานิ่ว ขัดเบา ทำให้ชุ่มชื่นบรรเทาอาการคอแห้ง เจ็บคอ กระกายน้ำ ตาฟาง ตาต้อกระจก วิงเวียน
27	-	แค	*Dolichandrone serrulata* (DC.) Seem.	ตำพอกบาดแผล ขับเสมหะโลหิตและลม ขับลม แก้ท้องเฟ้อ แก้ปวดประสาท แก้โรคชักราก แก้เสมหะและลม บำรุงโลหิต
28	-	หำฟาน	*Elipanthus tommentosus* Kurz.	เข้าตำรับยาแก้กระษัย
29	-	ค้างคาวดำ	*Tacca chantrieri* Andre	ยาบำรุงกำลังสตรีมีครรภ์ แก้โรคความดันเลือดต่ำ บำรุงกำลังทางเพศ รักษาอาการผื่นคัน
30	-	ลมแล้ง	*Cassia fistula* L.	เนื้อในฝักเป็นยาระบายอ่อน ๆ ปลูกประดับดอกสวยงาม
31	-	ครอบจักรวาล	*Xantonea parvifolia* Craib.	รากแก้ไอ แก้ไข้ บำรุงกำลัง ใบตำพอกหนองให้สุกและแตกเร็วขึ้น แก้ปวดฟันเหงือกอักเสบ
32	-	งิ้ว	*Gossampinus malabraica* (DC.) Merr.	รากทำเป็นยาบำรุงกำลังและทำให้อาเจียน ดอกแห้งตำผสมน้ำทาระงับปวดแก้ท้องร่วง
33	White Champaka	จำปี	*Michelia alba* DC.	เป็นยาบำรุงหัวใจ บำรุงประสาท บำรุงโลหิต แก้คลื่นเหียน แก้ไข้ ขับปัสสาวะ

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
34	Champac	จำปา	*Michelia champaca* Linn.	
35	-	ปีดปิวแดง	*Plumbago indica Linn.*	บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก้ริดสีดวงทวาร เกลื่อนฝี แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสีย มีฤทธิ์บีบมดลูก ทำให้แท้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน
36	-	จะค้าน	*Piper* sp.	
37	Celery	ดอกแก้วเมืองจีน	*Apium graveolens* L	ช่วยบำรุงปอด ช่วยฟอกเลือด ทำให้เลือดอุ่นและไหลเวียนได้ดี
38	-	ผักพลูนก	*Piper sarmentosu*, Roxb.	ขับเสมหะ แก้ท้องอืด รักษาโรคเบาหวาน แก้ท้องอืดเฟ้อ ขับลม แก้บิด
39	-	ผักละ	*Acacia insuavis* Lace.	ช่วยลดไข้ ถอนพิษ ดับร้อนได้ดี ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร และขับลมในกระเพาะอาหาร ลดอาการท้องอืด จุกเสียด แน่นท้อง
40	-	ชะเอม	*Albizzia myriophyll* Benth.	
41	-	ผักเสี้ยว	*Bauhinia purpurea* Linn.	แก้โรคบิด ขับปัสสาวะ
42	Golden Bush	ชุมเห็ดเทศ	*Cassia alata* Linn.	
	Tora	ชุมเห็ดไทย	*Claaia tora* Linn.	
43	Shoe Flower	ชบา	*Hibiscus rosa-sinensis* Linn.	
44	-	ฝ้ายผี	*Hibiscusabelmoschus* Linn.(Abelmochusmoschatus Medik.)	รักษาเกลื้อนช้าง เกลื้อนใหญ่ เรื้อนน้ำเต้า เรื้อนกวาง รักษาโรคพยาธิ รักษารังแคโดยการฆ่าเชื้อตามขุมและรากผม
45	Jamican Sago Tree	ปิ้งสมุทร	*Clerodendrum fragrans* Vent.	รักษาริดสีดวงทวาร รักษาโรคเหน็บชา ปวดขา แก้หลอดลอักเสบ

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
46	-	โด่ไม่รู้ล้ม	*Elephantopus scaber* L.	
47	-	ดีปลากั้ง	*Barleria strigosa* Willd.	แก้ไข้และแก้หืดหอบ โรคความบำรุงโลหิต ขับลมในลำไส้
48	Climbing Lily	ดองดึง	*Gloriosa superba* Linn.	
49	Java Long Pepper	ดีปลี	*Piper retrofractum* Vahl.	
50	Job's Tear	บ๊ะเดือย	*Coix Lachryma*-Jobi L.	เป็นยาชงทานใช้ขับพยาธิในเด็ก
51	-	บ๊ะเดื่อ	*Ficus racemosa* Linn.	แก้ไข้พิษ แก้ร้อนใน แก้อาการท้องเสียที่ไม่ใช่บิด หรืออหิวาตกโรค แก้อาเจียน ห้ามเลือดชำระแผล
52		ดีงูต้น	*Picrasma javanica* Blume.	เป็นยาแก้ไข้
53	Ceylon Oak.	มะโจ๊ก	*Schleicheraoleosa* Oken.	ยาแก้ท้องร่วง สมานท้อง
54	-	ผักแคบ	*Coccinia grandis* Voigt.	แก้ไข้ตัวร้อน ดับพิษฝี แก้คัน แก้เจ็บตา ตาแดง ตาแฉะ แก้อาการวิงเวียนศีรษะ แก้โรคเบาหวาน
55	Lemon Grass	จั๊กไค	*Cymbopogon citratus* Stapf.	บำรุงธาตุ แก้โรคทางเดินปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ทำให้เจริญอาหาร แก้โรคหืด แก้อหิวาตกโรค บำรุงสมอง ใช้ดื่มแก้อาเจียน เกลื้อน ท้องอืดท้องเฟ้อ โรคนิ่ว
56	-	จั๊กไคหอม	*Cymbopogon nardus* Rendle.	ใบและกาบใบมีน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ในการไล่แมลง โดยเฉพาะกันยุง
57	-	เตยหอม	*Pandanus odorus* Ridl.	เป็นยาขับปัสสาวะกระษัย รักษาโรคหัด โรคผิวหนัง บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื่น ใช้ผสมอาหารแต่งกลิ่น แต่งสีขนม
58	-	ต้อยติ่ง	*Solannum spirale* Roxb.	เป็นยาพอกแผลเรื้อรัง และพอกฝีสำหรับดูดหนอง

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
59	-	ต้างหลวง	*Trevesia palmata* Vis.	ต้มสุกรับประทานร่วมกับน้ำพริกหรือนำไปปรุงเป็นแกง
60	Hyacinth Bean	ปั๊ะแปบ	*Dolichos lablab* Linn.	ใช้ประกอบอาหาร บำรุงร่างกาย แก้อ่อนเพลีย บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้อาการแพ้ ปลูกเป็นพืชสำหรับทำปุ๋ย
61	Soya Bean	ถั่วแระ	*Glycine max* Merr.	ป้องกันการขาดแคลเซียมในกระดูก และบำรุงระบบประสาทในสมอง
62	Manil Pea	ถั่วพู	*Psophocarpus tetragonolobus* (Linn.) DC.	บำรุงกำลัง แก้อ่อนเพลีย ทำให้ดวงจิตแช่มชื่น แก้ร้อนใน กระหายน้ำ แก้ไข้กาฬ รักษาโรคลมพิษกำเริบ ดีพุ่ง ทำให้คลั่งเพ้อ ปวดท้อง
63	-	ถั่วฝักยาว	*Vigna sinensis* Savi.ex	รักษาโรคหนองใน และปัสสาวะเป็นหนอง ยาบำรุงม้าม ไต ปัสสาวะกะปริบกะปรอย และตกขาว
64	Pomegranate	ปั๊ะก๊ะ	*Punica granatum* Linn.	ช่วยส่งเสริมการทำงานของหลอดเลือด ลดการแข็งตัวของหลอดเลือดแดงและช่วยเสริมสุขภาพของหัวใจให้ดีขึ้นเปลือกทับทิมรักษาโรคท้องเดินและโรคบิด
65	-	ทองพันชั่ง	*Rhinacanthus nasutus* Kurz.	ดับพิษไข้ รักษาโรคผิวหนัง แก้โรคมะเร็ง เรื้อน วัณโรค
66	-	พญาเล็งจ้อน	*Clerodendrum petasites* (Lour.) S.Moore	ใช้เป็นยาขับเสมหะลงเบื้องต่ำ ขับพิษไข้ แก้ร้อนใน กระหายน้ำ แก้อาเจียน หืดไอ และตำพอกแก้พิษฝี
67	Bottle Gourd	มะน้ำ	*Lagonaria leucantha* Rusby.	แก้ปวดฝีในเด็ก โรคลูกอัณฑะบวม โรคทางลำคอ
68	-	นางแลว	*Chlorophytum umdulatum* Wall.	ดอกนำมารับประทาน มีรสหวาน
69	Country borage	หอมด่วนหลวง	*Coleus amboinicus* Lour.	เป็นโรคหูน้ำหนวก ปวดหูบ่อยๆ หรือเป็นฝีในหู ให้ใช้น้ำคั้นจากเนียมหูเสือมาหยอดหู ใบนำมาขยี้แล้วทาท้องเด็กแก้ท้องอืด

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
70	-	ผู้เฒ่าลืมไม้เท้า	*Aspidistra elatior* Bl.	รักษาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
71	Glove Amauanth	ตะลอม	*Gomphrena globosa* Linn.	แก้ตาเจ็บ ขับปัสสาวะ แก้ไอ หอบหืด แผลผื่นคัน
72	-	จุ่งจะจิง	*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thoms	เป็นยาแก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้กระหายน้ำ แก้ร้อนใน
73	-	บอนแป้ว	*Typhonium roxburghii* Schoot.	ยากัดฝ้าหนอง กัดเถาดานในท้อง เป็นน้ำมันใส่แผล สมาแผล ยาช่วยกระตุ้น รักษาโรคริดสีดวงทวาร
74	-	มะนอยเหลี่ยม	*Luffa acutangula* Rocb.	เมล็ดบวบเหลี่ยมที่มีรสขม จะมีฤทธิ์เป็นยาถ่าย
75	-	มะนอย	*Luffa cylindrica* (Linn.) Roem.	รักษาแผลสด ห้ามเลือด
76	Indian Rose Chestnut Tree	บุนนาค	*Mesua Ferrea* Linn.	ใช้เข้ายาหอม ยาแก้ลม บำรุงหัวใจ เป็นยาขับเสมหะ ใช้ทำน้ำมันหอมระเหย ใช้แต่งกลิ่นสบู่ ขับเหงื่อ ตำพอกแผล
77	Four O'Clock plant	บานเย็น	*Mirabilis jalapa* Linn.	รักษาแผลเรื้อรัง กลากเกลื้อน ฝีหนอง แก้อาเจียนเป็นเลือด รักษาแผลมีน้ำเหลือง ขับปัสสาวะ แก้โรคเบาจืด แก้ตกขาว แก้ต่อมทอลซิลอักเสบ แก้อาเจียนเป็นเลือด
78	-	บอน	*Colocasia esculenta* (L.) Schott var. *aquafilis* Hassk.	ก้านใบใช้ประกอบอาหารประเภทต้มแกง แต่ต้องทำให้สุกจึงจะไม่คัน
79	-	เปล้าน้ำเงิน	*Croton cascarilloides* Raeusch.	
80	-	เปล้าน้อย	*Croton stellatopilosus* H.Ohba	มีฤทธิ์สมานแผลในกระเพาะอาหารได้
81	-	เป้าเลือด	*Croton robustus* Kurz	
82	-	ปลาไหลเผือก	*Eurycoma longifolia* Jack.	ถ่ายฝีในท้อง ถ่ายพิษต่างๆ ใช้เป็นยาแก้ไข้

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
83	Paper mulberry	ปอกระสา	*Broussonetia papyrifera* (L.)Vent.	ใช้ทำเยื่อกระดาษสา ในอุตสาหกรรมทำกระดาษสา เนื้อไม้ใช้ทำตะเกียบ และไม้จิ้มฟัน
84	-	ประดู่	*Pterocarpus macrocarpus* Kurz.	กินแก้ไข้ เสมหะ เลือดกำเดาไหล ใช้พอกแผลให้แห้งเร็ว แก้ผดผื่นคัน แก้โรคท้องเสีย
85	-	ปูเลย	*Zingiber cassumunar* Roxb.	แก้ฟกช้ำ บวม เคล็ด ยอก ปวดเมื่อย ขับลม ท้องเดิน ช่วยขับระดูหรือประจำเดือนของสตรีนิยมใช้หลังจากที่คลอดบุตรแล้ว
86	-	ไม้ซาง	*Bambusa arundinacea* Willd.	แก้ไข้กาฬ บำรุงเสมหะและบำรุงโลหิต ขับปัสสาวะ แก้มุตกิดระดูขาว หน่อรับประทานได้ ลำไม้ไผ่ใช้ทำเครื่องจักสานได้
87	-	ผักป้อม	*Oenanthe stolonifera* Wall.	แก้โรคน้ำเหลืองเสีย รักษาเหน็บชา ขับเหงื่อ
88	Malabar Nightshade	ผักปลัง	*Basella rubra* Linn.	ขับปัสสาวะ แก้อาการอักเสบ แก้กลาก ผื่นคัน ฝี แก้รังแค ใช้แต่งสีอาหาร
89	Polanisia Vicosa	ผักเสี้ยนผี	*Cleome Viscosa* Linn.	ยาแก้ฝีในปอดแก้ขับหนองในร่างกาย หรือให้หนองแห้ง แก้ฝีในลำไส้ ในตับ ขับพยาธิในลำไส้ได้ โรคข้ออักเสบ
90	Paco	ผักกูด	*Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.	ใบอ่อนกินได้
91	Java Weed	ผับตบ	*Eichhornia crassipes* Solms.	ช่วยระบายความร้อนในร่างกาย
92	Garden parsley	หอมป้อมกุลา	*Petroselinum crispum* (Mill.) A.W.Hill	แก้อ่อนเพลีย เมื่อยล้า บำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ ขับปัสสาวะ รักษาแผล
93	Swamp Cabbage	ผักบุ้ง	*pomoea aquatica* Frosk.	ถอนพิษเบื่อเมา ถอนพิษผิดสำแดง

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
94	-	ผักหวาน	*Sauropus androgynus*(Linn.)Merr.	แก้ไข้ ระงับความร้อน ถอนพิษไข้ แก้ไข้กลับ เนื่องจากกินของแสลง รักษาโรคอีสา แก้โรคมะเร็งคุด รักษาโรคคางทูม
95	-	ผักไผ่	*Polygonum odoratum* Lour.	ขับลม
96	-	ผักดีด	*Solanum spirale Roxb*	การปรุงอาหาร ใบอ่อน นำมาย่างหรือเผาไฟรับประทาน
97	-	ก้ามกุ้ง	*Lantana camara* Linn.	เมล็ดของมันมีพิษมากอาจทำให้ถึงตายได้ ปลูกประดับ
98	-	ก้ามกุ้ง	*Lantana camara* Linn.	เมล็ด-มีพิษมากอาจทำให้ถึงตายได้
99	Guava	บะมั่น	*Psidium guajava* Linn.	รักษากลิ่นปากเปลือก ยาแก้ท้องเสีย ดูดหนองจากแผล ช่วยให้แผลแห้งเร็ว แก้โรคเลือดออกตามไรฟัน
100	cotton	ฝ้าย	*Gossypium herbaceum* L.	ใช้สกัดน้ำมันเพื่อเป็นอาหาร
101	Betel Vine	พลู	*Piper betel* Linn.	แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปากเหม็น ขับลมในลำไส้ แก้ท้องอืด แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสีย แก้ปวด บวกฟกช้ำ ฆ่าเชื้อหนองฝีวัณโรค แก้การอักเสบของเยื่อจมูกและคอ แก้กลาก แก้น้ำกัดเท้า แก้คัน แก้บวมพิษ ลนไฟนาบท้องเด็ก แก้ปวดท้องและแก้ลูกอัณฑะยาน
102	Hot pepper	พริกแด้	*Capsicum Frutescens* Linn.	เจริญอาหาร แก้บิด อาเจียน ปวดบวม กลาก หิด ปรุงรสอาหาร ให้มีรสเผ็ดขับเสมหะ แก้ไข้ แก้ตาซาง ใช้เป็นส่วนผสมในยาขับลมและยาขี้ผึ้งถูนวด
103	-	เพชรสังฆาต	*Cissus Quadrangularis* Linn.	เถาสดกินแก้ริดสีดวงทวาร
104	Crinum Lily	พลับพลึง	*Crinum spp.*	แก้อาการฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก บรรเทาอาการปวดบวม

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
105	Cape Jasmine	พุดซ้อน	*Gaudenia august* Merr.	ตำพอกแก้ปวดศีรษะ แก้เคล็ดขัดยอก ดอกคั้นน้ำทาแก้โรคผิวหนัง
106	Pepper	พริกน้อย	*Piper nigrum* Linn.	แก้ลมจุกเสียดแน่น และแก้ปวดมวนท้อง แก้ตาแดง เนื่องจากความดันโลหิตสูง แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ
107	Indian Jujube	มะตัน	*Zizyphus jujuba* Lamk.	รักษาอาการท้องร่วง และอาเจียน รักษาอาการซางชักของเด็ก
108	-	ผักจำ	*Ardisia polycephala* Wall.	
109	-	พระเจ้าห้าพระองค์	*Dracontomelon dao* (Blanco) Merr.&Rolfe	ยาแก้โรคบิด แก้ปวดท้อง
110	Pumpkin	มะฟักแก้ว	*Cucurbita moschata* Decne.	เป็นยาระบายอย่างอ่อน แก้ฟกช้ำ แก้ปวด ยาขับพยาธิตัวตืด ขับปัสสาวะและบำรุงร่างกาย
111	Vegetable Marrow	บ๊ะฟักเหนียว	*Cucurbita pepo* Linn.	แก้ไข้หวัด ตัวร้อน ระงับการอักเสบเจ็บคอ แก้ติดเชื้อ และเป็นยาขมเจริญอาหาร
112	-	หม่าก่องข้าว	*Abutilon indicum* Sweet.	แก้โรคเบาหวาน ขับปัสสาวะใบพอกบ่มหนองให้สุก และแตกเร็วขึ้น แก้ปวดฟัน แก้โรคเหงือกอักเสบ
113	-	บ๊ะเดื่อปล้อง	*Ficus hispida* Linn. f.	แก้โรคกระดูก แก้ฝีได้ดีมาก
114	-	บ๊ะเม่าควาย	*Antidesma thwaitesianum.*	ขับปัสสาวะ แก้กษัย บำรุงไต แก้มดลูกพิการ แก้ตกขาว แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้มดลูกอักเสบช้ำบวม
115	-	บ๊ะเฟือง	*Averrhoa carambola* Linn.	การแก้ร้อนใน ดับกระหาย ลดความร้อนภายในร่างกายถอนพิษก็ได้ ช่วยบรรเทาอาการนิ่วในทางเดินปัสสาวะ

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
116	-	บ๊ะไฟ	*Baccaurea sapida* Muell.	แก้โรคหวัด แก้ไอ ไข้มาลาเรีย ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ รักษากลากเกลื้อน โรคเรื้อน แก้พิษฝี และขับปัสสาวะ รักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ
117	-	มะฝาง	*Bouea burmanica* Griff.	ใช้ถอนพิษไข้ต่างๆ เป็นยาอมกลั้วคอ ตำใช้พอกแก้ปวดศีรษะ
118	Papaya	บ๊ะก้วยเต้ด	*Cauica papaya* Linn.	เป็นยาขับปัสสาวะ บำรุงน้ำนม บำรุง เจริญอาหาร ขับลม ยาถ่ายอ่อน ๆ ขับพยาธิ แก้กระเพาะอักเสบ
119	Lime	มะนา	*Citrus aurantifolia* (Christm.& Swing.)	แก้กระหาย แก้ปวดท้อง จุกเสียดแน่น ขับเสมหะ แก้ไอ
120	Leech Lime	มะกรูด	*Citrus hystrix* DC.	แก้ลมหน้ามืด แก้วิงเวียน บำรุงหัวใจ ขับลมลำไส้ ขับระดู ยาขับเสมหะ แก้ไอ แก้น้ำลายเหนียว ฟอกโลหิต ใช้สระผมทำให้ผมดกดำ ขจัดรังแค และดับกลิ่นคาว
121	Coconut	บ๊ะป๋าว	*Cocos nucifera* Linn.	แก้เจ็บคอ แก้ท้องเสีย แก้ไข้ ขับปัสสาวะ แก้กระหายน้ำ
122	-	มะเกลือป่า	*Diospyros montana* Roxb.	แก้อาเจียน แก้ลม
123	-	บ๊ะหลอด	*Elaeagnus Iatifolia* Linn.	บำรุงหัวใจ เป็นยาฝาดสมาน, แก้บิด, ท้องเสีย
124	*assafoeteda* Linn.	มหาหิงคุ์	*Ferula alliaceae* Boiss.	แก้ลมซึ่งมีอาการให้เสียดแทง ขับผายลม ชำระเสมหะและลม
125		ม้ากระทืบโรง	*Ficus pubigera* Wall.	บำรุงกำลัง ต้น บำรุงร่างกาย บำรุงความกำหนัด ช่วยขับน้ำย่อย เนื้อไม้ แก้ปวดหลัง แก้ปวดหัว ทั้งต้น บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง
126	Mango Tree	บ๊ะม่วง	*Mangifera indica* Linn.	แก้คลื่นไส้อาเจียน วิงเวียน กระหายน้ำแก้ปวดประจำเดือน
127	Balsam apple	บานเย็น	*Momordica charantin* Linn.	แก้พิษดับร้อน แก้บิด ถ่ายอุจจาระเป็นเลือด แผลฝีบวมอักเสบ

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
128	horseradish tree	มะรุม	*Moringa olifera* Lamk.	แก้ไข้หัวลม ยาขับลมในลำไส้ แก้บวม บำรุงไฟธาตุ
129	Star Gooseberry	มะยม	*Phyllanthus acidus* (Linn.) Skeels.	แก้โรคผิวหนัง แก้ผดผื่นคัน ช่วยซับน้ำเหลือง แก้ไข้ทับระดู ระดูทับไข้ บำรุงประสาท แก้ไอ บำรุงโลหิต และระบายท้อง
130	Malacca tree	มะขามป้อม	*Phyllanthus emblica* Linn.	แก้กระหายน้ำ แก้หวัด แก้ไอ ละลายเสมหะ ขับปัสสาวะ เป็นยาระบาย แก้ท้องเสีย โรคหนองในบำรุงธาตุ รักษาโรคบิด
131	Brinjal	มะเขือยาว	*Solanum melongana* Linn.	รักษาหลอดโลหิต ป้องกันเส้นเลือดและโรคความดันโลหิตสูง
132	-	มะแคว้ง	*Solanum torvum* Sw.	เป็นยาแก้ไอ ขับปัสสาวะ และช่วยย่อยอาหาร
133	-	มะแคว้งขม	*Solanum indicum* L.	ขับปัสสาวะ ขับลม แก้ไอ และแก้คัน แก้น้ำลายเหนียว แก้ไข้สันนิบาต แก้จุกเสียด ขับเสมหะ ลดน้ำตาลในเลือด ละลายก้อนนิ่วเจริญอาหาร
134	Hog Plum	มะกอก	*Spondias pinnata* Kurz.	แก้ปวดหู แก้หูอักเสบ แก้ร้อนใน แก้ท้องเสีย แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้กระหายน้ำ
135	Indian Mulberry	มะตาเสือ	*Morinda citrifolia* L.	แก้คลื่นไส้อาเจียน สารที่ออกฤทธิ์คือ asperuloside
136	-	ย่านาง	*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels.	ใช้ในการเพิ่มคลอโรฟิลล์ คุ้มครองเซลล์ ฟื้นฟูเซลล์ ปรับสมดุล บำบัดหรือบรรเทาอาการที่เกิดจากภาวะไม่สมดุล แบบร้อนเกิน
137	-	รัก	*Calotropis gigantea* (Linn.) R.Br.ex Ait.	รักษาบิด ทำให้อาเจียน ขับเหงื่อ ยางมีฤทธิ์เป็นยาถ่ายอย่างแรง ถ้าถูกผิวหนังทำให้ระคายเคือง
138	Litchi chinensis Sonn. subsp	ลิ้นจี่	*chinensis* Leenh.	ช่วยบำรุงสุขภาพแก้อาการท้องเดิน

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
139	-	ลำไย	*Nephelirm longana* Camb.	ยาบำรุงเลือดให้ผิวพรรณเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวล แก้หวัด แก้ไข้มาเลเรีย แก้ปวด ห้ามเลือด รักษาเกลื้อน แก้วิงเวียนศีรษะ ขับนิ่ว โรคมาลาเรีย ริดสีดวงทวารหนัก
140	-	เล็บครุฑ	*Polyscias fruticosa* Harms.	แก้ปวดบวมอักเสบ แก้ปวดข้อ ขับปัสสาวะ ระงับประสาท
141	-	ว่านไฟไหม้	*Aloe baebadensis* Mill.	ทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก
142	Soap Pod	ส้มป่อย	*Acacia rugata* Merr.	เป็นผักใส่แกง นำฝักมาผสมกับน้ำใช้ในพิธีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่
143	Holy Tree	สะเดียม	*Azadirachta indica* A.Juss.	แก้โรคผิวหนัง น้ำเหลืองเสีย และพุพอง ช่วยย่อยอาหาร และฆ่าแมลงศัตรูพืช แก้ไข้ บำรุงน้ำดี และแก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ริดสีดวง
144	-	ส้มสันดาน	*Cissus hastata* Miq.	
145	-	เสลดพังพอนตัวผู้	*Barler lupulina* Lindl.	แก้ตาเหลือง หน้าเหลือง เมื่อยตัว กินข้าวไม่ได้ แก้เจ็บท้อง แก้ผิดอาหาร ถอนพิษงู พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้ปวดฟัน แก้โรคเบาหวาน
146	Pummelo	บ๊ะโอ	*Citrus maxima* Merr.	รักษาโรคเลือดออกตามไรฟัน ช่วยระบาย บำรุงหัวใจ แก้ไอ และขับเสมหะ
147	-	หญ้าเมืองวาย	*Eupatorium odoratum* Linn.	ใช้ฆ่าแมลง ห้ามเลือดแก้แผลที่แมลงบางชนิดกัดแล้วเลือดไหลไม่หยุด ใช้ใบสดตำพอกปากแผล
148	Kitchen Mint	หอมด่วน	*Metha cordifolia* Opiz.	เป็นยาดับร้อน ถอนพิษไข้ ขับลม ขับเหงื่อ รักษาอาการหวัดลมร้อน ใช้ผสมยาอมเพื่อให้เย็นชุ่มคอ

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
149	Nux-vomica Tree	กระจี้ กะกลิ้ง	*Strychnos nux-vomica* L.	ยาบำรุงหัวใจให้เต้นแรงและบำรุงประสาทอย่างแรง พอกปิดแผลเรื้อรัง เน่าเปื่อยได้ดี แก้โรคไตพิการ แก้ท้องขึ้น
150	Jamaica honey-suckle	เสาวรส	*Passiflora laurifolia* L.	ลดไขมันในเส้นเลือด
151	Physic Nut	มะหุ่งฮั้ว	*Jatropha curcas Linn.*	เป็นพืชที่มีสารพิษทั้งต้น แก้พิษตานซาง ถอนพิษแก้ปวดบวม
152	Sea Holly	เหงือกปลาหมอ	*Acanthus ebracteatus* Wall.	ทั้งต้นและเมล็ด รักษาฝี แก้โรคน้ำเหลืองเสีย
153	Rattans	หวาย	*Calamus siamensis.*	
154	-	หงอนไก่	*Celosia argentea* linn.	เป็นยาแก้โรคท้องร่วง ยาระบาย แก้รดสีดวงทวารที่มีเลือดออก ยาแก้ความดันโลหิตสูง
155	-	หนาดใหญ่	*Blumea balasamifera* (Linn.)DC.	เป็นยาขับลมแก้จุกเสียดแน่นท้องแก้ปวดท้อง รักษาโรคหืด
156	Peacock Flower	ส้มผ่อเหลือง	*Caeaslpinia pulcherrima* Swartz.	เป็นยาขับโลหิต ระดูสตรี แก้บวม รักษาวัณโรค
157	Areca Palm	หมาก	*Aueca catechu* Linn.	เป็นยาถ่ายพยาธิในสัตว์ใช้ขบเคี้ยวเพื่อรักษาเหงือกและฟันให้คงทน ใช้ทำสี ใช้ย้อมแหอวน ให้นิ่มอ่อนตัว
158	Dracaena Palm	หมากผู้หมากเมีย	*Cordyline fruticosa* Goeppert.	ใบใช้ขับพิษ แก้ไข้หวัด แก้ร้อนใน กระหายน้ำ
159	-	เห่งแม่น	*Crotalaria pallida* Aiton.	แก้อาเจียน ขับปัสสาวะ แก้โรคทางเดินปัสสาวะ นิ่วในกระเพาะ
160	Common Basil	กอมก้อ	*Ocimum basilicum* Linn.	ขับลมแก้ท้องอืดเฟ้อ ใช้เป็นอาหาร แต่งกลิ่นอาหาร
161	-	หนุมานประสานกาย	*Schefflera leucantha* Viguier.	รักษาโรคหืด โรคแพ้อากาศ ขับเสมหะ โรคหลอดลมอักเสบ วัณโรคปอด แก้ไอ แก้อาเจียนเป็นเลือด

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	การใช้ประโยชน์
162	-	หนอนตายยาก	*Stemona tuverosa* Lour.	รักษาริดสีดวง ฆ่าหนอนแมลงต่าง ๆ
163	-	หนุมานนั่งแท่น	*Jatropha podagrica* Hook. f.	น้ำยาง ใช้ทารักษาแผลมีดบาด ช่วยห้ามเลือด รักษาฝี
164	Butterfly Pea	อัญชัน	*Clitorea tematea* Linn.	รักษาอาการผมร่วง แก้฿กช้ำบวม ใช้ผสมอาหาร เป็นยาระบาย
165	-	หญ้าตีดแมว	*Desmodium gangeticum* (L.) DC.	เป็นยาขับปัสสาวะ ขับพยาธิไส้เดือนในเด็ก พอกแผลถอนพิษสุนัขกัด
166	Sugar Cane	อ้อยแดง	*Saccharum officinarum* Linn.	ขับปัสสาวะ แก้ไตพิการ แก้ไอเรื้อรัง หอบ มีเสมหะในผู้ป่วยหลอดลมอักเสบ แก้อาเจียน (เพราะมีโรคอยู่ในกระเพาะ)
167	Spiral Flag	เอื้องหมายนา	*Costus speciosus* Smith	ขับปัสสาวะ เป็นยาถ่าย แก้ตกขาว บวมน้ำ ฆ่าพยาธิ รักษาโรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ แผลอักเสบบวมมีหนอง
168	-	ฮ้อสะพายควาย	*Sphenodesme pentandra* Jack.	ทำให้เลือดลมเดินสะดวก บำรุงกำลัง บำรุงความกำหนัด เป็นยากระตุ้น
169	-	ฮอมคำ	*Strobilanthes cusia* (Nees) Kuntze	แก้อาเจียน ลดไข้ (febrifuge)
170	-	ต้นลิงง้อ	*Pseuderanthemum palatiferum* (Nees) Radlk	ใช้แก้โรคท้องเสีย กระเพาะอาหารอักเสบ ลำไส้อักเสบ ไขข้ออักเสบ คออักเสบ ตกเลือด รักษาแผล ป้องกันโรคต่าง

ตารางที่ 12.2 รายชื่อและลักษณะทางสรีรวิทยาของกล้วยไม้ที่รวบรวมในโครงการ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
1	*Vanda brunnea* Rchb.f.	สามปอยดง, สามปอย	**ลำต้น** ค่อนข้างโต กลม ตั้งตรงแข็งแรง ขนาดประมาณ 20-40 ซม. **ใบ** ค่อนข้างหนาและเหนียว โค้งลง ใบยาวประมาณ 15-25 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. **ดอก** เป็นช่อตั้ง ก้านช่อดอกยาว ประมาณ 20-40 ซม. แต่ละช่อมีประมาณ 20-30 ดอก ขนาดดอก ประมาณ 3 ซม. กลีบดอกสีน้ำตาลเข้ม โคนกลีบดอกสีขาว ปากสีน้ำตาล ลักษณะ เป็นสองแฉก **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	ตามป่าดิบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก
2	*Vanda denisoniana* Benson & Rchb.f.	สามปอยขุนตาล, สามปอยน้อย, สามปอยหลวง, สามปอยดง	**ลำต้น** ค่อนข้างยาว **ใบ** แบน โค้งห้อยลง ใบยาวประมาณ 30 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ตั้งแต่ละมีประมาณ 3-7 ดอก กลีบดอกสีเหลือง อมเขียว โคนกลีบดอกสีขาว ปลายปากลักษณะเป็นสองแฉก ขนาดดอกประมาณ 4-6 ซม. **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	พบขึ้นตามป่าดิบหรือป่าเบญจพรรณภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3	*Vanda lilacina* Teijsmann & Binnend.	เข็มขาว, กล้วยไม้หางปลา	**ลำต้น** ตั้งตรง **ใบ** หนาแข็ง ปลายใบโค้ง ใบยาวประมาณ 20 ซม. กว้างประมาณ 1.2 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 15-30 ซม. แต่ละช่อมีประมาณ 10-20 ดอก กลีบดอกสีขาว เดือยดอกสั้น มีแต้มสีเหลือง สองแต้มภายในคอปาก แผ่นปากสีม่วงอ่อน ดอกโตประมาณ 2 ซม. **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ เกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและใต้

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
4	*Bulbophyllum wallichil* Rchb. F.	สิงโตใบพาย	เป็นประเภทแตกกอ ลำต้นเจริญด้านข้าง ลำลูกกล้วยรูปไข่ มีใบรูปขอบขนาน 2 ใบ ช่อดอก เป็นรูปกระจะ มีดอก 5-10 ดอก ปลายช่อห้อยลง ดอกกว้างประมาณเกือบ 1 เซนติเมตร สีส้ม ใบประดับดอกรูปไข่ ปลายเรียวแหลมงอนขึ้นด้านบน กลีบเลี้ยงบนรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ปลายกลีบเรียวแหลม ผิวด้านในมีขนสั้นปกคลุม กลีบเลี้ยงคู่ข้างยาวมาก และเชื่อมติดกันคล้ายใบพาย กลีบดอกรูปไข่ ปลายกลีบเรียวยาว ผิวด้านในมีขนปกคลุม	ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ เกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและใต้
5	Chiloschista viriflava Seldenf.	พญาไร้ใบ	**ใบ** เรียวแหลม ยาวประมาณ 2 มม. **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 1-20 ซม. แต่ละช่อมีประมาณ 10-20 **ดอก** กลีบดอกสีเขียวอมเหลือง ทั้งดอก มีขนและบางต้นมีจุดสีส้ม ยังมีอีก 2 ชนิด คือ *Chiloschista lunifera* (Rchb.f.) J.J. Sm. และ *Chiloschista parishii* Seidenf. **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	พบตามป่าดิบและป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือ
6	*Cleisostoma arietinum* (Rchb.f.) Garay	เขาแกะ	**ลำต้น** ต้นตั้งหรือเอนหรือห้อยลง สูงประมาณ 9 ซม. **ใบ** ใบอวบกลมยาว และมีจุดสีม่วงกระจาย ปลายใบโค้งลง ใบยาวประมาณ 7 ซม. กว้างประมาณ 0.6 ซม. **ดอก** เป็นช่อยาว 6-10 ซม. ห้อยลง ดอกในช่อโปร่ง มีดอกแน่นช่อ กลีบดอกสีขาวแกมม่วงอ่อน	พบตามป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

			ปากรูปสามเหลี่ยม ปลายปากสีม่วงเข้ม **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
7	*Coelogyne trinervis* Lindl.	เอื้องหมาก	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำ เรียกว่า ลำลูกกล้วย (pseudobulb) หัวรูปรี เรียงชิดกันเป็นกลุ่มแน่น ผิวแห้ง สีเหลืองอมเขียว มีเส้นมนตามยาว สูงประมาณ 9 ซม. กว้างประมาณ 3 ซม. **ใบ** รูปรี แต่ละลำมี 2 ใบ ยาวประมาณ 18-30 ซม. กว้างประมาณ 3.5-5 ซม.แผ่นใบค่อนข้างหนาและเหนียว พับจีบตามยาว **ดอก** เป็นช่อเกิดที่ยอดใหม่ทางด้านข้างของโคนหัวเก่า ช่อดอกยาวประมาณ 10-20 ซม. ดอกในช่อโปร่งแต่ละช่อมีประมาณ 4-6 ดอก กลีบดอกสีครีมปากสีน้ำตาล **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic)	ป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบ และป่าสนทุกภาค
8	*Cymbidium aloifolium* (L.) Sw.	กาเรการ่อน เอื้องด้ามข้าว เอื้องปากเป็ด	**ลำต้น** มีขนาดเล็กห่อหุ้มด้วยกาบใบ **ใบ** หนา ลักษณะเหยียด ตรง ส่วนปลายใบมนเป็นสองแฉกไม่เท่ากัน ยาวประมาณ 30-40 ซม. กว้างประมาณ 3-5 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 25 – 45 ซม. มีดอกช่อละประมาณ 25 – 35 ดอก กลีบเหลืองอ่อน มีสีม่วงลายยาวเป็นทางบริเวณส่วนกลางของกลีบดอก ปากสีขาวครีมและมีเส้นสีม่วงจำนวนมาก ดอกโต ประมาณ 3.5 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-spiphytic)	ป่าชื้นผลัดใบ และป่าดงดิบ

ตารางที่ 12.2 (ต่อ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
9	*Dendrobium acinaciforme* Roxb.	เอื้องตะขาบ, เอื้องยอดสร้อย	**ลำต้น**ลักษณะเป็นเส้นเรียวยาวคล้ายหญ้า ต้นแข็งขึ้นเป็นกอเล็กๆ ขึ้นตรงหรือหอยลงสูงประมาณ 20-30 ซม. **ใบ** เล็กยาวแต่หนา และแบน ปลายแหลมลักษณะแข็งใบยาวประมาณ 2-3 ซม. **ดอก** เป็นดอกเดี่ยว พบบริเวณข้อส่วนปลายลำต้นกลีบดอกสีขาวหรือเหลืองอ่อน และมีจุดสีน้ำตาลแดงกระจายทั่วปาก ริมปาก ลักษณะเป็นคลื่น ดอกโตประมาณ 0.8 ซม. **ราก** ระบบรากเป็นแบบรากกึ่งอากาศ(semi-epiphytic)	ป่าดิบแล้งหรือป่าผลัดใบเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและภาคตะวันตก
10	*Dendrobium anosmum* Lindl.	เอื้องสายหลวง,เอื้องสาย	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำกลม ห้อยลงเป็นสาย โคนและปลายต้นเรียวเล็กน้อย ยาวประมาณ 120 ซม. **ใบ** เรียวบางรูปรีแกมขอบขนานปลายใบแหลม ใบกว้าง 2 ซม. ยาว 8-10 ซม. **ดอก** เกิดตามข้อ ข้อละ 1 ดอก กลีบดอกสีม่วงชมพู ปาก ลักษณะเป็นกรวยสีม่วง หรือมีจุดสีม่วงสองข้าง ริมปากมีขน ขนาดดอกประมาณ 6-10 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	ป่าดิบในภาคใต้
11	*Dendrobium acerosum* Lindl.	กล้วยไม้มือนาง, เขาแพะ	**ลำต้น**ต้นผอมเล็กโคนชิดกัน ลักษณะเป็นเส้นเรียวยาวคล้ายหญ้า สูงประมาณ 15-30 ซม. แต่ละลำมีประมาณ 7-10 **ใบ** เล็กยาวแต่หนาและแบน ปลายใบโค้งห้อยลง มักจะเรียงสลับซ้ายขวา ใบยาวประมาณ 3-4 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. **ดอก** เป็นดอกเดี่ยวพบบริเวณข้อส่วนปลายลำต้น ดอกโตประมาณ 1 ซม. สีเหลืองอ่อนหรือสีเหลือง มีเส้นสีน้ำตาลเป็นทางบริเวณกลีบดอก ปลายโค้งลง มีจุดสี	ป่าดิบในภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงใต้ ภาคตะวันตกและภาคใต้

			ส้มตรงกลาง **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
12	*Dendrobium capillipes* Rchb.f.	เอื้องคำป๊อก, เอื้องคำกิ่ว	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วยป้อมสั้น สูงประมาณ 4-15 ซม. **ใบ** รูปหอกยาว 3-4 ซม. กว้าง 1.5 ซม. แผ่นใบบางร่วงก่อนมีดอก **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกเรียวเล็ก และยาวกว่าลำลูกกล้วย พบบริเวณข้อใกล้ปลายลำ แต่ละช่อมีดอกประมาณ 3-5 ดอก กลีบดอกสีเหลืองสด ขนาดดอกประมาณ 3 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	ป่าดิบแล้งและป่าผลัดใบทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
13	*Dendrobium chrysotoxum* Lindl.	เอื้องคำ	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วยยาวรี โคนลำเล็ก และพองโป่งบริเวณตรงกลาง ผิวสีอมเหลืองหรือเหลืองเป็นร่องยาวตามความยาวของลำ สูงประมาณ 15- 30 ซม. **ใบ** แข็ง รูปไข่ เรียงสลับใกล้ยอด สีเขียวเข้ม มีประมาณ 3-6 ใบ ยาวประมาณ 10-15 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกแข็ง และห้อยลง ยาวประมาณ 20-30 ซม. กลีบดอกสีเหลืองสดมีสีน้ำตาลอ่อนเรื่อๆ อยู่ในส่วนปาก กลีบปากมีขนระเอียดนุ่ม กลิ่นหอมอ่อนๆ ขนาดดอกประมาณ 5 ซม. **ราก** เป็นแบบรากึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	ป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้
14	*Dendrobium dixanthum* Rchb.f.	เอื้องคำปอน, เอื้องคำปิว, เอื้องใบไผ่	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย เรียว ปลายแหลม สูงประมาณ 20-40 ซม.กว้าง 1.5-1.8 ซม. ลำแก่สีเหลืองทอง **ใบ** เรียว ปลายใบแหลม ยาวประมาณ 7-12 ซม. **ดอก** เกิดตามข้อเป็นข้อสั้นๆ ใกล้ปลายลำ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 5-10 ซม. แต่ละช่อมีประมาณ	ป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก

			2-5 ดอก กลีบดอกสีเหลืองสด ขนาดดอกประมาณ 3-5 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
15	*Dendrobium draconis* Rchb.f.	เอื้องเงิน, เอื้องตึง	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย เป็นแท่ง กาบลำมีขนสีดำ ต้นขึ้นเป็นกอแน่น สูงประมาณ 60 ซม. **ใบ** รูปไข่ เรียงกันสลับทั้งต้น ยาวประมาณ 8-10 ซม. กว้างประมาณ 1-1.5 ซม.ปลายใบเว้าเข้าหากัน **ดอก** เป็นช่อ เกิดบริเวณปลายลำ ช่อดอกสั้น แต่ละช่อ มีดอกประมาณ 2-4 ดอก กลีบดอกสีขาวครีมหรือขาว แผ่นปากสีเหลืองส้ม ริมปากเป็นคลื่น ขนาดดอกประมาณ 8 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	ป่าผลัดใบเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและภาคใต้
16	*Dendrobium formosum var. giganteum* Roxb	เอื้องเงินหลวง, เอื้องขี้ผึ้ง, หวายเงินหลวง	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย เป็นแท่งกลมอวบยาว ผิวต้นมีขนสั้นละเอียดสีดำประกราย สูงประมาณ 30 – 50 ซม. **ใบ** รูปไข่ ปลายใบเว้าเข้าหากัน โคนกาบใบมีขนสีดำ ใบยาวประมาณ 10 – 15 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกสั้นเกิดใกล้ยอด แต่ละช่อมีประมาณ 1 – 5 ดอก กลีบดอกสีขาว คอปากสีเหลือง ขนาดดอกประมาณ 10 ซม. ดอกบานทนประมาณ 3-4 สัปดาห์ **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	พบตามป่าดิบ ทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคใต้
17	*Dendrobium griffithianum* Lindl.	เอื้องมัจฉาเหลือง	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย เป็นแท่ง ส่วนบนโป่งพองเป็นเหลี่ยม สูงประมาณ 30 – 45 ซม. กว้างประมาณ 1.5 – 2.5 ซม. ใบหนา รูปไข่ แต่ละลำมีประมาณ 2 – 3 **ใบ** ใบยาวประมาณ 10 ซม. กว้างประมาณ 3 – 4 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ช่อดอกยาวกว่า 15 ซม. กลีบดอกสีเหลือง ปากสีเหลืองเข้ม ริมขอบปากมีขน ดอกโต	ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือ

			ประมาณ 5 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
18	*Dendrobium lindleyi* Steud.	เอื้องผึ้ง	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย ป้อมสั้น สูงประมาณ 3-10 ซม. **ใบ** รูปรี แผ่นใบแข็งหนาเหนียว สีเขียวเข้ม ยาวประมาณ 5-10 ซม. แต่ละลำมีเพียงใบเดียว บริเวณปลายลำ **ดอก** เป็นช่อ ก้านดอกผอม กลีบดอกสีเหลืองอมเขียวเมื่อบานใหม่ๆ และกลางดอกสีเหลืองแก่ ขนาดดอกประมาณ 3 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (Semi-epiphytic)	พบตามป่าดิบแล้ง เกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลาง
19	*Dendrobium secundum* (Bl.) Lindl.	เอื้องแปรงสีฟัน, เอื้องหงอนไก่	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย เป็นแท่ง สูงประมาณ 20 – 60 ซม. บางครั้งยาวถึง 100 ซม. **ใบ** รูป ขอบขนานแกมรูปรีปลายมนหยักเว้าตื้นๆ แผ่นใบบางทิ้งใบก่อนออกดอก ยาวประมาณ 6-12 ซม. **ดอก** เกิดช่อดอกบริเวณข้อปลายลำ รูปคล้ายกรวยเรียงแนวตั้ง ยาวประมาณ 6-12 ซม. มีดอกแน่นช่อ กลีบดอกสีม่วงแดง โคนกลีบดอกสีขาว ปากสีเหลืองส้ม ขนาดดอกประมาณ 6 มม. มีกลิ่นหอม สีดอกมีตั้งแต่สีขาว ชมพูอ่อน ชมพูอมม่วง ไปจนถึงม่วงเข้ม **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (Semi-epiphytic)	พบในป่าเกือบทุกประเภทและทั่วทุกภาค
20	*Dendrobium thyrsiflorum* Rchb.f.	เอื้องม่อนไข่, เอื้องม่อน,ไข่ห่าน, เอื้องม่อนไข่ใบมน	**ลำต้น** ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย เป็นแท่งเรียว มีร่องเล็กๆ ตามความยาวของลำ สูงประมาณ 30-50 ซม. **ใบ** รูปกลมรีหรือรีกว้างผิวมันเล็กน้อยเป็นร่องตื้นๆ ปลายแหลมมน เกิดบริเวณข้อใกล้ปลายลำ มีประมาณ 4-8 ใบ ยาวประมาณ 10-15 ซม. **ดอก** เกิดบริเวณข้อใกล้ปลายลำเป็นช่อห้อยลง ดอกในช่อค่อนข้างแน่น ก้านช่อสีขาวกลีบ	ป่าดิบสูงจากระดับน้ำทะเล 1,000 เมตร ขึ้นไปทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

			ดอกสีขาวและเหลืองสดบริเวณปาก ปากมีขนละเอียด ขนาดดอกประมาณ 4-5 ซม. **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (Semi-epiphytic)	

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
21	*Hygrochilus parishii* (Veitch & Rchb.f.) Pfitz.	ลิ้นกระบือ, กุหลาบนางรอง, เอื้องนางรุ้ง, เอื้องปากเป็ด	**ลำต้น** อวบหนา **ใบ** หนา อวบป้อม ปลายใบเว้าเข้าหากัน ใบยาวประมาณ 15-30 ซม.กว้างประมาณ 7-10 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 30 ซม. ขนาดดอกประมาณ 2.5 – 3 ซม. กลีบดอกสีน้ำตาลแดง หรือม่วงอมน้ำตาล มีจุดเล็ก ๆ สีม่วงอยู่บนกลีบดอก โคน//กลีบสีอ่อนเกือบขาว แผ่นปากสีม่วงแดงสด ดอกมีกลิ่นหอม **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	ตามป่าดิบชื้นในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก
22	*Phaius tankervilleae* (Banks ex l'Heritier) Bl.	เอื้องพร้าว, ฉัตรพระอินทนนร์	**ลำต้น** หัวรูปไข่หรือกลม ขนาดประมาณ 3.5 ซม. ทรงต้น สูง **ใบ** เป็นแถบกว้างแผ่นใบค่อนข้างบางมีแนวพับจีบตามยาวปลายใบแหลม ยาวประมาณ 60-100 ซม. กว้างประมาณ 8-12 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 1.5 เมตร แต่ละช่อมีประมาณ 15-20 ดอก กลีบดอกด้านหลังสีขาว ด้านหน้าสีน้ำตาลหรือแดง ปากลักษณะเป็นกรวยสีแดง ด้านหลังสีน้ำตาล ดอกโตประมาณ 12 ซม. **ราก** เป็นแบบรากดิน (terrestrial)	ป่าดิบทางภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้
23	*Phalaenopsis cornucervi* (Breda) Blume & Rchb.f.	เขากวางอ่อน, เอื้องม้าลาย, เอื้องจะเข็บ	**ลำต้น** สั้น มีกาบหุ้มลำต้น **ใบ** หนามีขนาดยาว 10-15 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ค่อนข้างอวบน้ำและอ่อน **ดอก** เป็นช่อ2-3 ดอก แตกแขนง แกนช่อแบน อวบน้ำขอบ 2 ข้างจะมีใบประดับรูปสี่เหลี่ยมเรียงเป็นระยะ ขนาดดอก 2.5-3 ซม. สีดอกและลวดลาย	พบตามป่าเบญจพรรณและป่าดิบชื้นทั่วทุกภาค

			ดอกจะแตกต่างกันตามพันธุ์ **ราก** เป็นแบบรากอากาศ(epiphytic)	

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
24	*Paphiopedilum bellatulum* (Rchb.f.) Stein	รองเท้านารีฝาหอย	**ใบ**ค่อนข้างหนา รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 2-5 ซม. ยาวประมาณ 6-15 ซม. ปลายใบหยักมน ใบมีสีเขียวหรือแต้มประขาวหรือเขียวอ่อน แผ่นใบกว้างออกเป็นระนาบ **ดอก** เป็นช่อตั้งตรง ก้านช่อดอกสั้น ขนาด 4-5 ซม. มีสีม่วงแดง กลีบแลกระเป๋าสีขาว มีจุดและแต้มสีม่วงทั่วไป ดอกเดี่ยว 1-3 ดอก ต่อต้น ขนาดดอก 5.5-7 ซม. **ราก** เป็นแบบกึ่งดิน (semi-terrestrial)	พบตามซอกหินหรือโคนต้นไม้ในป่าดิบทางภาคเหนือ
25	*Paphiopedilum concolor* (Lindl.) Pfitzer	รองเท้านารีเหลืองปราจีน	ใบค่อนข้างหนา รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 2.5-3 ซม. ยาวประมาณ 10-15 ซม. ปลายใบหยักมนไม่เท่ากัน ใบด้านบนสีเขียวสลับสีเขียวอ่อนอมขาวด้านล่างมีรายประสีม่วงกระจายแผ่นใบกลางออกในแนวระนาบ **ดอก** ออกเป็นช่อตั้งตรง ก้านช่อดอกยาว 5-7 ซม. สีเขียวอ่อน มีขนนุ่ม กลีบและกระเป๋าสีเหลือง มีจุดสีม่วงกระจาย ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ 1-3 ดอก ต่อต้น ขนาดดอก 4-6 ซม. ผิวกลีบมีขนละเอียดนุ่ม ราก เป็นแบบกึ่งดิน (semi-terrestrial)	พบตามซอกหินค่อนข้างร่ม พบเกือบทุกภาค เป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่ายกว่าชนิดอื่นๆ
26	*Rhynchostylis gigantea* (Lindl.) Ridl.	ช้างแดง, ช้างเผือก, ช้างกระ, ช้างประหลาด, ช้างพลาย	**ลำต้น** ตั้งตรงหรือเอียงเล็กน้อย สูงประมาณ 15-20 ซม. **ใบ** ใหญ่หนาและเหนียว สลับซ้ายขวาค่อนข้างถี่ มีลายเขียวแก่สลับเขียวอ่อนตามความยาวของใบ ใบยาวประมาณ 15-35 ซม. กว้างประมาณ 3.7-7.5 ซม. **ดอก** ทรงกระบอกช่อดอกทอดเอนลงเล็กน้อยหรือเอนโค้งลง ก้านช่อดอกยาวประมาณ 20-40 ซม. มีดอกแน่นช่อ ดอกหลายสีและเรียกชื่อตามสีของดอก เช่น สีขาว เรียกช้างเผือก สีแดง เรียกช้างแดง สีม่วงอมชมพูอ่อน มีจุดประสีม่วง	พบตามป่าดิบแล้งเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

			แดง เรียกช้างกระ, ช้างประหลาด, ช้างพลาย ช้างสีชมพูอมส้ม	

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
27	*Rhynchostylis retusa* (L.) Bl.	ไอยเรศ, พวงมาลัย, หางกระรอก	**ลำต้น** มักจะเอนห้อยลงเล็กน้อย สูงประมาณ 20-40 ซม. **ใบ** ผอม ยาว ปลายใบโค้งลง ลักษณะเป็นฟันแหลมไม่เท่ากันยาวประมาณ 15-50 ซม. กว้างประมาณ 1.5-5 ซม. **ดอก** ช่อดอกทรงกระบอกโค้งห้อยลง ดอกในช่อเรียวเป็นระเบียบคล้ายพวงมาลัยหรือหางกระรอก ก้านช่อดอกยาวประมาณ 30-50 ซม. กลีบดอกสีขาว มีจุดสีม่วงเล็กๆ กระจายเดือยดอกสีขาวอมม่วงอ่อนๆ แผ่นปากมีแต้มสีม่วง ปลายปากเว้า **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic) เ ส้นใหญ่	พบทุกภาค
28	*Aerides crassifolia* Par.& Burb.	กุหลาบแดง	**ลำต้น** แข็งมีข้อปล้องถี่ มักมีกาบใบแห้งสีน้ำตาลหุ้ม **ใบ** อวบหนา สีเขียวอมม่วง กว้างประมาณ 3-5 ซม. ยาวประมาณ 6-12 ซม. ปลายใบมน มีรอยเว้าสองแฉกไม่เท่ากัน **ดอก** เป็นช่อเอนหรือโค้งลง ยาวใกล้เคียงกับใบ ดอกในโปร่ง ยาวประมาณ 15-20 ซม. แต่ละช่อมี 5-10 ดอก ขนาดดอกประมาณ 2.5 ซม. ลักษณะเด่นอยู่ที่ปากดอกซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือหูปากแผ่ออกสองข้าง แผ่นปากกว้างเดือยรูปเรียวแหลมและงอนเล็กน้อยอยู่ด้านใต้แผ่นปากสีเขียวดอกสีม่วงอมชมพู **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	ขึ้นตามต้นไม้ใหญ่ป่าดิบแล้งหรือป่าผลัดใบ เกือบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
29	*Aerides multiflora* Roxb.	พวงมาลัย, กุหลาบมาลัยแดง	**ลำต้น** หนา แข็ง ขนาดประมาณ 10-15 ซม. **ใบ** หนาและโค้งลง โคนใบเรียงชิดกัน ใบกว้างประมาณ 2.5 – 4 ซม. ยาวประมาณ 15-25 ซม. ถ้าตัดใบตามขวางจะเห็นเป็นมุมแหลมเหมือนตัววีปลายใบมีรอยเว้าสองแฉกไม่เท่ากัน **ดอก** เป็นช่อโค้งห้อย ยาวประมาณ 20-30 ซม. ดอกออกติดกันแน่นช่อขนาดดอกประมาณ 3 ซม. พื้นดอกสีขาว ปลายกลีบดอกสีม่วงแดง เห็นสีขาวชัดบริเวณกลางดอก **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic	ขึ้นตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
30	*Ascocentrum curvifolium* (Lindl.) Schltr.	เข็มแดง, เขาแกะ, เขาควาย, เอื้องม้าก่ำ	**ลำต้น** ทรงต้นตั้งตรงหรือเอนเล็กน้อย สูงประมาณ 10-20 ซม. **ใบ** เรียว ยาว บิดเล็กน้อย สีเขียวอ่อน ปลายใบโค้งลง ใบยาวประมาณ 20 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. **ดอก** เป็นช่อ ช่อดอกยาวประมาณ 20 ซม. กลีบดอกสีแดงอมส้ม ดอกโตประมาณ 1.5-2 ซม. **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	พบตามป่าดิบแล้งหรือป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตก
31	*Ascocentrum miniatum* (Lindl.) Schltr.	เข็มแสด, พุ่มสุวรรณ,เอื้องมันปู, เอื้องเหลืองพระฝาง	**ลำต้น** ต้นขึ้นตรง สูงประมาณ 8-20 ซม. มีหน่อหลายหน่อ **ใบ** อวบหนาแข็งและเหนียว ผิวมันเล็กน้อย ซ้อนชิดกันใบยาวประมาณ 10 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. สีเขียวแก่ **ดอก** เป็นช่อตั้ง ช่อดอกยาวประมาณ 15 ซม. มีดอกช่อละประมาณ 50 ดอก กลีบดอกสีส้ม **ราก** เป็นแบบรากอากาศ (epiphytic)	พบตามป่าดิบแล้ง หรือป่าเบญจพรรณเกือบทุกภาคยกเว้นภาคตะวันตก

ตารางที่ 12.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อ ไทย	ลักษณะ	แหล่งที่พบในไทย
32	*Dendrobium crystallinum* Rchb. f.	สายสามสี, เอื้องนางฟ่อน, เอื้องนิ้วมือพระนาราย	**ลำต้น** ต้นเป็นลำผอมผิวมักเป็นร่องตามยาว ขึ้นกอห้อยลงเป็นสายสีเขียวหรือสีเหลืองอ่อน สูงประมาณ 30-60 ซม. **ใบ** ยาวเรียวปลายใบแหลม ยาวประมาณ 10-15 ซม. **ดอก** เป็นช่อ สั้นพบบริเวณข้อตามลำต้น แต่ละช่อมีดอกประมาณ 1 – 2 ดอก กลีบดอกสีขาว บริเวณปลายปากและปลายกลีบดอกสีม่วงแดง คอปากสีเหลืองส้มดอกโตประมาณ 5 ซม. มีกลิ่นหอม **ราก** เป็นแบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphytic)	พบเกือบทุกภาคยกเว้นภาคใต้
33	*Cleisostoma fuerstenbergianum*	ก้างปลา	ลักษณะกลมยาวแตกออกจากลำต้นคล้ายก้างปลามีการเจริญแบบลำเดี่ยว ใบห้อยลง ดอกมีกลีบสีน้ำตาล กลีบปากมีสีขาว	ขึ้นตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
34		แวนด้า เจ้าพระยา (Vanda Chao Phraya) ลูกผสมระหว่าง แวนด้า เอมมา แวนดีเวนเตอร์ กับแวนด้า อะลิเซีย โอโน	แวนด้าเป็นกล้วยไม้ประเภทโมโนโพเดี้ยล ไม่แตกกอ เจริญเติบโตไปทางยอด รากเป็นรากอากาศ ใบมีลักษณะกลมแบนหรือร่อง ใบซ้อนสลับกัน ช่อดอกจะออกด้านข้างของลำต้นสลับกับใบ ช่อดอกยาวและแข็ง กลีบนอกและกลีบในมีรูปร่างคล้ายคลึงกัน โคนกลีบแคบ และไปรวมกันที่โคนเส้าเกสร กลีบดอกในล่างด้านใต้มีเดือยแหลม	ไม่พบในธรรมชาติ ที่ปลูกเลี้ยงกันเป็นลูกผสมทั้งหมด โดยนำแวนด้าก้างปลามาผสมกับแวนด้าใบแบน

โกศจุฬาลัมพา

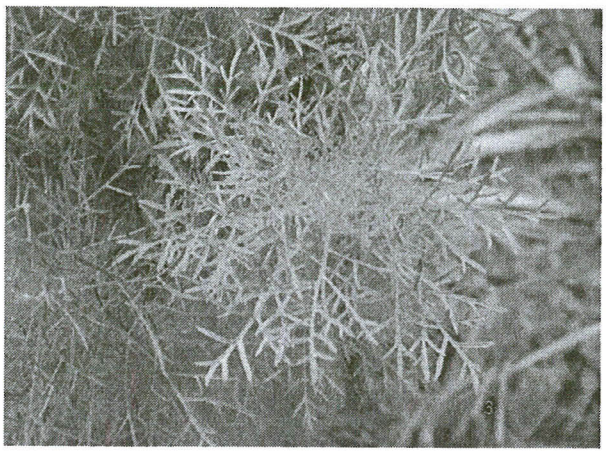

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Artemisia vulgaris* Linn.

ชื่อวงศ์ Compositae

ชื่อท้องถิ่น โกฐจุฬาลัมพา

ชื่ออื่นๆ พิษนาด (ราชบุรี), แซไหง, ไง่เฮียะ (จีน)

ชื่อสามัญ Artemisia

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นต้นไม้ขนาดเล็ก ต้นและใบคล้ายผักชี ดอกสีขาว ส่งมาจากอินเดีย มีปลูกในประเทศไทยบ้าง แต่สรรพคุณอ่อนกว่าของอินเดีย

ประโยชน์

ใบ เป็นยาถ่าย แก้ท้องร่วง ถ่ายพยาธิ ขับปัสสาวะ ขับเหงื่อ ขับลมในลำไส้ แก้ไขข้ออักเสบ ระงับอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ ทำให้ประจำเดือนมาปกติ บำรุงมดลูก

โกสน

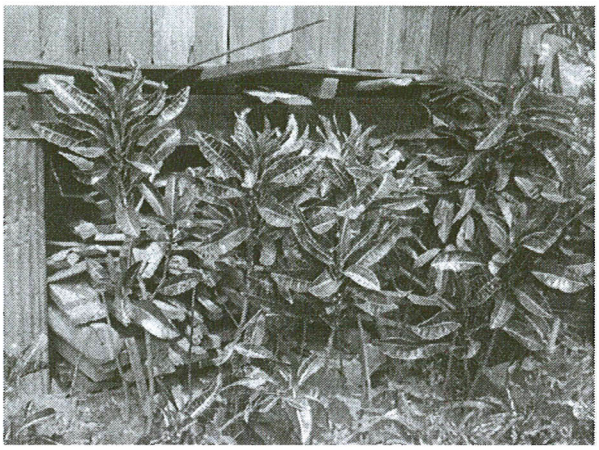

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Codiaeum variegatum* BL.

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อท้องถิ่น โกสน

ชื่ออื่นๆ กรีกะสม, กรสาเก, โกรต๋น

ชื่อสามัญ Croton

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่ม สูง 1 – 3 ม. ใบมีหลายพันธุ์ หลายสี ดอกช่อยาว ผลเล็กขาว ขยายพันธุ์ด้วยการตอนกิ่ง

ประโยชน์

ใบมีสรรพคุณแก้โรคระบบทางเดินปัสสาวะผิดปกติ

กระดูกไก่ดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ Gendarussa vulgaris Nees.

ชื่อวงศ์ Acanthaceae

ชื่อท้องถิ่น กระดูกไก่ดำ (ทั่วไป) เฉียงพร้าบ้าน เฉียงพร้ามอญ ผีมอญ สันพร้ามอญ เฉียงพร้าม่าน เกียงพา สำมะงาจีน (ภาคกลาง) เฉียงพร้า (สุราษฎร์ธานี) กระดูกดำ (จันทบุรี) ปองดำ (ตราด) กุลาดำ บัวลาดำ (ภาคเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้พุ่มเล็ก มีลำต้นสูงประมาณ ๘๐-๑๐๐ ซม.ลักษณะของลำต้น และกิ่งเป็นปล้องข้อ คล้ายกระดูกไก่ ขนาดข้อลำต้นยาวประมาณ ๒.๕-๓ นิ้ว ข้อของกิ่งยาวประมาณ ๑-๑.๕ นิ้ว ลำต้น ใบ กิ่งก้าน มีสีแดงเรื่อ

ใบ มีลักษณะเป็นรูปหอกโคนและปลายแหลม ริมขอบใบเรียบไม่มีหยัก เส้นกลางใบสีแดงขนาดใบกว้าง ๐.๕-๑.๕ นิ้ว ยาวประมาณ ๓-๕ นิ้ว ก้านใบสั้น

ดอก เป็นช่อบริเวณปลายดอก ช่อยาวประมาณ ๒-๓ นิ้ว ลักษณะของดอก กลีบดอกมีสีขาวอมเขียว แกมชมพู โคนกลีบดอกติดกัน ส่วนปลายกลีบแยกเป็นกลีบล่างบน ลักษณะกลีบล่างโค้งงอนเหมือนช้อน ข้างในหลอดดอกมีเกสรตัวผู้ ๒ อัน ซึ่งจะโผล่พ้นหลอดออกมา

ผล ลักษณะเป็นฝัก ยาวประมาณ ๑.๓-๑.๕ ซม.

ประโยชน์

ใบ นำใบสดมาตำและเอาน้ำมาดื่ม แก้ปวดศีรษะ โรคหืด ไอ อัมพาต นำมาตำคั้น น้ำมาผสมกับเหล้ากิน แก้ไอ อาเจียนเป็นเลือด ช้ำใน ขับปัสสาวะ บวมตามข้อ กากของใบนำมาพอกแผลที่พิษขบกัด ใบนำมาต้มและดื่ม แก้ช้ำ แก้ไข้ ลดความร้อน ขับเลือดข้นในร่างกายให้กระจาย รากและใบ ตำผสมกันนำมาพอกแผล ถอนพิษ นำมาต้มใช้อาบน้ำแก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน

กุ่มน้ำ

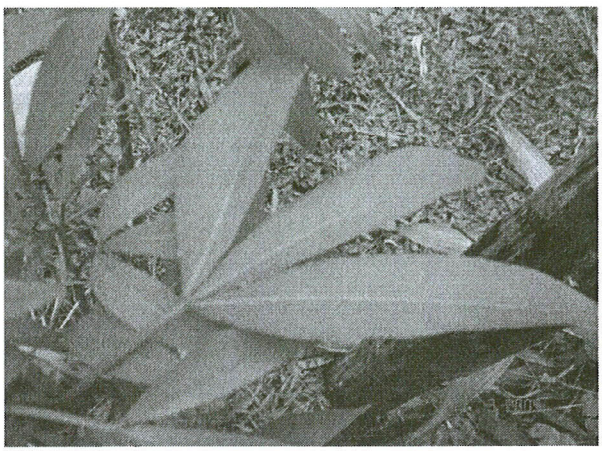

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Crateva magna* DC.

ชื่อวงศ์ Capparedaceae

ชื่อท้องถิ่น กุ่มน้ำ

ชื่ออื่นๆ รอถะ (ละว้า-เชียงใหม่), เหาะเถาะ (กะเหรี่ยงกาญจนบุรี), อำเภอ (สุพรรณบุรี), ผักกุ่ม (อีสาน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 10 – 20 ม. ใบประกอบ ใบย่อย 3 ใบรูปหอกปลายกว้างแหลม โคนสอบแคบ เนื้อหนา หน้าสีเทาอมน้ำตาลมันเงา ท้องใบมีขนอ่อนสีเทา เส้นกลางใบอมแดง ปลายก้านใบมีต่อมน้ำตาลขนาด 1 มม. กว้าง 1 – 3 นิ้ว ยาว 2 – 9 นิ้ว ดอกช่อยาว 4 – 6 นิ้ว กลีบรองดอกรูปไข่ปลายแหลม กลีบดอกกลมยาว 2 – 3 ซม. สีขาว เกสรตัวผู้มีก้านสีม่วง ผลรูปรีเปลือกหนา ผลอ่อน ผิวมีสะเก็ดสีเหลืองอมเทา ผลแก่ผิวเรียบยาว 5 – 8 ซม. เมล็ดรูปเกือกม้า ยาว 6 – 9 มม. เกิดตามริมแม่น้ำลำธาร หนองบึง ตามป่าทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

เปลือกต้นใช้เป็นยาระงับพิษที่ผิวหนัง แก้ไข้ แก้อาเจียน ใบเป็นยาเจริญอาหาร ยาระบาย ขับพยาธิ ดอกและใบอ่อนดองหรือต้มเป็นผักจิ้มน้ำพริกได้

กระแตไต่ไม้

ตไม้

J. Sn

ชื่อวงศ์ Polypodiaceae

ชื่อท้องถิ่น กระแตไต่ไม้

ชื่ออื่นๆ กระแตไต่ไม้ (ภาคกลาง), กระปรอก (จันทบุรี), กระปรอกว่าว (ประจวบคีรีขันธ์, ปราจีนบุรี), กูดขาฮอก เช้าวะนะ พุดองแคะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), เดาน์กาโละ (มลายู-ปัตตานี), ใบหูช้าง สไบนาง (กาญจนบุรี), สะโมง (ส่วย-สุรินทร์), หัวว่าว(ประจวบคีรีขันธ์)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เฟิร์นอิงอาศัย เหง้าทอดยาว มีเกล็ดสีน้ำตาลเข้ม เกล็ดแคบ ใบเดี่ยว มีรูปร่างและหน้าที่ต่างกัน 2 แบบ ใบไม่สร้างอับสปอร์เป็นรูปไข่ ปลายแหลม โคนมน ขอบหยักเว้ามนตื้นๆ เข้าหาเส้นกลางใบทั้ง 2 ด้าน ไม่มีก้านใบ ใบสร้างอับสปอร์รูปคล้ายใบประกอบแบบขนนก ขอบหยักเว้าลึกเข้าหาเส้นกลางใบทั้ง 2 ด้าน แต่ละหยักลึกเกือบถึงเส้นกลางใบ เส้นใบเป็นร่างแห กลุ่มอับสปอร์รูปกลมหรือรูปไข่ เรียงตัวค่อนข้างมีระเบียบ 2 ข้างของเส้นใบที่แบ่งกลางแต่ละแฉก

ประโยชน์

เป็นสมุนไพรบดพอกแก้บวม นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ

กะเม็ง

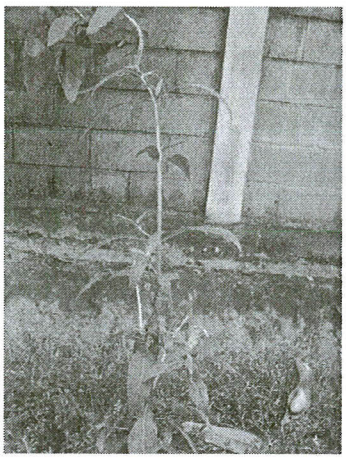

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eclipta prostrata* Linn.

ชื่อวงศ์ Compostae

ชื่อท้องถิ่น กะเม็ง

ชื่ออื่นๆ คะเม็ง, ห้อมเกี้ยว, ล้อม (เหนือ), ใบลบ (ใต้), กะเม็งตัวเมีย, หญ้าสับ (เหนือ), บั้งกีเช้า (จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง สูงประมาณ 1 – 2 ฟุต ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ๆ รูปหอกแคบยาวเรียว ริมใบหยักฟันเลื่อยผิวเกลี้ยงไม่มีก้านปลายแหลม ดอกช่ออันกันแน่นเป็นกระจุกรูปหัวแหวนทรงกลม สีขาว ผลรูปลูกข่างสีดำ ปลายมีรยางค์เป็นเกล็ดยาว 3 มม. เกิดตามที่ลุ่มชื้นแฉะที่รกร้างว่างเปล่า ตามไร่นาทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

รักษาโรคตับอักเสบ โรคผิวหนังผื่นคันจากการทำนา และรักษาผมหงอกก่อนวัย ทำให้ผมดกดำ

กระเจี๊ยบแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hibiscus sabdariffa* L.

ชื่อวงศ์ Malvaceae

ชื่อท้องถิ่น กระเจี๊ยบ

ชื่ออื่นๆ กระเจี๊ยบเปรี้ยว ผักเก็งเค็ง ส้มเก็งเค็ง ส้มตะเลงเครง ส้มปู

ชื่อสามัญ sorrel, Roselle

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 1-2 ม. ผิวค่อนข้างเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบของต้นที่ยังเล็กและใบที่อยู่ใกล้ดอกบางใบมีแผ่นใบคล้ายรูปไข่และมีขนาดเล็กกว่าใบโดยทั่วไปซึ่งมีแผ่นใบคล้ายรูปไข่กลับและมีขอบใบหยักเว้าลึก 3-5 หยัก ปลายหยักแหลม โคนมน เส้นใบออกจากโคนใบ 3-5 เส้น ดอกใหญ่ สีเหลืองอ่อน กลางดอกสีแดง ออกเดี่ยวๆ ตามง่ามใบ ริ้วประดับเรียวแคบ สีแดง มี 8-12 เส้น อยู่เป็นวงรอบกลีบเลี้ยง กลีบเลี้ยงโคนติดกันคล้ายถ้วย ปลายแยกเป็นแฉกรูปสามเหลี่ยมแหลม 5 แฉก แต่ละแฉกมีเส้นกลีบ 3 เส้น กลีบดอกใหญ่ สีเหลือง มี 5 กลีบ รูปไข่กลับ โคนกลีบสีแดงเข้ม เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ก้านชูอับเรณูติดกันเป็นหลอดยาว 1-3 ซม. หุ้มเกสรเพศเมีย อับเรณูสีนวลขนาดเล็กจำนวนมากอยู่รอบหลอด ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยอดเกสรเพศเมียสีม่วงแดง เป็นตุ่มเล็กและมีขน ผลสีแดง รูปไข่ป้อม ไม่เป็นฝักยาวอย่างกระเจี๊ยบ มีกลีบเลี้ยงที่ขยายใหญ่รองรับอยู่จนผลแก่ เมล็ดสีน้ำตาล รูปไต ขนาด 4-6 มม.

ประโยชน์

ใบ มีรสเปรี้ยว แก้โรคพยาธิตัวจี๊ด ยาขับเสมหะ แก้ไอ ขับเมือกมันในลำคอให้ลงสู่ทวารหนัก **ดอก** แก้โรคนิ่วในไต แก้โรคนิ่วในกระเพาะปัสสาวะขัดเบา ละลายไขมันในเส้นเลือด กัดเสมหะ ขับเมือกในลำไส้ให้ลงสู่ทวารหนัก **ผล** ลดไขมันในเลือด แก้กระหายน้ำ รักษาแผลในกระเพาะ **เมล็ด** รสเมา บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง แก้ดีพิการ ขับปัสสาวะ ลดไขมันในเส้นเลือด

กระชายดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Boesenbergia rotunda (*L.)Mansf.

ชื่อวงศ์ Zingiberaceae

ชื่ออื่นๆ กะแอน จี๊ปู ซีฟู เปาซอเร๊าะ เป๊าสี่ระแอน ว่านพระอาทิตย์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกไม่มีลำต้นบนดิน มีเหง้าใต้ดินซึ่งแตกรากออกไปเป็นกระจุกจำนวนมาก อวบน้ำ ตรงกลาลพองกว้างกว่าส่วนหัวและท้าย ใบ เดี่ยว เรียงสลับเป็นระนาบเดียวกัน รูปขอบขนานแกมรูปไข่ กว้าง 4.5-10 เซนติเมตร ยาว 13-15 เซนติเมตร ตรงกลางด้านในของก้านใบมีร่องลึก ดอก ช่อ ออกแทรกอยู่ระหว่างกาบใบที่โคนต้น กลีบดอกสีขาวหรือชมพูอ่อน ใบประดับรูปใบหอกสีม่วงแดง ดอกย่อยบานครั้งละ 1 ดอก

ประโยชน์

เหง้าแก้โรคในปากเช่นปากเปื่อย ปากเป็นแผล ปากแห้ง ขับระดูขาว ขับปัสสาวะ รักษาโรคบิด แก้ปวดมวนท้อง

กระถิน

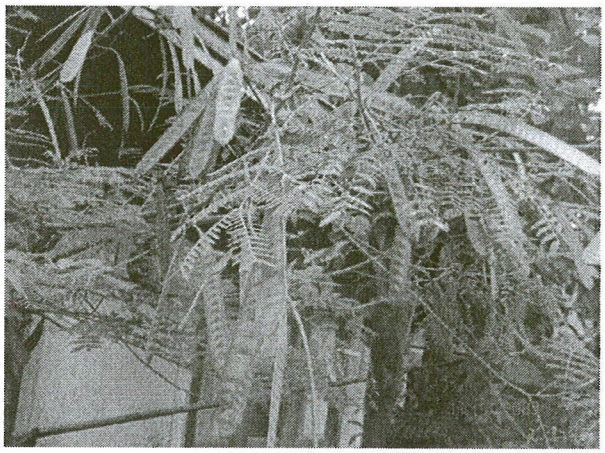

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lercaena Glarca* Benth.

ชื่อวงศ์ Mimosaceae

ชื่อท้องถิ่น ผักหนอง

ชื่ออื่นๆ กระถิน,กระถินไทย, กระถินขาว, สะตอเทศ, สะตอบ้าน

ชื่อสามัญ Wild Tamarind

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่ม ขนาดย่อม ใบประกอบแบบขนนก ดอกเล็กๆ อัดแน่นเป็นกระจุกกลม เกสรเป็นพู่สีขาว ฝักแบนยาว เมล็ดรูปไข่แบน ขยายพันธ์ด้วยเมล็ด ปลูกได้ทุกสภาพพื้นที่ทั่วประเทศไทย ใบและกิ่งก้านอุดมด้วยไนโตรเจนและเกลือโพแทสเซียมใช้ทำเป็นปุ๋ยหมักได้ดี ทุกส่วนของต้นทำให้เกิดพิษในสัตว์เลี้ยง พวกม้า สุกร กระต่าย เป็ด ไก่ ทำให้ขนร่วง เมื่อหยุดกินขนจะงอกใหม่

ประโยชน์

ดอก รสมัน บำรุงตับ

ราก รสจืดเฝื่อน ขับลม ขับระดูขาว และเป็นยาอายุวัฒนะ

เมล็ด ใช้ถ่ายพยาธิตัวกลม (ascariasis)

แก้ว

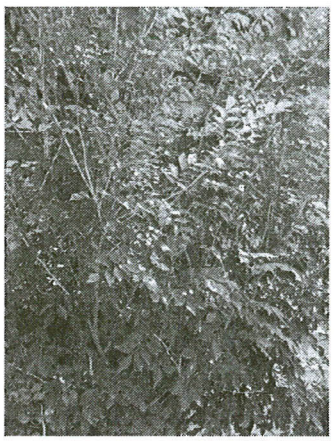

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mimusops elengi* Linn.

ชื่อวงศ์ SapotaceaeA

ชื่อท้องถิ่น แก้ว

ชื่ออื่นๆ พิกุล,กุล (ใต้)

ชื่อสามัญ Bullet Wood

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ แผ่กิ่งก้านสาขามาก ใบเดี่ยวรูปหอก ปลายแหลม ผิวเรียบมัน ขอบเรียบ ยาว 4 – 6 นิ้ว ดอกเล็กๆ กลีบจักเล็ก สีขาวออกเหลือง ผลรูปไข่ ยาวราว 1 – 2 ซม. ผลสุกสีแสด เกิดตามป่าเบญจพรรณ ปลูกเป็นไม้ประดับขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ดอกสด	เข้ายาหอม ทำเครื่องสำอาง แก้ท้องเสีย
ดอกแห้ง	เป็นบำรุงหัวใจ ปวดหัว เจ็บคอ
เปลือก	ยากลั้วล้างปาก เหงือกบวม แก้ปวดเมื่อย
เมล็ด	ตำแล้วใส่ทวารเด็ก แก้โรคท้องผูก
แก่นที่ราก	เป็นยาบำรุงโรคหัวใจ

กะเพราป่า

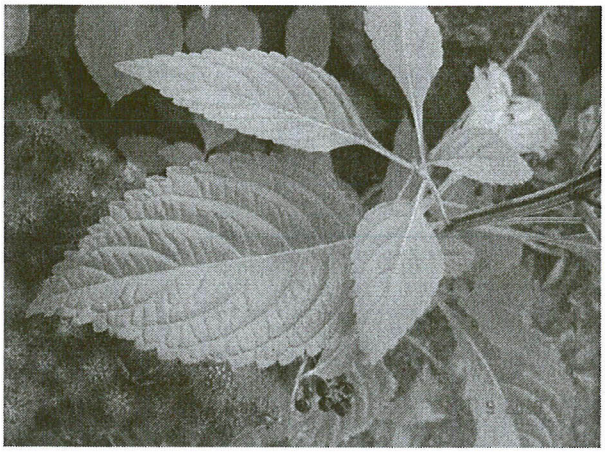

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ocimum gratissimum* Linn.

ชื่อวงศ์ Labiatae

ชื่อท้องถิ่น จันน้อย

ชื่ออื่นๆ กะเพราป่า,กะเพราใหญ่, กะเพราญวน, จันทร์ขาว, ยี่หร่า (ปราจีนฯ), เนียต้น, โหระพาช้าง (ใต้), จันขี้ไก่

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ต้นและใบ เหมือนกะเพราบ้าน แต่ต้นและใบโตกว่า ใบเดี่ยวคล้ายใบตำแยตัวเมีย ใบและต้นสีเขียว ดอกช่อสีเขียว เรียงกันเป็นชั้นถี่ๆ ตั้งชูเหนือต้น เกิดตามป่าดงดิบเขาและที่รกร้างว่างเปล่าทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด ใช้ปรุงเป็นอาหารได้เหมือนกะเพราบ้าน

ประโยชน์

ขับลมแก้ซาง แก้ท้องขึ้น ปวดท้องบำรุงธาตุ แก้จุดเสียดในท้อง ช่วยย่อยอาหาร

กอมขม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Picrasma javanica* Blume

ชื่อวงศ์ SIMAROUBACEAE

ชื่ออื่น กรอสะนาสมูล (เขมร-ภาคตะวันออกเฉียงใต้), กะลำเพาะต้น ไม้หอมตัวผู้ หมาชล ภาคตะวันออกเฉียงใต้), ก้ามกุ้งต้น (ชุมพร), ขางขาว ขางครั้ง ดีงูต้น ตะพ้านก้นมะค้า กอมขม (ภาคเหนือ), จันเขา (สุราษฎร์ธานี), ดำหงีน้ำ หยีน้ำใบเล็ก (ภาคใต้), เนียปะโจ มะปอจอ (กะเหรี่ยง-ภาคเหนือ), หมักกอม (เงี้ยว-เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 8-15 ม. ใบย่อย 1-3 คู่ เรียงตรงข้าม รูปรี รูปรีแกมรูปขอบขนาน รูปไข่ หรือรูปไข่แกมรี ปลายแหลมยาว โคนแหลม ขอบเรียบ ย่นเป็นคลื่นเล็กน้อย ช่อดอกออกตามง่ามใบ แตกแขนงสั้นๆ มีดอกจำนวนมาก แยกเพศ อยู่ต่างช่อ ดอกเพศเมียใหญ่กว่าดอกเพศผู้ประมาณ 2 เท่า กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แยกกัน กลีบดอก 4 กลีบ แยกกัน สีเหลือง ขอบกลีบงอเข้าหากันเป็นกระพุ้งเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 4 อัน รังไข่กลมรี มี 5 พู ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็นแฉกสั้นๆ 4 แฉก ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 6-9 มม. ผลอ่อนผิวสีขาวอมเขียว อุ้มน้ำ ผลห่ามสีม่วง ผลแก่สีดำ มีกลีบดอกเจริญขึ้นรองรับผล มีเมล็ดแข็ง 1 เมล็ด

ประโยชน์

เปลือกมีสาร quassiin ให้รสขม ในพม่าและชวาใช้แทนควินิน ชวาใช้ใบแก้ไข้ ตามชนบทไทยใช้เปลือกเป็นยาแก้ไข้

กระท้อน

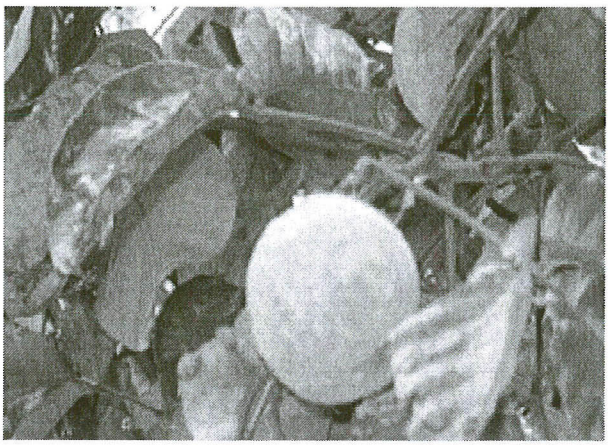

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sandoricum nervosum* Car.

ชื่อวงศ์ Meliaceae

ชื่อท้องถิ่น บะต้อง

ชื่ออื่นๆ กระท้อน,สะท้อน, หมากต้อง (อีสาน), สะโต, สะตู (ใต้)

ชื่อสามัญ Yellow Sentol

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ใบประกอบ มีใบย่อยขนาดใหญ่ 3 ใบ ใบแก่สีแดงดอกเล็กๆ สีเหลืองอ่อนออกเป็นช่อ ผลทรงกลมสีเหลืองเปลือกหนา เมล็ดมีเนื้อสีขาวหุ้ม ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและกิ่งตอน เกิดตามป่าในเขตร้อนทั่วไป

ประโยชน์

ใบสด ใช้ขับเหงื่อ ต้มอาบแก้ไข้

เปลือก รักษาโรคผิวหนัง กลากเกลื้อน

ผล ฝาดสมาน เป็นอาหาร

ราก เป็นยาขับลม แก้ท้องเสีย บิด เป็นยาธาตุ

กูดห้วย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Thelypteris menisciicarpa* (Blume) K. Iwats.

ชื่อวงศ์ Thelypteridaceae

ชื่อท้องถิ่น กูดห้วย (เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เฟิร์น เหง้าสั้นใต้ดิน มีเกล็ดบางสีน้ำตาล เกล็ดรูปขอบขนาน ปลายมีหางยาว ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ รูปขอบขนาน ใบย่อยไม่มีก้านใบ มีประมาณ 5 คู่ รูปขอบขนานแคบ ปลายเป็นติ่งแหลม โคนสอบกว้างถึงเกือบตัดหรือบางครั้งเป็นรูปติ่งหู ขอบค่อนข้างเรียบ ใบสร้างอับสปอร์แคบกว่าใบไม่สร้างอับสปอร์ กลุ่มอับสปอร์รูปกลม อยู่รวมกันเป็นรูปจันทร์เสี้ยวเมื่อเจริญเต็มที่ เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์สีน้ำตาล

การใช้ประโยชน์ นำมาใช้ประกอบอาหาร

กระทือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber Zerumbet Smith*

ชื่อวงศ์ ZINGIBERACEAE

ชื่ออื่น จี๋กุ๊ก (แพร่) กระทือดง (กาญจนบุรี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นพืชล้มลุกมีลำต้นคล้ายข่า สูง 1-2 เมตร แตกแขนงเป็นกอ ใบ ยาว 1-1.5 ฟุต กว้าง 10-12 เซนติเมตร หน้าใบเห็นรอยเส้นชัดเจนสีเขียวหลังใบมีสีเขียวหม่น มีขนปกคลุม ดอก ออกจากเหง้า-ราก โคนต้นมีสีแดงอมเหลืองอ่อน กลิ่นหอมฉุนดอกบานมีสีขาวอมเหลือง

ประโยชน์

ใช้เหง้า ซึ่งมีมากในฤดูฝน ช่วยขับลมในกระเพาะอาหาร

ข่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Alpinia galanga* Swartz.

ชื่อวงศ์ Zingiberaceae

ชื่อท้องถิ่น ข่า

ชื่ออื่นๆ กฎุกโรหินี, ข่าใหญ่, ข่าหลวง, ข่าหยวก (เหนือ), เสะเออเคย, สะเอเชย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), ข่าตาแดง (กลาง)

ชื่อสามัญ Galangal, Greater Galangal, False Galangal

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกจำพวกเหง้า เหง้าใหญ่ขาวอวบ ต้นสูงประมาณ 2 เมตร ใบรูปใบพายปลายแหลม ยาว 20 – 50 ซม. ขอบเรียบขนเล็กน้อย ก้านใบสั้น มีกาบใบหุ้มลำต้นบนดิน ดอกช่อออกที่ยอด ยาว 15 – 30 ซม. ดอกขนาดเล็กสีขาวอมเขียวอยู่กันอย่างหลวมๆ ผลกลมรีขนาด 1 ซม. สีแดงส้ม แก่จัดสีดำ มีเมล็ด 2 – 3 เมล็ด

ประโยชน์

เหง้าอ่อนและแก่ใช้ทานเป็นยาขับลม แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ทาภายนอกแก้โรคกลากเกลื้อน

ขนุน

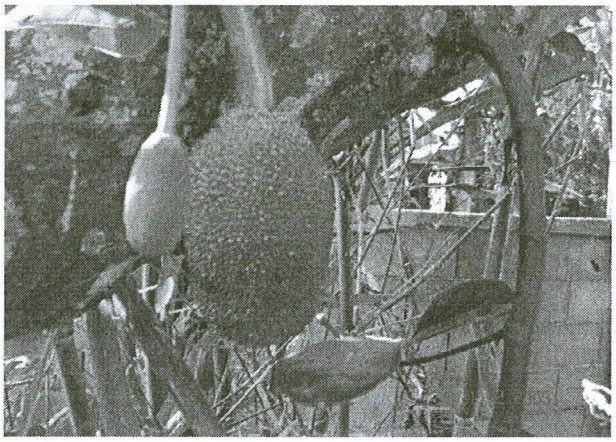

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Artocarpus heterophyllus* Lam.

ชื่อวงศ์. Moraceae

ชื่อท้องถิ่น มะหนุน

ชื่ออื่นๆ ขนุนขะเนอ ,(เขมร), หมักมี้ (อีสาน), ขนู (จันทร์บุรี) นะยวยซะ (กะเหรี่ยง), ล้าง (เงี้ยว), นากอ (ปัตตานี)

ชื่อสามัญ Jack Fruit Tree

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ขนุนมีหลายพันธุ์เช่นขนุนหนัง, ขนุนจำปาดุ, ขนุนละมุด ฯลฯ แต่ลักษณะโดยรวมแล้ว เป็นไม้ยืนต้น ขนาดกลางถึงใหญ่ มียางสีขาวเหนียว ท้องใบสาก ดอกช่อ ดอกตัวเมียเป็นแท่งกลมออกตามลำต้นหรือกิ่งขนาดใหญ่ ดอกตัวผู้ออกตามง่ามใบในต้นเดียวกัน ผลรวมกลมยาวโต เนื้อหุ้มเมล็ดมีสีเหลืองหนา กลิ่นหอมรสหวาน เปลือกผลมีหนามเล็กๆ โดยรอบ แก่นเรียกว่า กรัก ใช้ย้อมผ้าจีวรพระ เวลาย้อมให้เต็มสารส้มลงไปจะทำให้มีไม่ตก ถ้าผสมขมิ้นจะให้สีเข้มขึ้น ต้มผสมครามจะให้สีเขียวสารที่ทำให้เกิดสีคือ Morin & Cyanomaclurin ปลูกเป็นอาหาร และทำสีย้อม ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ผลอ่อนใช้ปรุงอาหารผลสุกเยื่อหุ้มเมล็ดมีรสหวาน เมล็ดปรุงอาหาร เนื้อไม้ใช้ทำพื้นเรือนและสิ่งก่อสร้าง ครก สากกระเดื่อง หวี โทน รำมะนา ระนาด รากและแก่นให้สีเหลือง ถึงเหลืองอมน้ำตาล ใช้ย้อมผ้าและแพรไหม รากนำมาปรุงเป็นยาแก้ท้องร่วง แก้ไข้ ใบเผาไฟกับซังข้าวโพดให้ดำเป็นถ่านแล้วใส่รวมกับก้นกะลามะพร้าวขูด โรยรักษาบาดแผล

ข้าวสารป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pavetta tomentosa Roxb.* ex Smith

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่ม หรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-4 เมตร กิ่งกลวง มีขนปกคลุมทั่วไป ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรีแกมขอบขนาน หรือรูปไข่แกมขอบขนาน ขนาดกว้าง 4-11 เซนติเมตร ปลายใบมนบางคล้ายกระดาษ ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน เส้นใบ 10-14 คู่ ก้านใบยาว 1-15 เซนติเมตร หูใบรูปสามเหลี่ยมหลุดร่วงง่าย ดอกสีขาว ออกเป็นช่อ ที่ปลายกิ่งหรือใกล้ปลายกิ่ง ช่อดอกกลม มีขนาด 10-15 เซนติเมตร ดอกย่อยมีจำนวนมาก ส่วนโคนเป็นหลอดปลายแผ่แยกเป็น 4 กลีบ ขนาดยาว 3-5 เซนติเมตร กว้าง 2-3 เซนติเมตร ผลกลม เมื่อแก่เป็นสีดำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4-5 มิลลิเมตร ภายในมี 2 เมล็ด พบขึ้นกระจายในอินเดีย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ในประเทศไทยพบได้ทั่วไปในป่าเต็งรัง ที่ความสูง 300-600 เมตร จากระดับน้ำทะเล ออกดอกและติดผลเดือนเมษายน-สิงหาคม

ขมิ้นเครือ

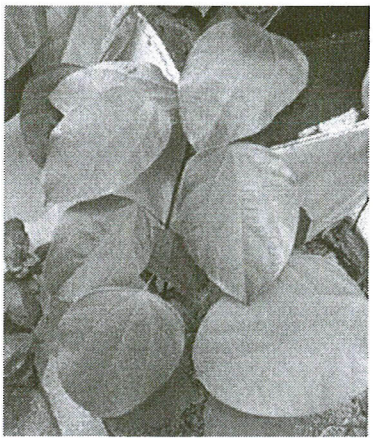

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Combertum Extensum*

ชื่อวงศ์ Combretaceae

ชื่อท้องถิ่น แหนเครือ

ชื่ออื่นๆ ผ้าลายห่อทอง, มันแดง, แหนเครือ (ภาคเหนือ), ขมิ้นเครือ ขมิ้นฤาษี (ไทยภาคกลาง), เดิมวอโกรด (เขมร)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้เถาเลื้อยพาดพันต้นไม้ใหญ่ ใบ จะกลมและหนาตรงปลายจะแหลม มีลักษณะคล้ายใบโพธิ์ จะมีสีเขียวเป็นมัน ปลายใบของมันจะแหลมเถาและราก จะมีสีเหลืองเข้มเหมือนขมิ้น ส่วนเนื้อในเถาและรากนั้นเมื่อตัดออกจะมีจุดตรงกลางเป็นเส้นรัศมีแผ่ออกไปโดยรอบ คล้ายกับธงญี่ปุ่น หรือเถา

ประโยชน์

ต้น รสฝาดเฝื่อนร้อน ใช้ขับผายลมและเรอ รักษาเนื่องจากน้ำดีพิการ

ใบ รสฝาดเฝื่อน ใช้รับประทานเป็นยาขับโลหิตระดูสตรีที่เสียเป็นลิ่มหรือก้อนให้ขับออก แก้บิดมดลูก

ดอก รสฝาดเฝื่อน รักษาอาการบิดมดลูก

ราก รสฝาดเฝื่อน ใช้ขับลมแก้ลมอัมพฤกษ์ บำรุงน้ำเหลือง ฝนหยอดตา แก้กระจกตา ตาแดง ตาแฉะ ตามัว และตา อักเสบ

เข็มแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ixora lobbii* Loud.

ชื่อวงศ์ Rubiaceae

ชื่อท้องถิ่น เข็มแดง

ชื่ออื่น เงาะ (สุราษฎร์),เข็มแดง (ยะลา) , ตุโดปุโยบูเก๊ะ (มลายู)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม ใบเดี่ยวรูปหอกปลายแหลม ดอกย่อยโตกว่าเข็มขาว ช่อทรงพุ่มกลมโปร่งๆ สีแดงสด เกิดตามป่าดงดิบเขาทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ราก ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงไฟธาตุ บรรเทาอาการบวม รักษาตาพิการ รักษากำเดา รักษาเสมหะ

ขาไก่ดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Justicia fragilis* Wall

ชื่อวงศ์ Acanthaceae

ชื่อท้องถิ่น แค่งไก่ดำ

ชื่ออื่น ปีกไก่ดำ ขาไก่ แข้งไก่ดำ ขาไก่เขียว

ชื่อสามัญ Flame flower

ลักษณะพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มต้นสูงประมาณ 1 เมตร เรือนยอดไม่แน่นอน มักแตกเป็นกอ หรือตัดเพื่อให้แตกเป็นกอได้ดี เปลือกต้นอายุมากสีเทา กิ่งอ่อนมีสำน้ำตาลดำที่โคนปล้อง สีเขียวที่ ปลายปล้อง แตกกิ่งก้านสาขามากและมักโค้งลงสู่พื้นดิน การเกาะติดของใบบนกิ่งแบบเป็นคู่ตรงกันข้ามสลับตั้งฉาก ใบเดี่ยวรูปรีแกมใบหอก ปลายและโคนใบเรียวแหลม ออกดอกเป็นช่อที่บริเวณปลายยอด ดอกย่อยเป็นหลอด ปลายดอกแยกออกเป็น 5 กลีบ

ประโยชน์

นิยมปลูกเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ใช้ตกแต่งสวนหรือบริเวณที่ต้องการเป็นแนวรั้ว ใช้ปลูกร่วมกับไม้ชนิดอื่นทำให้สนามหรือสวนดูสวยงามเป็นสัดส่วน และมักนิยมปลูกเป็นไม้ถุงจำหน่ายได้ง่าย เป็นพืชที่ต้องการแสงมาก ชอบน้ำหรือความชื้นสูง

เขืองแข้งม้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Leea indica* Merr.

ชื่อวงศ์ Leeaceae

ชื่อท้องถิ่น ตะล่อม,

ชื่ออื่นๆ กะตังใบ กะตังบาย เขือง กะลังใบ บังบายต้น บังบาย ช้างเซิง ตองจ้วม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดย่อมสูงประมาณ 5 ฟุต ต้นที่มีอายุมากๆ สูงถึง 2-3 เมตร ใบย่อยรูปไข่ปลายแหลม 3-5 ใบ คล้ายใบกระท่อม ขอบจักรอบสีเขียวจัดเหลือบขาวมันตามต้นและกิ่ง มีครีบโดยรอบคล้ายฟันเฟือง ดอก เป็นช่อแบนคล้ายดอกเถาคันแต่โตกว่า ดอกตูมสีเขียวออกตรงยอด เมื่อแก่สีแดงเข้ม ผล ผลอ่อนสีเขียว แก่จัดสีดำ

ประโยชน์

ราก แก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้ครั่นเนื้อครั่นตัว ดับร้อน

ข้าว

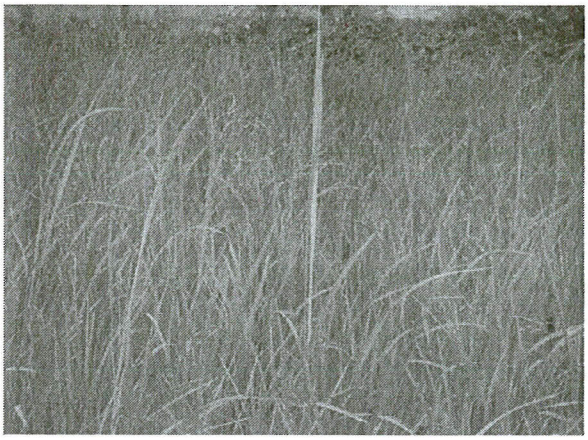

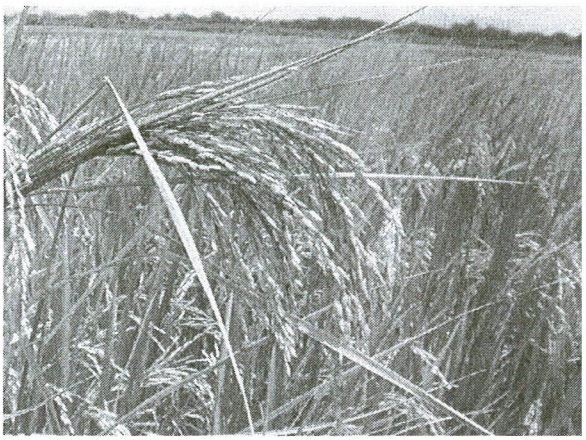

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oryza sativa* Linn.

ชื่อวงศ์ Gramineae

ชื่อท้องถิ่น ข้าว

ชื่ออื่นๆ ข้าวเจ้า ข้าวเนียว (ภาคกลาง) ข้าวนึ่ง (ภาคเหนือ) ข้าวเหนียวปั้วข้าวคอแร้ง (อ่างทอง) ข้าวไข่แมงดา บือถู่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ตั่วบี่แกบี้ (จีน)

ชื่อสามัญ Rice, Rice Plant

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ข้าวเป็นพรรณไม้จำพวกหญ้าล้มลุกเป็นพรรณไม้น้ำลำต้น นั้นภายในจะกลวงและเป็นข้อมีความสูงประมาณ 1-1.5 เมตรส่วนมากจะขึ้นในโคลนที่เป็นดินเหนียว

ใบ ลักษณะของมันบางแคบและยาวประมาณ 30-60 ซม. กว้างประมาณ 0.6-2.5 ซม.เส้นใบกลางนั้นเราจะเห็นได้ชัดตรงปลายใบแหลมและโคนใบที่หุ้มรอบลำต้นนั้น ยาวประมาณ 0.8-2.5 ซม. ส่วนผิวใบและขอบใบนั้นจะมีขนสั้น ๆ ทั้ง 2 ด้าน

ดอก จะออกเป็นช่อดอกรวม ซึ่งเรียกว่ารวงข้าว ดอกกลมรียาวประมาณ 6-8 ซม.ดอกที่ไม่ติดผลนั้นมันจะฝ่อและลีบเป็นหนามแหลมส่วนดอกย่อยจะมีเกสรตัวผู้ อยู่ 6 อันและอับเรณูยาวราว 2 มม. ก้านเกสรตัวเมียมีอีก 2 อัน ลักษณะนั้นคล้ายนก ช่อด้านถ้าแก่จัดจะงอลง

เมล็ด เป็นรูปไข่ปลายแหลมมีเส้นผ่านศูนย์กลางราว 2-3 มม. ยาวประมาณ 0.6-1.5ซม. เมื่อยังอ่อนจะมีสีเขียวถ้าสุกเต็มที่มีสีเหลืองทองเป็นพรรณไม้ที่ขึ้นใน เมืองร้อน

ประโยชน์

เมล็ดข้าว เป็นอาหาร ทำเหล้า

รำข้าว มีวิตามินบี รักษาโรคเหน็บชา สารสกัด Oryzanol ช่วยเพิ่มความเจริญเติบโต(growth factor)

ขลู่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pluchea indica* (Linn.) Less.

ชื่อวงศ์ COMPOSITAE

ชื่อท้องถิ่น ขลู่

ชื่ออื่นๆ หนาดวัว, หนวดงิ้ว, คลู (ใต้)

ชื่อสามัญ Indian Marsh Fleabane

ลักษณะทางวิทยาศาสตร์

เป็นไม้พุ่ม สูง 1 – 2 เมตร ใบรูปไข่กลับ ปลายแหลม ขอบหยักโดยรอบมีขนขาวๆ ปกคลุม ก้านสั้น ดอกเล็กๆ เป็นกระจุกรวมเป็นช่อสีขาวอมม่วงออกตามง่ามใบ เกิดตามที่รกร่างว่างเปล่า ที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ชอบดินเค็มหรือกร่อย ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด ใบเมื่อนำมาผึ่งให้แห้งจะมีกลิ่นหอม คล้ายกลิ่นน้ำผึ้ง ใช้ชงดื่มแทนชา

ประโยชน์

ต้น ใช้ต้มกิน รักษาอาการขัดเบา ปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ ใช้รักษาโรควัณโรคที่ต่อมน้ำเหลือง โรคเบาหวาน ริดสีดวงทวารขูดเอาแต่ผิวต้นผสมกับยาสูบ แล้วนำมาสูบรักษาริดสีดวงจมูก

ใบ ใบขลู่ใช้ต้มน้ำดื่มแทนชาเพื่อลดน้ำหนักหรือลดความอ้วน เบาเทาอาการปวดเมื่อย มุตกิด และนำมาต้มน้ำอาบบำรุงประสาท เป็นยาบีบมดลูก น้ำคั้นรักษาโรคบิด ใบแก่ ๆสด ๆ เอามาตำบีบน้ำและทา ตรงหัวริดสีดวงทวาร จะทำให้หัวริดสีดวงหดหายได้นอกจากนี้ยังนำมาตำผสมกับเกลือรักษากลิ่นปาก และระงับกลิ่นตัว

ใบและราก เป็นยาฝาดสมาน รักษาไข้ พอกแก้แผลอักเสบ ขับเหงื่อ ผสมกับสมุนไพรอื่น ๆต้มน้ำอาบรักษาเส้นตึง และยังทำเป็นขี้ผึ้งทาแผลเรื้อรัง

ใบและต้นอ่อน ใช้บรรเทาอาการปวดในโรคไขข้ออักเสบ รักษาประดง เลือดลม ตำผสมกับแอลกอฮอล์ทาหลังบริเวณเหนือไต บรรเทาอาการปวดเอว ต้มน้ำอาบรักษาหิด ขี้เรื้อน

ขิง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber officinale* Rose.

ชื่อวงศ์ Zingiberaceae

ชื่อท้องถิ่น ขิง

ชื่ออื่นๆ ขิงแกลง, ขิงแดง, ขิงเผือก

ชื่อสามัญ Ginger

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกมีเหง้าใต้ดิน สูงประมาณ 1 ม. ใบรูปพายกาบใบยาวหุ้มลำต้น ดอกเล็กๆ เป็นช่อทรงกระบอกตั้งออกจากเหง้าใต้ดิน กาบสีแดง กลีบสีเหลืององเขียว ผลกลมนิยมปลูกไว้ปรุงอาหารทั่วประเทศ ขยายพันธุ์โดยการแยกหน่อ

ประโยชน์

ต้น ขับผายลม บรรเทาอาการจุกเสียดแน่นเฟ้อ บำรุงธาตุไฟ รักษานิ่ว ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าพยาธิ

ใบ ใบสดใช้คั้น เอาแต่น้ำกิน บรรเทาอาการฟกช้ำ ช่วยย่อยอาหาร ขับผายลม รักษาโรคกำเดา นิ่ว เบาขัด ฆ่าพยาธิ ขับลมในลำไส้

ดอก ทำให้ชุ่มชื่น ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าพยาธิ บำรุงไฟธาตุ รักษานิ่ว ขัดเบา

ผล รักษาอาการไข้ บรรเทาอาการคอแห้ง เจ็บคอ กระกายน้ำ ตาฟาง ตาต้อกระจก วิงเวียน

ราก ทำให้ผิวหนังสดชื่น ขับลม ช่วยให้หลอดคอโปร่ง ทำให้เสียงไพเราะ ฆ่าพยาธิ ช่วยเจริญอาหาร รักษาบิดตกเป็นโรหิต นิ่ว ไอ

เหง้า ใช้ทั้งแก่และอ่อน ทำเป็นเครื่องเทศ เครื่องดื่ม กลบรสแต่งกลิ่น ทางยาใช้ขับลม รักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ คลื่นไส้อาเจียน ไอ หอบ ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ รักษาบิด

เปลือกเหง้า ใช้แห้ง ต้มน้ำกิน ขับปัสสาวะ ขับลม รักษาอาการท้องอืดแน่น อาการบวมน้ำ ใช้ภายนอกรักษาโรคผิวหนัง กลากเกลื้อน แผลมีหนอง

แค

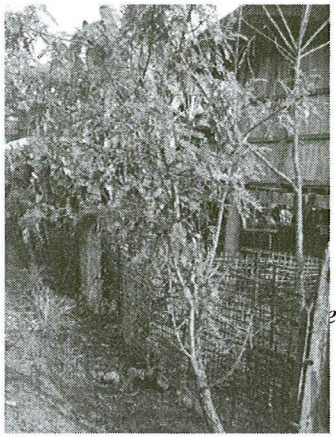

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dolichandrone serrulata* (DC.) Seem.

ชื่อวงศ์ Bignoniaceae

ชื่อท้องถิ่น แค

ชื่ออื่นๆ แคขาว แคป่า แคนา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดกลางมีความสูงประมาณ 10-20 เมตร ใบประกอบแบบขนนก 3-4 คู่ ใบย่อยรูปไข่รี หรือเรียวแหลมยาว โคนเบี้ยว ดอกคล้ายรูปแตร ปลายบาน 5 กลีบ ขอบใบหยักไปมา ออกเป็นช่อตั้งที่ปลายยออด สีนวล กลิ่นหอม ฝักกลมยาวประมาณ 15-40 ซม. ช่อละ 3-4 ฝัก เมล็ดมีปีก เกิดตามริมน้ำลำธารป่าโปร่ง ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ดอกกินเป็นผัก ใช้ประกอบอาหารหรือลวกกินกับน้ำพริก ใบ ตำพอกบาดแผล ต้มเอาน้ำบ้วนปาก ดอก ขับเสมหะโลหิตและลม ขับลม เปลือก แก้ท้องเฟ้อ ใช้กับสตรีหลังคลอด เมล็ด แก้ปวดประสาท แก้โรคชัก ราก แก้เสมหะและลม บำรุงโลหิต

คำรอก

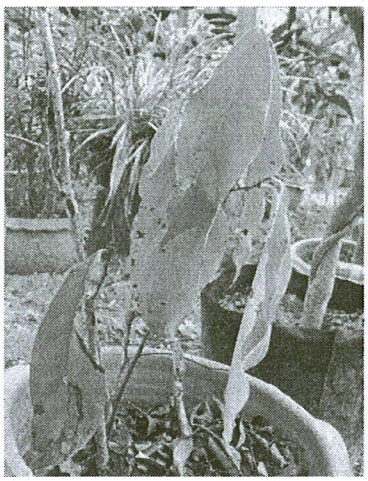

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Elipanthus tommentosus* Kurz.

ชื่อวงศ์ CONNARACEAE

ชื่ออื่น กะโรงแดง (ตะวันออก) ตานนกกด(สกลนคร) ประดงเลือด (สุโขทัย) หำฟาน (เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้น สูง 4-8 เมตร เปลือก ต้นขรุขระ สีน้ำตาลเข้ม เนื้อไม้แข็ง ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ ก้านใบยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ใบรูปไข่รี โคนใบสอบปลายใบค่อนข้างแหลม ขอบใบขนานเป็นคลื่น เล็กน้อย แผ่นใบเป็นคลื่น สีเขียวเป็นมัน ท้องใบสีเขียวอ่อน ขนาดกว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 8-12 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นกลุ่มตามซอกใบ ดอกขนาดเล็กสีครีม ผล เป็นผลเดี่ยว คล้ายบอลลูนเบี้ยวเล็กน้อย เปลือกผลมีขนสีเหลืองออกน้ำตาลปกคลุมแน่นมักอยู่เป็นกลุ่ม 1-4 ผล ภายในผลมีเมล็ดเดียว เมล็ด ทรงกลมค่อนข้างแบน ผิวเรียบเป็นมัน สีดำ ขั้วผลมีเนื้อหุ้มเมล็ดสีแดง คล้ายเมล็ดมะค่า การขยายพันธุ์ ใช้เมล็ดนิเวศวิทยาและการแพร่กระจาย พบในที่ดอนระบายน้ำดี กลางแจ้ง

ประโยชน์

เนื้อไม้ เข้าตำรับยาแก้กระษัย

ค้างคาวดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tacca chantrieri* Andre_

ชื่อท้องถิ่น ค้างคาวดำ

ชื่ออื่นๆ เนตพูสีไทย เพี้ยฟานโคก ค้างคาวขาว ค้างคาวดำ (ต้นที่มีก้านดำ) ภาคใต้ หมากแฟล จตุจักร Batman ดีงูหว้า (เหนือ) คลุ้ยเสีย ว่านหัวเลย ว่านหัวลา (จันทบุรี) ดีปลาช่อน (ตราด) นิลพู สี (ตรัง) มังกรดำ (กรุงเทพฯ) ม้าถอนหลัก (ชุมพร) ว่านพังพอน (ยะลา) บีเมย (ภูไทย)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกคล้ายในตระกูบอน อายุหลายปี มีเหง้าใต้ดิน รูปทรงกระบอก สูง 30-50 ซม. ใบเรียงสลับเวียนเป็นรัศมี รูปวงรี รูปขอบขนาดถึงรูปในหอกกว้าง 6-18 ซม. ยาว 25-60 ซม. ก้านใบแผ่เป็นศรีบดอก คล้ายค้างคาวบิน บาน 2 – 3 สัปดาห์ ลักษณะเป็นดอกช่อ ซี่ร่ม มีดอก ย่อย 4-6 ดอก สีม่วงแกมเขียวถึงสีม่วงดำ ใบประดับ 2 คู่ สีเขียวถึงสีม่วงดำเรียงตั้งฉากกัน เมล็ดรูปไต ผลสด รูปขอบขนานแกมสามเหลียม มีสันเป็นคลื่นตามยาว มีหัวใต้ดิน

ประโยชน์

เหง้า รสสุขุม เป็นยาบำรุงกำลังสตรีมีครรภ์ ต้มหรือดองสุราดื่มแก้โรคความดันเลือดต่ำ บำรุงกำลังทางเพศ

ต้น ต้มอาบ รักษาอาการผื่นคัน

คูน

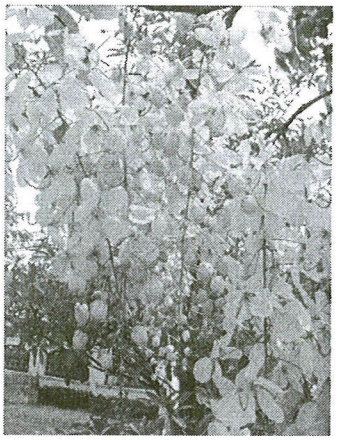

ชื่อวิทยาศาสตร์ Cassia fistula L.

ชื่อวงศ์ Leguminosae-Caesalpinioideae

ชื่ออื่น ราชพฤกษ์ (ภาคกลาง) ลมแล้ง (ภาคเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูง 10-15 เมตร เรือนยอดรูปไข่หรือรูปร่ม ผลัดใบ เปลือกสีน้ำตาล ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อย เรียงตรงข้าม แผ่นใบย่อยรูปไข่ ขอบใบเรียบ ดอกสีเหลืองสดออกเป็นช่อคล้ายหางกระรอก ผลเป็นฝักรูปทรงกระบอกฝักแก่สีน้ำตาลเข้ม ภายในมีเยื่อบาง ๆ กั้นเป็นช่องตามขวางมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดเป็นรูปรี สีน้ำตาล ขึ้นได้ในดินทั่วไป ฝักแก่ในช่วงเดือนตุลาคม – ธันวาคม ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด ออกดอก เดือนกุมภาพันธ์ พฤษภาคม

ประโยชน์

เนื้อในฝักเป็นยาระบายอ่อน ๆ ปลูกประดับดอกสวยงาม

ครอบจักรวาล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Xantonea parvifolia* Craib.

ชื่อวงศ์ Rubiaceae

ชื่อท้องถิ่น ครอบจักรวาล

ชื่ออื่นๆ เจียงมื่น (ร้อยเอ็ด) , เจียงปืน (อีสาน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดย่อมใบเดี่ยว รูปหอกปลายโตเรียวแหลม โคนสอบเรียวแหลม ดอกเล็กออกเป็นช่อกระจุกที่ง่ามฝบ เกิดตามป่าดงดิบเขาและป่าเบญจพรรณ พบมากทางภาคอีสาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด เป็นตัวยาที่หายากชนิดหนึ่งใช้รักษาครอบคลุมในระบบไตและระบบน้ำเหลือง

ประโยชน์

รากแก้ไอ แก้ไข้ บำรุงกำลัง ใบตำพอกหนองให้สุกและแตกเร็วขึ้น แก้ปวดฟันเหงือกอักเสบ

งิ้ว

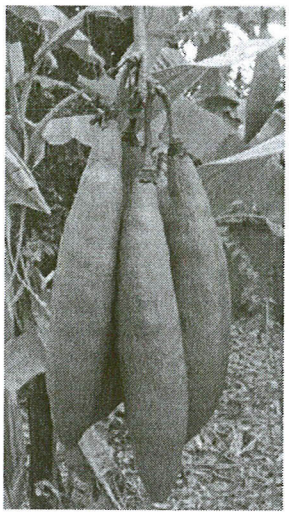

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gossampinus malabraica* (DC.) Merr.

ชื่อวงศ์ Bombacaceae

ชื่อท้องถิ่น งิ้ว

ชื่ออื่นๆ งิ้วน้อยนุ่น, ง้าว, งิ้วสร้อย, งิ้วสาย (กลาง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นสูงประมาณ 10 – 30 ม. เนื้ออ่อนเปราะสีขาว ใบประกอบแบบนิ้วมือ ใบย่อย 5 – 10 ใบ รูปหอกกลับ ปลายแหลม ดอกออกเป็นช่อ กระจุกละ 1 – 5 ดอก ฐานดอกเป็นรูปถ้วย กลีบสีขาวนวลมีขน ด้านในสีเหลือง ผลรูปกระสวย กลมยาว เมล็ดสีดำมีใยนุ่นสีขาวอัดแน่น เมื่อแก่แตกออก ปลิวไปตามลม ปลูกได้ตามแถบร้อนทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด นิยมปลูกเก็บนุ่นไปใช้ประโยชน์ ติดฝักดก

ประโยชน์

รากทำเป็นยาบำรุงกำลังและทำให้อาเจียน ดอกแห้งตำผสมน้ำทาระงับปวดแก้ท้องร่วง

จำปี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Michelia alba* DC.

ชื่อวงศ์ Magnoliaceae

ชื่อท้องถิ่น จำปี

ชื่อสามัญ White Champaka

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 15 ม. ใบเดี่ยว ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ สีขาว กลิ่นหอมนิยมปลูก เป็นไม้ประดับ และเก็บดอก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและกิ่งตอน

ประโยชน์

ดอก ใช้เป็นยาบำรุงหัวใจ บำรุงประสาท บำรุงโลหิต กลีบดอกสด มีน้ำมันหอมระเหย ใช้ทาแก้ปวดศีรษะ

ผล-ดอกและผล บำรุงธาตุ แก้คลื่นเหียน แก้ไข้ ขับปัสสาวะ

เปลือกต้น แก้ไข้

แก่น บำรุงประจำเดือน

จำปา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Michelia champaca* Linn.

ชื่อวงศ์ Magnoliaceae

ชื่อท้องถิ่น จำปา

ชื่ออื่นๆ จัมปา, จำปากอ (มลายู), จัมปากะ (สันสกฤต)

ชื่อสามัญ Champac

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นกลม ใบเดี่ยว สีเขียว ขอบเรียบ ดอกเดี่ยว สีเหลือง หอม ฝักคล้ายฝักมะขามเทศ เมล็ดคล้ายมะกล่ำตาช้าง สีแดง

เจตมูลเพลิงแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Plumbago indica Linn.*, P. rosea Linn.

ชื่อวงศ์ PLUMBAGINACEAE

ชื่ออื่น ปิดปิวแดง (อีสาน, เหนือ), คุ้ยวู่ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), ไฟใต้ดิน (ใต้), ตั้งชูโว้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), อุบะกูจ๊ะ (มาเลย์), Rose Colored Leadwort, Indian Leadwort, Fire Plant, Official Leadwort

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ ๑-๒ ม. ลำต้นสีเขียวออกแดงเข้ม ใบเดี่ยว โตกว่าใบมะลิเล็กน้อย สีเขียวอมแดง ดอกช่อสีแดง ผลเป็นฝักกลม จะแตกออกเมื่อแก่ เกิดตามป่าดงดิบ และป่าเบญจพรรณทั่วไป รากสีน้ำตาลดำ เป็นเส้นๆ มีรัศมีความร้อนออกรอบๆ ต้น ไม่ควรปลูกไว้ในบ้าน เป็นพืชที่น่าปลูกเพื่อทำการค้า ราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ ความต้องการของตลาดดีมาก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด และการปักชำ

ประโยชน์

ใบ แก้พัทธปิตตะสมุฏฐาน (น้ำดีนอกฝัก) แก้ลมในกองเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร ขับผายลม

ดอก แก้พัทธปิตตะสมุฏฐาน (น้ำดีในฝัก)

ต้น แก้โลหิตอันเกิดแต่กองกำเดา

ราก บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก้ริดสีดวงทวาร เกลื่อนฝี ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสีย มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แท้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน

จะค้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper* sp.

ชื่อวงศ์ Piperaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถาเลื้อยขนาดกลาง พาดพันตามต้นไม้ใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลาง 4-5 เซนติเมตร เถายาว 5-6 เมตร เนื้อเถามีหน้าตัดเป็นรัศมี เปลือกค่อนข้างอ่อนเนื้อสีขาวใบ ใบเดี่ยวรูปหอก ปลายแหลมสีเขียวเข้ม ใบยาว 3-4 นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว

จิงจูฉ่าย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Apium graveolens* L

ชื่อวงศ์ COMPOSITAE.

ชื่อท้องถิ่น ดอกแก้วเมืองจีน

ชื่อสามัญ Celery

ประโยชน์

ช่วยบำรุงปอด ช่วยฟอกเลือด ทำให้เลือดอุ่นและไหลเวียนได้ดี คนจีนจึงนิยมนำผักชนิดนี้มาปรุงเป็นอาหารรับประทานในหน้าหนาว

ชะพลู

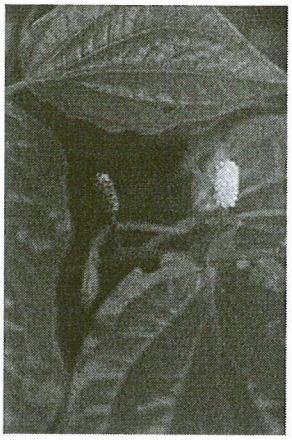

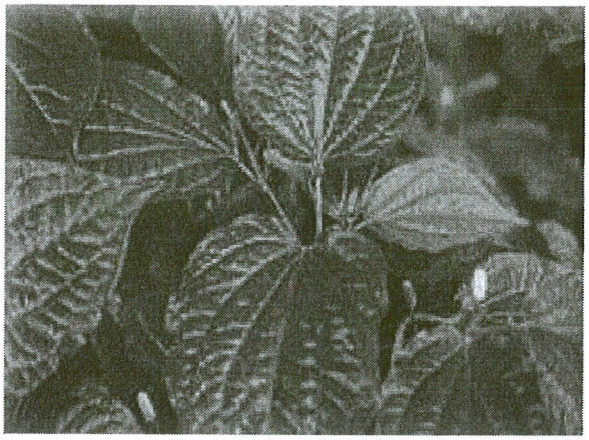

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper sarmentosu*, Roxb.

ชื่อวงศ์ PIERACEAE

ชื่ออื่น ช้าพลู พลู (จันทบุรี) พลูเลิงนก(เชียงใหม่)ผักพลูนก ผักปูนก พลูลิง (พายัพ) นมวา (ภาคใต้)ผักนางเลิด ผักอัเลิด (อีสาน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกหลายหลายฤดู ลำต้น ตั้งตรงหรือเลื้อยทอดไปตามพื้นดิน สูง 40 - 50 เซนติเมตร ลำต้นสีเขียว จะแตกหน่อและรากที่ข้อ ใบ เดี่ยวเรียงสลับ แผ่น ใบรูปหัวใจกว้าง 8-12 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร ก้านใบยาว 4-8 เซนติเมตร ใบใกล้ยอดก้านใบสั้นหน้าใบเป็นมันใบมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว ดอก ช่อแบบสไปค์ (spike) ออกที่ซอกใบหรือ ปลายกิ่ง ช่อดอกสีขาวแล้วเปลี่ยนเป็นสีเขียวเมื่อแก่ ผล เป็นผลสดแบบเบรี่ (berry) การขยายพันธุ์ โดย การแตกหน่อ ปักชำ

ประโยชน์

ทางอาหาร ใบอ่อน รับประทานเป็นผักสดเช่น เมี่ยงคำ หรือกับลาบ เป็นผักประกอบ ข้าวยำ แกงคั่วหอยขม แกงอ่อมแกงหน่อไม้ ทางสมุนไพร ใบ มีรสเผ็ด ทำให้เจริญอาหาร ทำให้เสมหะงวดแห้ง ต้น รสเผ็ดเล็กน้อย แก้เสมหะในทรวงอก ขับเสมหะ แก้ท้องอืด รักษาโรคเบาหวาน ราก ขับเสมหะให้ตกทางอุจาระ แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ ขับลม แก้บิด ผล รสเผ็ด เล็กน้อย ขับเสมหะในลำคอเป็นส่วนผสมของ ยากรักษาโรคหืด ข้อควรระวัง ชะพลูมีสารออกซาเลท ไม่ควรบริโภคเป็นประจำ

ชะอม

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acacia insuavis* Lace.

ชื่อวงศ์ Momoseae

ชื่อท้องถิ่น ผักละ

ชื่ออื่นๆ ผักหละ, ผักขะ (อีสาน), โพะซุยโด่ะ (กะเหรี่ย-กำแพงเพชร)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ชะอมเป็นไม้พุ่มขนาดย่อมแต่เคยมีพบชะอมในป่าลักษณะเป็นต้นไม้ใหญ่วัดเส้นรอบวงของลำต้นได้1.2เมตร ไม้ชะอมที่ปลูกตามบ้านจะพบในลักษณะไม้พุ่มและเจ้าของมักตัดแต่งกิ่งเพื่อให้ออกยอดไม่สู่เกินไปจะได้เก็บยอด ได้สะดวกตามลำต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลมใบเป็นใบประกอบขนาดเล็กมีก้านใบแยกเป็นใบอยู่2 ทางลักษณะ คล้ายใบกระถินหรือใบส้มป่อยใบอ่อนมีกลิ่นฉุนคล้ายกลิ่นลูกสะตอใบเรียงแบบสลับใบย่อยออกตรงข้ามกัน ใบย่อยรูปรีมีประมาณ13-28คู่ขอบใบเรียบปลายใบแหลมดอกออกที่ซอกใบสีขาวหรือขาวนวลดอกขนาด เล็กและเห็นชัดเฉพาะเกสรตัวผู้ที่เป็นฝอยๆ

ประโยชน์

ช่วยลดไข้ ถอนพิษ ดับร้อนได้ดี ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร และขับลมในกระเพาะอาหาร ลดอาการท้องอืด จุกเสียด แน่นท้อง

ชะเอม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Albizzia myriophyll* Benth.

ชื่อวงศ์ Mimoseae

ชื่อท้องถิ่น ชะเอม

ชื่ออื่นๆ ชะเอมไทย, ส้มป่อยหวาน, กอดกั๋น, อ้อยสามสวน, อ้อยช้าง (ชุมพร), เซเบี๊ยดกาเช (ตรัง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถายืนต้นขนาดกลาง เมื่ออายุมากๆ จะโตเหมือนไม้ยืนต้น ตามลำต้นมีหนาม ใบประกอบ ใบย่อยขนาดเล็ก โตกว่าใบส้มป่อย ดอกช่อสีขาว เล็ก หอม ฝักแฝนยาวประมาณ 4 นิ้ว เกิดตามป่าดงดิบเขาและป่าโปร่งทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ชงโค

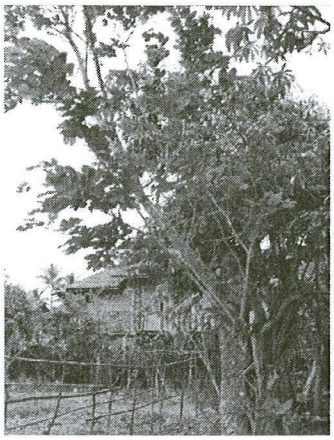

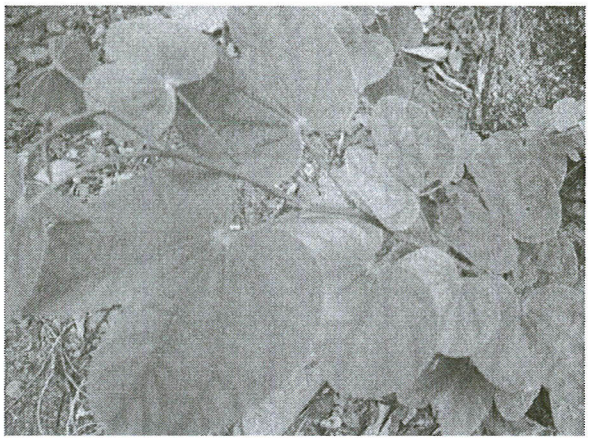

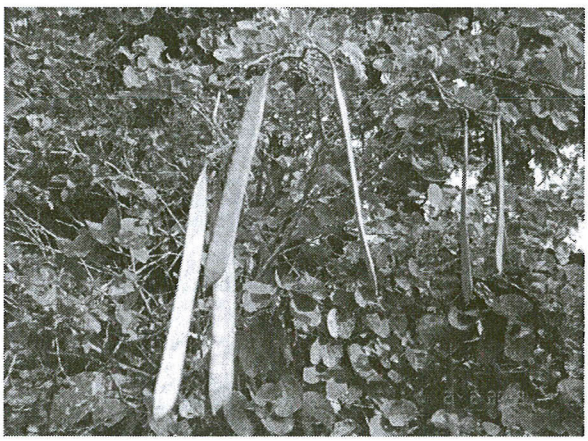

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bauhinia purpurea* Linn.
ชื่อวงศ์ Leguminosae
ชื่อท้องถิ่น ผักเสี้ยว
ชื่ออื่นๆ ชงโค เสี้ยวดอกแดง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ผักเสี้ยวหรือผักเสี้ยวดอกแดง เป็นพันธุ์ไม้ต่างประเทศที่นำมาปลูกเป็นไม้ประดับในเมืองไทยมานาน เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางสูง 7-12 เมตร ใบเป็นรูปใบเดี่ยว ใบสีเขียว ปลายใบเว้าลึกเข้าหากัน ฐานใบโค้งเข้าหากัน ใบกว้าง 3 นิ้ว ยาว 4.5 นิ้ว ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อ มีกลิ่นหอมอ่อนๆ กลีบดอกสีม่วงอมชมพูรูปร่างของดอกคล้ายดอกกล้วยไม้ เกสรตัวผู้มี 5 อัน เกสรตัวเมีย 1 อัน ฝักคล้ายฝักถั่วยาวประมาณ 4 นิ้ว

ประโยชน์

ส่วนที่เป็นผัก ยอดอ่อน ใบอ่อนฤดูกาล / รส ฤดูฝน / รสหวานการขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง ประโยชน์ทางยา ดอกและแก่น-แก้โรคบิด ใบ-ขับปัสสาวะ

ชุมเห็ดเทศ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cassia alata* Linn.

ชื่อวงศ์ Caesalpiniaceae

ชื่อท้องถิ่น ชุมเห็ดเทศ

ชื่ออื่น ๆ ชุมเห็ดใหญ่, ชุมเห็ด, ลับหมื่นหลวง, ชี้คาก, หญ้าเล็บหมื่นหลวง, หมากกะลิงเทศ (เหนือ)

ชื่อสามัญ Golden Bush, Ringworm Bush

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่ม สูงประมาณ 3 ม. ใบประกอบแบบขนนก ขนาดใหญ่ ใบย่อย รูปขอบ ขนาน ดอกช่อสีเหลืองชูตั้ง ฝักยาวราว 4 นิ้วเป็นจีบ เมื่อแก่จะแตกออก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด เกิดตามที่ราบลุ่ม ริมน้ำทั่วไป

ชุมเห็ดไทย

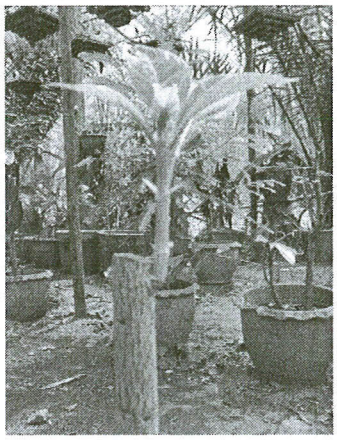

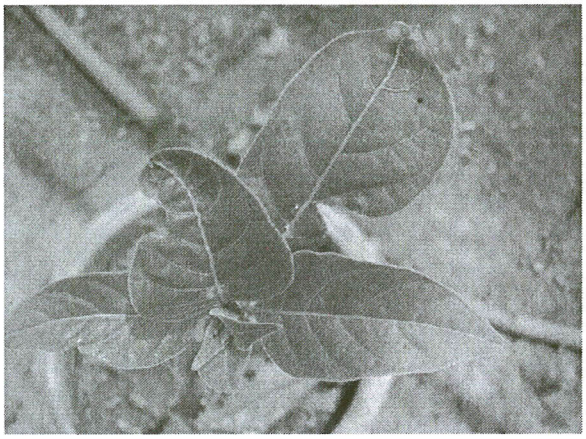

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Claaia tora* Linn., C. tagerr Lank.

ชื่อวงศ์ Caesalpiniaceae

ชื่อท้องถิ่น ชุมเห็ดไทย

ชื่ออื่นๆ ชุมเห็นเขาควาย, ชุมเห็ดนา, ชุมเห็นเล็ก, พรมดาน (สุโขทัย), เล็บหมื่นน้อย (เหนือ,อีสาน)

ชื่อสามัญ Tora, Footid Cassia

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นต้นไม้ล้มลุกขนาดเล็ก สูงประมาณ 2 – 4 ฟุต ใบประกอบ แบบขนนก ใบย่อยรูปไข่ปลายและโคนแหลม ดอกช่อ กลีบสีเหลือง 4 กลีบ ฝักเป็นแท่งสีเหลี่ยมแบนๆ ยาวประมาณ 10 – 15 ซม. เกิดตามที่ว่างเปล่าทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

แก้อาการท้องผูก

ชบา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hibiscus rosa-sinensis* Linn.

ชื่อวงศ์ Malvaceae

ชื่อท้องถิ่น ชบา

ชื่ออื่นๆ ชบาดอกแดง, ชบาขาวดอกขาว,

ชื่อสามัญ Shoe Flower

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 2 – 3 ม. รูปหัวใจรี ขอบจักแบบฟันเลื่อย ดอกเดี่ยว กลีบดอก 5 กลีบ มีทั้งชนิดดอกสีขาว ชมพู เหลือง แดง กลับซ้อน นิยมใช้ชนิดดอกแดงมาทำยา นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ ขยายพันธุ์ด้วยกิ่งตอนและปักชำ

ประโยชน์

ช่วยฟอกโลหิต บำรุงจิตใจให้แช่มชื่น บำรุงผิวพรรณ

ชะมดต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ Hibiscus abelmoschus Linn.(Abelmochus moschatus Medik.)

ชื่อสามัญ Musk Mallow, Muskseed, Abel Musk

ชื่ออื่น ชะมัดต้น, ฝ้ายผี (ไทยภาคกลาง) บางคนเรียก จั๊บเจี๊ยว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้ล้มลุก เนื้ออ่อน (Herb) หรือไม้พุ่ม ลำต้นมีความสูงประมาณ 60 ซม. ถึง 2 ม. ลำต้นจะเป็นขนใบ ใบจะมีลักษณะเป็นหยัก ตรงปลายใบของมันจะแหลม ก้านใบยาว และใบจะเป็นขนดอก : จะออกเป็นดอกเดียวมีสีเหลือง ตรงกลางดอกด้านใน เป็นจุดโตเป็นสีเลือดหมูคล้ายดอกกระเจี๊ยบเกสร : เกสรตัวผู้จะอยู่รวมกันเป็นแท่ง แต่ตรงปลายกระเปาะของเกสร จะแยกออกจากกัน ฝัก: ฝักจะมีขนปกคลุม ลักษณะฝักจะกลมและยาวเป็นเฟือง 5 เฟือง คล้ายมะเฟืองหรือลูกตานขโมย และมีขนคมคาย ทั้งฝักฝักอ่อนจะเป็นสีเขียวแก่และเมื่อแก่จะเป็นสีดำ เมล็ด : เมล็ดนั้นจะมีลักษณะคล้ายไต และเมื่อเราขยี้ดม จะมีกลิ่นคล้ายชะมดเช็ด

ประโยชน์

ต้น ใช้รักษาเกลื้อนช้าง เกลื้อนใหญ่ เรื้อนน้ำเต้า เรื้อนกวาง ใบใช้ฆ่าพยาธิ และรักษากลากเกลื้อนดอก ใช้รักษาโรคพยาธิ และขับไส้เดือน ผลสดใช้ตำพอกฝี และเร่งหนองให้หนองนั้นแตกเร็ว ราก ใช้รักษารังแคโดยการฆ่าเชื้อตามขุมขน และรากผม นอกจากนี้รากและใบ ยังใช้รักษาโรคหนองในได้ด้วยเมล็ด จะมีรสขม เย็น ใช้เป็นยาขับลมรักษาอาการอักเสบของกระเพาะอาหาร รักษา การกระหายโรคกามโรคหรือโรคหนองในรักษาการขาดสีผิวของผิวหนัง โรคหิด นอกจากนี้ยังเป็นยาเจริญอาหารด้วย

ดอกนางแย้ม

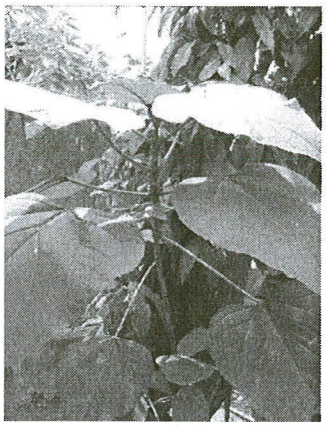

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clerodendrum fragrans* Vent.

ชื่อวงศ์ VERBENACEAE

ชื่อสามัญ Jamican Sago Tree,Cardboard palm

ชื่อท้องถิ่น ปิ้งสมุทร ปิ้งชะมด ปิ้งซ้อน

ลักษณะทั่วไป

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตรง สูงประมาณ 1-2 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเป็นคู่ ๆ ลักษณะมน กว้าง คล้ายรูปหัวใจ กว้าง 8-11 เซนติเมตรยาว 12 - 16 เซนติเมตร ผิวใบมีขนละเอียดทั้งสองด้าน ขอบใบเป็นใบจัก ก้านใบยาว ดอกออกเป็นช่อที่ส่วนยอด ดอกย่อยลักษณะคล้ายมะลิ อัดกันแน่น ดอกมีสีขาว ด้านนอกสุดของช่อกลีบดอกสีม่วงแดงไม่มีทั้งเกสรตัวผู้และตัวเมีย กลิ่นหอม ผลมีเนื้ออ่อน เปลือกหุ้มแยกเป็น 4 กลีบ

ประโยชน์

ราก ใช้รากแห้งต้มน้ำ นั่งแช่น้ำรักษาริดสีดวงทวาร รักษาโรคเหน็บชา ปวดขา

ใบ ใช้ใบสดต้มน้ำ ล้างบริเวณที่มีผื่นคัน ต้มรับประทานแก้หลอดลมอักเสบ

โดไม่รู้ล้ม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Elephantopus scaber* L.

ชื่อวงศ์ Elaeagnaceae

ชื่อท้องถิ่น โด่ไม่รู้ล้ม

ชื่ออื่น ๆ หนาดมีแคลน, หนาดผา, ตะชีโกวะ, หญ้าไก่นกคุ่ม, หนาดผา,ขี้ไฟนกคุ่ม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลักษณะเป็นไม้เนื้ออ่อน ต้นแข็ง ตั้งตรง ใบ เดี่ยว เรียงเวียนสลับที่โคนใกล้ผิวดิน ขอบใบหยัก มีขนปกคลุมทั้งสองด้าน ดอกช่อ แบบช่อกระจุกแน่น ก้านช่อดอกยาว ดอกสีม่วงหรือขาว การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด

ประโยชน์

มีรสขื่น แก้ปัสสาวะ และบำรุงความกำหนัด มีรสกร่อย จืด ขื่นเล็กน้อย รับประทานทำให้เกิดกษัยแต่มีกำลังทั้งต้นต้มรับประทานต่างน้ำ แก้ไข้จับสั่นหรือไข้มาเลเรียดี ใช้ต้มรับประทานแก้ไอสำหรับสตรีที่คลอดบุตรใหม่ๆ บางตำรากล่าวว่า แก้กษัย บำรุงกำลัง ขับปัสสาวะ แก้ไข้ ขับไส้เดือน แก้กามโรค แก้อักเสบ ห้ามเลือดกำเดา แก้ดีซ่าน นิ่ว บิด เหน็บชา ท้องมาน ฝีฝักบัว

สังกรณี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Barleria strigosa* Willd.

ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น ดีปลากั้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

"สังกรณี" ถูกบรรจุเป็นพืชสมุนไพรชนิดหนึ่ง เพราะมีสรรพคุณทางยาพื้นบ้านหลายขนาน โดยในหมู่ของชาวล้านนาที่ใช้ทั้งต้นมาต้มน้ำดื่ม เป็นยาบำรุงกำลัง ส่วนรากผสมสมุนไพรตำรับที่ 5 ต้มดื่มน้ำเช่นกัน เป็นยาร้อนสามารถขับน้ำคาวปลาหลังคลอดบุตรได้ ขณะที่ตามตำรายาไทยใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ แก้โลหิตกำเดา แก้ร้อนในกระหายน้ำ ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ เป็นต้น เป็นไม้พุ่มขนาดเล็กกึ่งล้มลึก อยู่ในวงศ์ACANTHACEAE ลำต้นตรง เปลือกต้นสีเทา เรียบ สูงราว 30-100 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว ขึ้นเรียงตรงข้ามตามต้น รูปทรงรี กว้าง 4-7 ซม. ยาว 10-15 ซม. โคนใบสอบ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ มีเส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ดอก ออกเป็นช่อที่ซอกใบและปลายยอด แต่ละช่อมีดอกย่อยเล็กจำนวนมาก ดอกย่อยไม่มีก้าน เวลาบานกลีบดอกย่อยสีม่วงแกมน้ำเงิน ที่ปลายกลีบแยกเป็นสองปาก มีกลีบเลี้ยงปลายแยกเป็น 4 แฉก ผล รูปทรงแบน พอแก่จัดจะแห้งและแตกได้ในที่สุด พืชชนิดนี้ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

ประโยชน์

รากต้มแก้ไข้และแก้หืดหอบโรคความดัน ลำต้นต้มบำรุงโลหิตบำรุงธาตุขับลมในลำไส้ ใบใช้ปรุงอาหาร มีรสขม ใบอ่อน ยอดสดรับประทานกับอาหารประเภท ลาบ ป่น แก้โรคเบาหวานดอกใช้เป็นยาขับลมในลำไส้ ทำให้ผายลมและเรอ

ดองดึง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gloriosa superba* Linn.

ชื่อวงศ์ Liliaceae

ชื่อท้องถิ่น ดองดึง

ชื่ออื่นๆ ดาวดึง, หัวฟาน, หัวขวาน, พันมหา (อีสาน)

ชื่อสามัญ Climbing Lily, Turk's cap, Superb Lily

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชจำพวกหัว ต้นเป็นเถาปลายตั้ง ใบเดี่ยวรูปหอก ปลายแหลมยาวบิดม้วนช่วยยึดเกาะ ดอกเดี่ยว กลีบเรียวยาว ขอบบิดเป็นคลื่น ปลายกลีบสีแดง โคนบานใหม่ๆ มีสีเหลือง เมื่อแก่เข้ามีสีส้ม ผลรูปกระสวยเมื่อแก่จะแตกออก เมล็ดสีส้ม หัวกลมเรียวมีหงอนเหมือนขวาน เกิดตามป่าดงดิบเขาชื้น และที่รกร้างว่างเปล่าที่มีความชุ่มชื้นสูง ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดหรือแยกเหง้า

ประโยชน์

รักษาโรคเรื้อน โรคคุดทะราดและไขข้ออักเสบ ในตำรับยาไทยจัดว่าหัวดองดึงเป็นยาที่ให้รสร้อนเมา ใช้ในการรักษาได้หลายชนิด เช่น แก้บาดแผล รักษาโรคผิวหนัง ขับผายลม แก้พรรดึก แก้ลมเป็นก้อน แก้ริดสีดวงแบบต่าง ๆ แก้ปวดเมื่อย แก้พิษสัตว์ต่าง

ดีปลี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper retrofractum* Vahl.

ชื่อวงศ์ PiperaceaeI

ชื่อท้องถิ่น ดีปลี

ชื่ออื่นๆ ประดงข้อ, ปานนู, พิษพญาไฟ, ดีปลีเชือก (ใต้), ปิกผัววะ (จีน)

ชื่อสามัญ Indian Long Pepper, Java Long Pepper

ลักษณะทางวิทยาศาสตร์

เป็นไม้เถา มีรากช่วยยึดเกาะงอกออกตามข้อ ใบเดี่ยวรูปหอก ดอกช่อเป็นแท่งตั้งปลายขึ้นสีเขียว เมื่อแก่สีส้มแดง เกิดในป่าดงดิบเขาชื้นเขตร้อนทั่วไป ผลดีปลีนิยมเก็บขณะยังไม่สุกมีสีเขียวอยู่ จะมีกลิ่นหอมฉุนที่สุด นำมาตากแห้งจนเปลี่ยนเป็นสีเทา เถาใช้ทำสีย้อมผ้า ได้สีน้ำตาลอ่อน เมื่อผสมกับแก่นฝาง จะได้สีน้ำตาลแดง

ประโยชน์

ช่วยบำรุงธาตุ แก้อ่อนเพลีย ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหารและโรคที่เกี่ยวกับทางเดินหายใจ นอกจากนี้ยังใช้แก้โรคลมบ้าหมู ใช้ขับประจำเดือน ขับน้ำดี และใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ

เดือย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Coix Lachryma*-Jobi L.

ชื่อวงศ์ Gramineae

ชื่อท้องถิ่น โกสน

ชื่ออื่นๆ เดือยหิน, มะเดือย (พายัพ), ลูกเดือย (ใต้), เป้นี (กะเหรี่ยง-กำแพง), สกูย(เขมร)

ชื่อสามัญ Job's Tear

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้ล้มลุก ซึ่งอยู่ในวงศ์หญ้าและข้าว เป็นพืชที่มีลำต้นแตกกิ่งเล็กน้อย และมีอายุเพียงปีเดียว ใบ เนื่องจากเป็นพืชในวงศ์หญ้าและข้าว ฉะนั้นใบจึงมีส่วนยาวมากกว่าส่วนกว้าง ปลายใบแหลม ขอบใบขนานแต่เมื่อลูบๆ ดูจะรู้สึกสากๆ หู ใบสั้น มีสีเขียว ดอก ดอกเดี่ยว เป็นดอกที่ไม่สมบูรณ์เพศ คือดอกตัวผู้และดอกตัวเมียจะอยู่ต่างดอกกัน แต่ก็อยู่ในต้นเดียวกัน ผล เมื่อดอกร่วงโรยก็จะติดผล ซึ่งเป็นลูกกลมๆ โตราวๆ 6 มม. เปลือกภายนอกแข็ง

ประโยชน์

ราก และเมล็ดนำมามัดทำเป็นยาชงทานใช้ขับพยาธิในเด็ก

เดื่อน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ficus racemosa* Linn.
ชื่อวงศ์ MORACEAE
ชื่ออื่น เดื่อเกลี้ยง, มะเดื่ออุทุมพร, มะเดื่อ, มะเดื่อชุมพร

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เดื่อน้ำ เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 เมตร มีน้ำยางขาว กิ่งอ่อนและผล มีขนละเอียดสีขาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปวงรี รูปไข่ รูปขอบขนานหรือรูปใบหอก กว้าง 3.5-8.5 ซม. ยาว 6-19 ซม. ดอกช่อ เกิดภายในฐานรองดอก ที่มีรูปร่างคล้ายผล ออกที่ลำต้นและกิ่ง แยกเพศอยู่ในช่อเดียวกัน ผลเป็นผลสด รูปไข่แกมสามเหลี่ยม เมื่อสุกสีแดงแกมชมพู

ประโยชน์

ราก ใช้แก้ไข้พิษ แก้ร้อนใน เปลือกต้น มีรสฝาด แก้อาการท้องเสียที่ไม่ใช่บิด หรืออหิวาตกโรค แก้อาเจียน ห้ามเลือด ชำระแผล

ดีงูต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Picrasma javanica* Blume.

ชื่อวงศ์ Simaroubaceae

ชื่อท้องถิ่น ดีงูต้น

ชื่ออื่นๆ กะลำเพาะต้น, หมาชล (ชลบุรี), ดำ (นครศรีธรรมราช), หงีน้ำ, หมีน้ำใบเล็ก (ตรัง), กอมขม (เหนือ), ตะพ๊านก๊น (เชียงใหม่), หมักกอม (เงี้ยว-เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อย 2 – 3 คู่ รูปหอกยาวปลายแหลม ขอบเป็นคลื่น ยาวประมาณ 5 – 7 ซม.สีเขียวแก่ ดกทึบ ดอกเล็กเป็นช่อโตแบน สีขาวเหลืองหรือเขียว ออกตามง่ามใบ ผลกลม สีเหลืองอ่อน มีกลีบเลี้ยงรูปกลับบัว ติดอยู่ที่ขั้วเช่นเดียวกับลูกพลับหรือมะเกลือ เปลือกต้นหม่นเป็นกระสีขาว เกิดตามป่าดงดิบเขาทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

เปลือกมีสาร quassiin ให้รสขม ใช้แทนควินิน ใบและเปลือกเป็นยาแก้ไข้

ตะคร้อ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Schleicheraoleosa* Oken.

ชื่อวงศ์ SAPINDACEAE

ชื่อสามัญ Ceylon Oak.

ชื่อท้องถิ่น ตะคร้อ (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ; ตะคร้อไข่ (กลาง) ; ค้อ (กาญจนบุรี) ; คอส้ม (เลย) เคาะ (พิษณุโลก นครพนม) ; มะเคาะ , มะจ้อ , มะโจ๊ก (ภาคเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นบิดเป็นปุ่มปม เปลือกสีน้ำตาลอมเทา แตกเป็นสะเก็ด

ใบ ไม้ผลัดใบ ใบออกเป็นช่อ ใบอ่อนมีสีแดงใบแก่มีสีเขียว ใบกว้าง 8 - 9 ซม. ยาว15 - 16 ซม. ดอก ออกดอกเป็นช่อ จะห้อยย้อยลงมา กลีบดอกแยกกันสีขาว กลีบเลี้ยงสีเขียวแยกกัน

ผล ผลกลมสีน้ำตาล เป็นพู ๆ 2 - 3 พู ผิวบาง ผลสุกรับประทานได้ เมล็ด เมล็ดสีน้ำตาลดำ รูปร่างค่อนข้างรี มีรอยแยกของเมล็ดเพื่อการงอกเมล็ด

ประโยชน์

ใช้เป็นยาแก้ท้องร่วง สมานท้อง เมล็ดให้น้ำมัน แก้ผมร่วง

ตำลึง

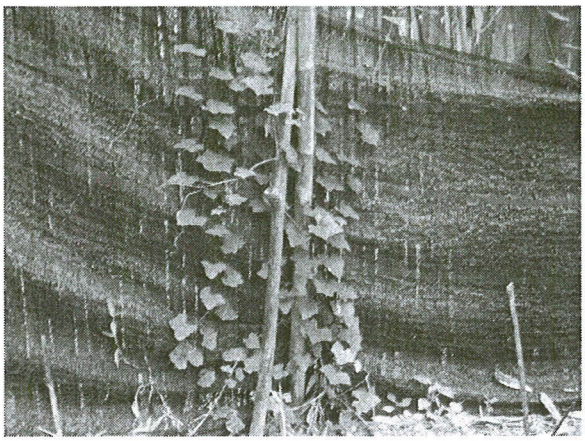

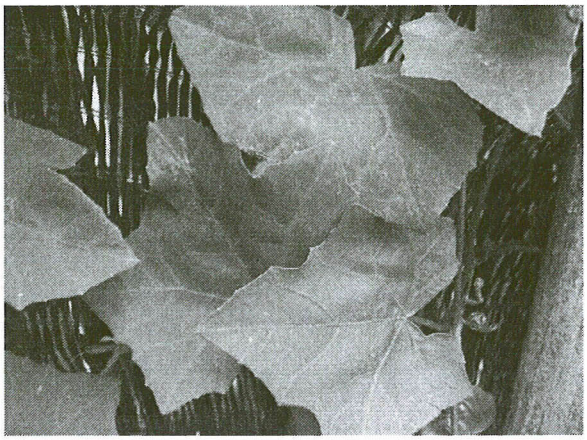

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Coccinia grandis* Voigt.

ชื่อวงศ์ Cocurbitaceae

ชื่อท้องถิ่น ผักแคบ

ชื่ออื่นๆ ตำลึง,ตำลึงตัวเมีย, สีบาท, แคเต๊าะ (กะเหรี่ยง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาขนาดกลาง มือเกาะเดี่ยว ใบเดี่ยวรูปหัวใจเว้าเล็กน้อย สีเขียวเข้ม ดอกเดี่ยว สีขาว ผลกลมเหมือนแตงกวา แต่เล็กกว่ามาก สีเขียวขาว เมื่อสุก สีแดงแสด ปลูกเป็นผัก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ใบ รสเย็น ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ แก้ไข้ตัวร้อน ดับพิษฝี ถอนพิษของตำแย แก้คัน แก้เจ็บตา ตาแดง ตาแฉะ

ดอก รสเย็น แก้คัน

เถา รสเย็น ใช้น้ำจากเถา หยอดตาแก้ตาฟาง ตาแดง ตาช้ำ ตาแฉะ พิษอักเสบในตา ดับพิษแก้อักเสบ ชงกับน้ำดื่มแก้อาการวิงเวียนศีรษะ

ราก รสเย็น ดับพิษทั้งปวง แก้ตาฝ้า ลดไข้ อาเจียน

น้ำยางจากต้นใบ รสเย็น แก้โรคเบาหวาน

ตะไคร้

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cymbopogon citratus* Stapf.

ชื่อวงศ์ Graminae

ชื่อท้องถิ่น จั๊กไค

ชื่ออื่นๆ ตะไคร้,เยี่ยงเฮื้อ (เหนือ), สิงไค (อีสาน)

ชื่อสามัญ Lemon Grass

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกจำพวกหญ้า มีเหง้าใต้ดิน ใบแบนเล็กยาวเรียวสาก ขอบคมปลายแหลมหอมฉุน ดอกเล็กๆ เป็นช่อตั้งเหนือพุ่มใบ

การใช้ประโยชน์

ใช้ส่วนของเหง้าและลำต้นแก่ ใช้เป็นส่วนประกอบของอาหารที่สำคัญหลายชนิดเช่น ต้มยำและอาหารไทยหลายชนิด ให้กลิ่นหอม มีสรรพคุณทางยาเช่น บำรุงธาตุ แก้โรคทางเดินปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ทำให้เจริญอาหาร แก้โรคหืด แก้อหิวาตกโรค บำรุงสมอง ช่วยให้สมาธิดี ต้มกับน้ำใช้ดื่มแก้อาเจียน ใช้ต้นสดโขลกคั้นเอาน้ำดื่มแก้อาการเมาในกรณีผู้ที่เมามากๆ ช่วยให้สร่างเร็ว ส่วนหัวสามารถใช้แก้โรคเกลื้อน ท้องอืดท้องเฟ้อ โรคนิ่ว มากไปกว่านั้นยังสามารถทำเป็นยาช่วยนอนหลับ ช่วยลดความดันสูง น้ำมันตะไคร้หอมใช้ทากันยุงได้ ถ้าปลูกใกล้ผักอื่นๆจะช่วยกันแมลงได้และยังให้กลิ่นหอม ที่ดับกลิ่นบางชนิดใช้ตะไคร้เป็นส่วนผสมเพราะมีกลิ่นที่หอม และที่กำจัดยุงบางชนิดก็ใช้ตะไคร้เป็นส่วนผสมด้วยเนื่องจากมีกลิ่นที่แรงจึงช่วยทำให้ไล่ยุงได้ นอกจากนี้ตะไคร้ยังแก้กลิ่นคาวหรือดับกลิ่นคาวของปลา และเนื้อสัตว์ได้ดีมาก

ตะไคร้หอม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cymbopogon nardus* Rendle.

ชื่อวงศ์ Gramineae

ชื่อท้องถิ่น จั๊กไค

ชื่ออื่นๆ (Takrai-hom), Citronella grass นครศรีธรรมราช ตะไคร้แดง (Ta-khrai-daeng)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นต้นไม้ที่ขึ้นเป็นกอใหญ่ๆ ลำต้นสีแดง ใบยาว ดอกออกเป็นพวง เป็นช่อฝอย คล้ายดอกอ้อหรือแขม ใบและต้นมีกลิ่นฉุนจัด

ประโยชน์

ต้นแก้ริดสีดวงในปาก (คือปากแตกระแหง เป็นแผลในปาก) สตรีมีครรภ์รับประทาน ทำให้แท้ง บีบรัดมดลูก ขับลมในลำไส้ แก้แน่น นำมาใช้ไล่แมลง ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ใบและกาบใบมีน้ำมันหอมระเหย ซึ่งมี Geraniol และ Citronellal เป็นส่วนประกอบสำคัญ มีฤทธิ์ในการไล่แมลงโดยเฉพาะ กันยุง จากการวิจัยพบว่า ทั้งต้นใช้กันยุงได้ ปัจจุบันจึงมีผู้สกัด เอาสมุนไพรชนิดนี้มาทำเป็นโลชั่นกันยุง บ้าง น้ำมันหอมระเหย กลิ่นตะไคร้ ไล่ยุง ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

เตยหอม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pandanus odorus* Ridl.

ชื่อวงศ์ Pandanaceae

ชื่อท้องถิ่น เตยหอม

ชื่ออื่นๆ หวานข้าวไหม้, ปาแนะวอจิง (มลายู), พังลั้ง (จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้จำพวกต้น ใบขนาดเรียวยาวขอบเรียบผิวมัน ปลายแหลม สีเขียวเข้า งอกจากต้นซึ่งเป็นลำกลมเป็นข้อถี่ ๆ ขึ้นตามที่ลุ่มน้ำขัง สูง 2 – 3 ฟุต ใบมีกลิ่นหอม ปลูกไว้ใช้โดยทั่วไปตามบ้าน ขยายพันธุ์ด้วยการแยกหน่อ

ประโยชน์

ต้นและราก-ใช้เป็นยาขับปัสสาวะกระษัย

ใบสด-ตำพอกรักษาโรคหัด โรคผิวหนัง ใช้เป็นยาบำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น โดยใช้น้ำใบเตยผสมอาหาร แต่งกลิ่น แต่งสีขนม

ต้อยติ่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Solannum spirale* Roxb.
ชื่อวงศ์ Solanaceae
ชื่อท้องถิ่น ต้อยติ่ง
ชื่ออื่นๆ ผักดีด, ปิงปัง, หญ้าดีดไฟ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกจำพวกหญ้า ลำต้นทรงสี่เหลี่ยมแข็งข้อห่างๆ สูงประมาณ 2 ฟุต ใบเดี่ยวรูปหอก ดอกเล็ก กลีบดอกรูปปากแตร 4 – 5 กลีบ สีม่วง ออกตามรอบข้อ ผลเหมือนข้าวเปลือกติดอยู่รอบข้อ ปลายตั้ง เมื่อแก่จัดแตกออกเป็นสองซีกกระจายเมล็ดไปได้ไกล เมล็ดสีส้มสด แช่น้ำจะพองออกเป็นเยื่อสีขาว เกิดอยู่ทั่วไปตามทุ่งนาป่าแล้ง ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ต้อยติ่งมีสรรพคุณทางยาสมุนไพรเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ทั้งต้อยติ่งดั้งเดิมและต้อยติ่งที่มาจากต่างประเทศ ต้อยติ่งดั้งเดิมของไทย ใช้ใบสด ตำเป็นยาพอกแผลเรื้อรัง และพอกฝีสำหรับดูดหนองและเรียกเนื้อ ต้อยติ่งจากต่างประเทศ ใช้เมล็ดพอกแผลที่เรื้อรัง มีฝ้ามีหนอง ทำให้แผลหายเร็ว พอกฝีช่วยดูดหนอง และ เรียกเนื้อ

ต้างหลวง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Trevesia palmata* Vis.

ชื่อท้องถิ่น ต้างหลวง

ชื่ออื่นๆ ดอกต้าง ต้างหลวง (เหนือ) ต้างป่า ต้างผา ต้าง (เหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นไม้ยืนต้น ลำต้นสูง 3-6 เมตรใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับหนาแน่นอยู่ที่ปลายยอด รูปโล่ ขอบใบหยักเว้าลึก เป็นพู 5-9 พู กว้างและยาว 20-30 ซม. แผ่นใบสีเขียวแกมน้ำตาล ผิวใบมีขนละเอียดสีน้ำตาล ดอก ดอกช่อ ออกที่ลำต้น ใกล้ปลายยอด ตรงง่ามใบ ดอกช่อมีรูปร่างกลมรี ติดกันเป็นกระจุกกลม กระจุกละ 30-50 ดอก ช่อหนึ่งอาจมีหลายกระจุกดอกย่อยเส้นผ่าน ศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม. กลีบดอกสีเหลืองอมขาว มีเกสรตัวผู้เป็นเส้นยาวผล ผลกลมรูปกรวยคว่ำ มี 3 พู รวมกันเป็นกระจุกกลม เช่นเดียวกับดอก ผลมีสีเขียว

ประโยชน์

ดอกต้างมีรสขมฝาดเล็กน้อยดอกต้าง 100 กรัม ให้พลังงานต่อร่างกาย 50 กิโลแคลอรี่ ประกอบด้วยเส้นใย 2.6 กรัม แคลเซียม 222 มิลลิกรัม ฟอสฟอรัส 65 มิลลิกรัม เบต้า - แคโรทีน 196 ไมโครกรัม วิตามินบีสอง 0.14 มิลลิกรัม ไนอาซิน 2.3 มิลลิกรัม วิตามินซี 2 มิลลิกรัม

ดอกต้างเป็นผักของชาวเหนือ ชาวเหนือนำมาลวกหรือต้มสุกรับประทานร่วมกับน้ำพริกหรือนำไปปรุงเป็นแกง เช่น แกงแค แกงร่วมกับหัวปลีและปลาแห้ง แกงกับปลาแห้ง เป็นต้น ดอกต้างมีรสขม เมื่อทำให้สุกจะมีรสหวานออกขม รสชาติอร่อยถูกปากชาวเหนือ

ถั่วแปบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dolichos lablab* Linn.

ชื่อวงศ์ Leguminolae

ชื่อท้องถิ่น มะแปบ

ชื่ออื่นๆ ถั่วแปบ,ถั่วหนัง, ถั่วแล้ง , ถั่วมะเปกี (เหนือ)

ชื่อสามัญ Hyacinth Bean, Lablab, Bonavista Bean

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้จำพวกถั่ว ใบประกอบ ใบย่อยทรงสี่เหลี่ยม ปลายแหลม เนื้อหยาบ ดอกเล็กๆ เป็นช่อออกตามง่ามใบ ก้านช่อยาว มีฝักคล้ายถั่วลันเตา ผิวหยาบมองเห็นแนวเมล็ด มีชนิดขาวและชนิดดำ ปลูกเป็นอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ฝักอ่อน เมล็ด ใช้ประกอบอาหาร เช่นแกงส้ม ผักลวกจิ้มกับน้ำพริก ใช้เป็นสมุนไพลบำรุงร่างกาย แก้อ่อนเพลีย บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้อาการแพ้ ปลูกเป็นพืชสำหรับทำปุ๋ย หรือเป็นพืชเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ถั่วเหลือง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Glycine max* Merr.
ชื่อวงศ์ LeguminosaeE (Papiliodeae)
ชื่อท้องถิ่น ถั่วแระ
ชื่ออื่นๆ ถั่วเหลือง,ถั่วพระเหลือง, ถั่วเน่า, ถั่วหนัง (เหนือ)
ชื่อสามัญ Soya Bean

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุก สูงประมาณ 2 – 3 ฟุต ใบประกอบ 3 ใบ มีขนปกคลุมคลอดต้น ดอกช่อ สีม่วงอ่อน ฝักกลมแบนงอน ปลายแหลมคล้ายหนาม ยาวประมาณ 2 นิ้ว ปลูกเป็นอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

การใช้ประโยชน์

มีโปรตีน เลซิทิน และกรดแอมิโน รวมทั้งมีแคลเซียม ฟอสฟอรัส ธาตุเหล็ก ไนอะซิน วิตามินบี1 และบี2 วิตามินเอและอี ซึ่งสามารถกระตุ้นการเจริญเติบโตของกระดูก ป้องกันการขาดแคลเซียมในกระดูก และบำรุงระบบประสาทในสมอง

ถั่วพู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Psophocarpus tetragonolobus* (Linn.) DC.

ชื่อวงศ์ Liguminosae (Papilioniodeae)

ชื่อท้องถิ่น ถั่วพู

ชื่อสามัญ Manil Pea, Goa Bean, Four-angled Bean

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อย ใบประกอบ ใบย่อยทรงรูปไข่กว้างเบี้ยว ปลายแหลม 3 ใบ ดอกช่อ สีม่วงอ่อน ฝักทรงสี่เหลี่ยม มีครีบตามยาวริมจัก ปลูกเป็นอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

หัว รสมันเย็นขมขื่นเล็กน้อย บำรุงกำลัง แก้อ่อนเพลีย ทำให้ดวงจิตแช่มชื่น แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ไข้กาฬ

ราก สรรพคุณรักษาโรคลมพิษกำเริบ ดีพุ่ง ทำให้คลั่งเพ้อ ปวดท้อง

ถั่วฝักยาว

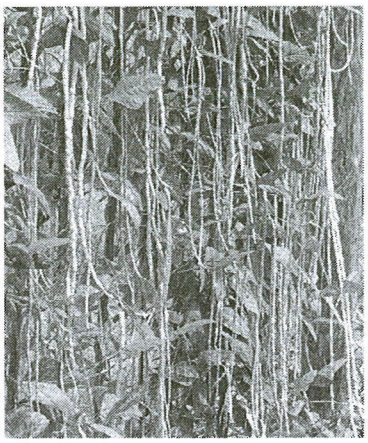

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vigna sinensis* Savi.ex

ชื่อวงศ์ Leguminose (Papilioniodeae)

ชื่อท้องถิ่น ถั่วฝักยาว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อย ใบประกอบ 3 ใบ ดอกช่อละ 2 – 3 ดอก รูปผีเสื้อ สีม่วงอ่อน ฝักกลมยาวสีเขียวหรือม่วง ปลูกเป็นอาหาร

ประโยชน์

ใบ ใช้ต้มน้ำกินรักษาโรคหนองใน และปัสสาวะเป็นหนอง

ฝัก เปลือกฝักตำพอกบริเวณที่บวม ปวดเอว แผลที่เต้านม และเป็นยาระงับปวด

เมล็ดขาว ใช้ได้ทั้งแห้งและสด ต้มกินน้ำเป็นยาบำรุงม้าม ไต ปัสสาวะกะปริบกะปรอย และตก

ราก นำมาตำพอกหรือบดละเอียด รักษาโรคหนองใน รักษาบิด บำรุงม้าม

ทับทิม

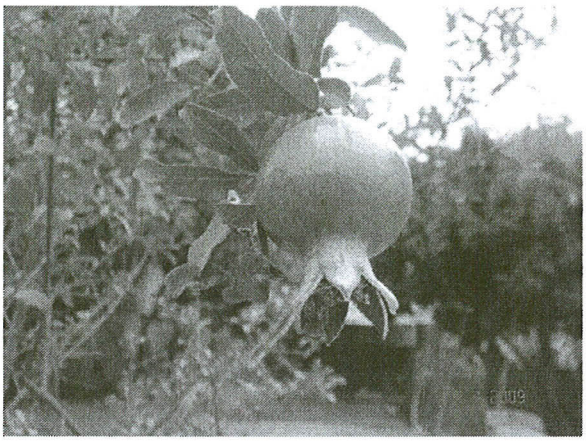

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Punica granatum* Linn.

ชื่อวงศ์ Punicaceae

ชื่อท้องถิ่น ทับทิม

ชื่ออื่นๆ พิลา (หนองคาย), มะก่องแก้ว (น่าน), มะเก๊าะ (เหนือ), หมากจัง (แม่ฮ่องสอน), เซียะลิ้ว (จีน)

ชื่อสามัญ Pomegranate

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ตามกิ่งก้านมีหนามแหลมยาว ใบเดี่ยวรูปหอกแหลม เรียบมันเขียวเข้ม ดอกช่อ กลีบสีขาว หรือส้มแดง กลีบเลี้ยงสีส้ม ผลกลมแป้น มีกลีบเลี้ยง ดอกติดอยู่ที่ปลาย เมล็ดสีแดงสดใส, สีขาวใส, สีชมพู, นิยมใช้ชนิดดอกขาวทำยา ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด และกิ่งตอน

ประโยชน์

ผลทับทิมใช้รับประทานเป็นผลไม้มีรสหวานหรือเปรี้ยวอมหวานทับทิมมีวิตามินซีสูงและยังมีสารเกลือแร่ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายในปริมาณที่สูงเหมาะสำหรับการดื่มเพื่อเพิ่มความสดชื่นให้กับร่างกายน้ำทับทิมมีสารต้านอนุมูลอิสระหลายชนิดและมีประสิทธิภาพสูงมากสามารถลดภาวะการแข็งตัวของเลือดจากไขมันในเลือดสูง บรรเทาโรคโรคหัวใจและความดันโลหิตสูง ช่วยเพิ่มพลังและความงาม

ทองพันชั่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rhinacanthus nasutus* Kurz.

ชื่อวงศ์ Acanthaceae

ชื่อท้องถิ่น ทองพันชั่ง

ชื่ออื่นๆ หญ้ามันไก่

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 1 ม. ใบเดี่ยว รูปรี ปลายและโคนแหลมบาง ขอบเรียบ สีเขียวอ่อน ดอกช่อเล็กสีขาว เหมือนนกกระยาง กำลังจะบิน ฝักกลมยาว เกิดตามป่าโปร่ง ที่รกร้างทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ใบ รสเบื่อเมา ดับพิษไข้ รักษาโรคผิวหนัง แก้ริดสีดวงทวาร แก้ไอเป็นเลือด ฆ่าพยาธิกลากเกลื้อน แก้มะเร็ง

ราก รสเมาเบื่อ ต้มรับประทานแก้พิษไข้ แก้โรคมะเร็ง เรื้อน วัณโรค โรคผิวหนัง แก้ผมหงอกเนื่องจากเชื่อรา

ท้าวยายม่อมต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clerodendrum petasites* (Lour.) S.Moore

ชื่อวงศ์ Labiatae

ชื่ออื่น กาซะลอง จรดพระธรณี ดอกคาน (ยะลา) ท้าวยายม่อมป่า (อุยลราชธานี) ปิ้งขม
ปิ้งหลวง (ภาคเหนือ) พญารากเดียว (ภาคใต้) พญาเล็งจ้อน เล็งจ้อนใต้ (เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม ลำต้นตั้งตรงไม่มีกิ่งก้านสาขา ลำต้นโตเท่านิ้วมือ สูงประมาณ 4-5 เมตร มีรากเดี่ยวพุ่งตรงลึก ใบ เป็นไม้ใบเดี่ยว รูปหอกเล็กเรียวยาว 6-7 นิ้ว ปลายและโคนแหลม สีเขียว ออกตามข้อตรงกันข้ามเป็นคู่ๆ สลับทางกันเป็นพุ่มที่กลางต้นถึงปลาย ดอก ช่อเล็กๆ ออกเป็นช่อชั้นๆ ที่ปลายยอดเหมือนฉัตร ดอกคล้ายดอกปีบสีขาว มีจานรองดอก 5 แฉก สีแดง ผล กลมเท่าลูกเฉาก๊วย

ประโยชน์

ราก ใช้เป็นยาขับเสมหะลงเบื้องต่ำ ขับพิษไข้ แก้ร้อนใน กระหายน้ำ แก้อาเจียน หืดไอ และตำพอกแก้พิษฝี

น้ำเต้า

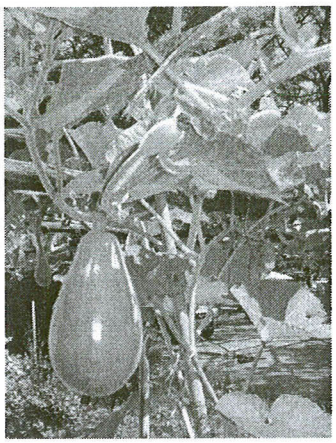

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lagonaria leucantha* Rusby.

ชื่อวงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อท้องถิ่น มะน้ำ

ชื่ออื่นๆ น้ำเต้า, บักน้ำ (อีสาน), นมนางสีดา,โห่โล่ปู๊

ชื่อสามัญ Bottle Gourd, Colabash Cucumber

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา ใบเหมือนใบฟักทอง แต่หนากว่า มีขนขาวกำมะหยี่ คลุมตลอดทั้งเถาและใบ มีมือจับ ดอกโต สีเหลืองอ่อน ผลกลมโต น้ำเต้ามี 4 ชนิด คือ

1. ชนิดกลมไม่มีคอ
2. ชนิดมีคอเหมือนขวด
3. น้ำเต้างา ผลกลมยาวเหมือนงาช้าง
4. น้ำเต้าขม ผลกลมไม่มีคอ รสขม

ประโยชน์

ผลน้ำเต้าสามารถนำมารับประทานกับน้ำพริก ผัดกับหมูและไข่ แกงส้ม สรรพคุณทางยา รักษาโรคเบาหวาน ท่อปัสสาวะอักเสบ โรคปอดอักเสบ จะใช้ส่วนที่เป็นเปลือกสดรับประทาน แก้ปวดฝีในเด็ก โดยใช้น้ำเต้าหั่นเป็นชิ้น ๆ ผสมขิงต้มเป็นน้ำซุปรับประทาน โรคลูกอัณฑะบวม ให้ใช้ลูกน้ำเต้ามาต้มรับประทาน โรคทางลำคอให้ใช้ลูกน้ำเต้าที่แก่ ๆ ตัดจุก แล้วใส่น้ำไว้ รับประทานเป็นโรคประจำจะสามารถป้องกันรักษาโรคทางลำคอได้ ใบใช้แก้ตัวร้อน แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เริม เป็นต้น

นางแลว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Chlorophytum umdulatum* Wall.

ชื่อวงศ์ LILIACEAE

ชื่ออื่น เอื้องแลว นางแลว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

นางแลวเป็นพืชที่มีลำต้นใต้ดินลำต้นทั้งหมดสูง 1-3 ฟุต ใบเป็นใบเดี่ยวรูปหอก ปลายใบแหลม ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว ยาวประมาณ 18-40 ซม. ใบกว้าง 4.5-6.7 ซม.ใบยาว 23.5-28.5 ซม. ใบสีเขียวด้านหน้าใบสีเขียวมัน หลังใบสากเล็กน้อย มีเส้นใบขนานตามความยาวของใบ ดอกของนางแลวเป็นดอกช่อ มีลักษณะคล้ายช่อกล้วยไม้ขนาดเล็ก และงอกออกมาจากโคนต้น กอหนึ่งจะออกหลายช่อก้านดอกสีขาว ดอกย่อยสีขาว หรือสีขาวอม

ประโยชน์

ดอกนำมารับประทาน มีรสหวาน โดยนำมาลวกจิ้มน้ำพริก ,ใส่ในแกงผสมกับผักชนิดอื่น , ชุบแป้งทอด ฯลฯ

เนียมหูเสือ

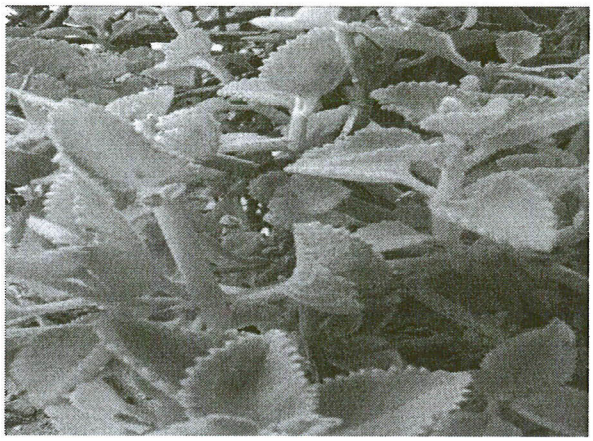

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Coleus amboinicus* Lour.

ชื่อวงศ์ LABIATAE

ชื่ออื่น หอมด่วนหลวง หอมด่วนหูเสีย

ชื่อสามัญ Country borage

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ต้นและใบฉ่ำน้ำ ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยวติดตรงกันข้าม ทั้งต้นมีกลิ่นหอม ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง ดอกขนาดเล็กสีม่วงอ่อน กลีบเลี้ยงมี 2 กลีบ กลีบบนรูปไข่ ปลายแหลม กลีบล่างปลายสอบแหลม กลีบดอกเป็นท่อสั้น ปลายบานออก

ประโยชน์

ผู้ที่เป็นโรคหูน้ำหนวก ปวดหูบ่อยๆ หรือเป็นฝีในหู ให้ใช้น้ำคั้นจากใบหูเสือมาหยอดหูจะช่วยรักษาโรคดังกล่าวได้ ส่วนเด็กๆที่มีอาการท้องอืดก็ให้นำใบหูเสือมาขยี้แล้วทาท้องเด็กแก้ท้องอืดได้ หูเสือมีกลิ่นหอมชวนให้รับประทาน นิยมนำมารับประทาน เป็นผักสดแกล้มกับอาหารเภทลาบ ยำ ก้อย และน้ำพริก เพื่อดับกลิ่นคาวและทำให้อาหารมีกลิ่นหอม

บัวดอย

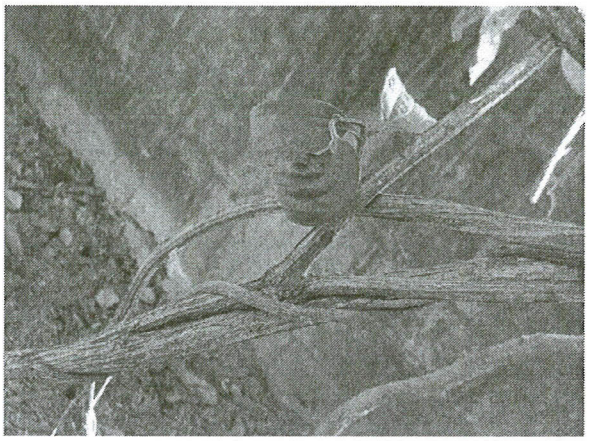

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aspidistra elatior* Bl.

ชื่อวงศ์ Convallariaceae

ชื่อท้องถิ่น ผู้เฒ่าลืมไม้เท้า

ชื่ออื่นๆ บัวดอย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น มีลำต้นใต้ดินแบบเหง้า เห็นข้อและปล้องได้ชัดเจน พร้อมกาบหุ้มลำต้น แตกรากตามข้อ ใบ ออกเป็นกระจุกบริเวณโคนต้น รูปใบรี ก้านใบยาว 30- 50 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยว โคนก้านใบมีกาบหุ้ม ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบสอบ ก้านใบเป็นร่องด้านบน ขนาดแผ่นใบ กว้าง 5-10 ซม. ยาว 30-40 ซม. เนื้อใบหนาคล้ายแผ่นหนัง แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ขอบใบมีหนามเล็กน้อย ดอก เป็นดอกเดี่ยวแตกตามข้อของเหง้า ก้านดอกยาว 2-8 ซม. ก้านชูดอกอยู่แนวเดียวกับผิวดิน ก้านดอกมีกาบรองรับ ก้านดอกมีข้อ 2-3 ข้อ กลีบเลี้ยง 6-8 กลีบ ดอกตูม รูปกลมแป้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 ซม. ดอกบานขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 -3 ซม. กลีบดอก 8 กลีบเรียงจรดกัน โคนกลีบเชื่อมติดกันคล้ายหม้อ (ฐานกว้างปากแคบผายออก) ผนังด้านนอกกลีบดอกสีขาว หรือ ขาวปนชมพู ผนังกลีบดอกเรียบ ปลายกลีบโค้ง ผนังด้านในกลีบดอก นูนเป็นสันยาวตามยาวของกลีบ ไม่เรียบ สีม่วงแดงไปจนถึงม่วงเข้ม ปลายเกสรตัวเมียแบบ ก้นปิด เกสรตัวผู้มี 8 อันไม่มีก้านชู อับเรณูแตกเป็นร่องยาว และอับเรณูหันเข้าใจกลางดอก รังไข่ฝังตัวอยู่ที่ฐานของก้านชูปลายเกสรตัวเมีย ผล รูปกลมมีหลายเมล็ด

ประโยชน์

นำเอาเหง้าไปดองเหล้ารับประทาน ช่วยรักษาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อแก่ผู้เฒ่า ผู้แก่จนมีสุขภาพแข็งแรงและลืมไม้เท้าไปจึงเป็นที่มาของชื่อ

บานไม่รู้โรย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gomphrena globosa* Linn.

ชื่อวงศ์ Amaranthaceae

ชื่อท้องถิ่น ตะล่อม,

ชื่ออื่นๆ บานไม่รู้โรย,บานไม่รู้โรยดอกขาว, กุนหยินขาว, สามเดือนดอกขาว สามปี บ่อเหยี่ยว (อีสาน)

ชื่อสามัญ Glove Amauanth

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็ก สูงราว 2 ฟุต ลำต้นตั้งตรง กิ่งมีขนเล็กน้อย ใบเดี่ยวรูปรีปลายแหลม ขอบเรียบ มีขนนุ่มทั้งใบ ดอกเป็นกระจุกทรงกลม มีสีขาว แดง ชมพู นิยมใช้ชนิดดอกขาวทำยา ปลูกเป็นไม้ประดับ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ดอก ใช้ต้มนำกินแก้ตาเจ็บ ขับปัสสาวะ แก้ไอ หอบหืด แผลผื่นคัน

บอระเพ็ด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thoms

ชื่อวงศ์ Menisspermaceae

ชื่ออื่น เครือเขาฮอ จุ่งจิง เจตมูลหนาม เจตมูลยาน เถาหัวด้วน หางหนู

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเลื้อยพัน มีลักษณะคล้ายชิงช้ามาก ต่างกันที่เถามีขนาดใหญ่กว่า มีปุ่มปมมากกว่า มีรสขมกว่าและไม่มีปุ่มใกล้ฐานใบ

ประโยชน์

ตำรายาไทยใช้เถาเป็นยาแก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้กระหายน้ำ แก้ร้อนใน โดยนำเถาสดขนาดยาว 2 คืบครึ่ง (30-40 กรัม) ต้มคั้นเอาน้ำดื่ม หรือต้มเคี่ยวกับน้ำ 3 ส่วนจนเหลือ 1 ส่วน ดื่มก่อนอาหารวันละ 2 ครั้งเช้าเย็น หรือเมื่อมีไข้ นอกจากนี้ใช้เป็นยาขมเจริญอาหารด้วย ปัจจุบันองค์การเภสัชกรรมผลิตทิงเจอร์บอระเพ็ด เพื่อใช้แทน Tincture Gentian ซึ่งเป็นส่วนผสมของยาธาตุที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ การทดลองในสัตว์พบว่าน้ำสกัดเถาสามารถลดไข้ได้

บอนแบ้ว

ชื่อวิทยาศาสตร์ Typhonium roxburghii Schoot.
ชื่อวงศ์ ARACEAE
ชื่ออื่น บอนดอย (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน), บอนแบ้ว (เหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้ล้มลุกขนาดเล็กและบอบบางกว่าต้นอุตพิต จะมีหัวอยู่ใต้ดิน ใบอ่อนจะมีลักษณะเป็นรูปไข่แกมหัวใจ หรือเป็นรูปสามเหลี่ยม ตรงปลายของมันจะแหลม ส่วนใบแก่นั้นจะเป็นหยัก แบ่งออกเป็น 3 แฉก ก้านใบจะมีความยาวประมาณ 15 ซม. ดอกจะออกเป็นช่อ และเป็นแท่งจะมีความยาวประมาณ 20 ซม. ดอกตัวเมียจะอยู่ตอนโคน ถัดขึ้นไปเป็นดอกฝ่อสีเหลืองและถัดขึ้นไปอีกก่อนที่จะถึงดอกตัวผู้ จะมีช่วงว่างยาวประมาณ 1.25 ซม. ช่วงที่เป็นดอกตัวผู้จะมีความยาวประมาณ 1 ซม. เกสรตัวผู้นั้นจะเรียงกันเป็นวงรอบ ๆ แท่งประมาณ 8-9 วงเป็นสีเหลือง และถัดจากดอกตัวผู้ขึ้นไปจะเป็นติ่งยาว ตรงปลายของมันจะแหลม ละอองเกสรนั้นจะเป็นสีชมพู ช่อดอกจะมีกาบหุ้ม ตรงโคนกาบจะโอบช่อดอกเป็นท่อยาวประมาณ 4 ซม. เป็นสีเขียวและจะมีลายเป็นสีน้ำตาลปนแดง ส่วนกาบตอนบนจะเป็นรูปไข่ ตรงปลายของมันจะแหลมและมีความกว้างประมาณ 5 ซม. จะเป็นสีน้ำตาลเข้มปนแดง ตรงปลายจะเป็นสีเขียวบิดม้วนเป็นเกลียว ผลสดนั้น จะมีเนื้อนุ่ม มีลักษณะเป็นรูปของขนาน

ประโยชน์

หัว ใช้เป็นยากัดฝ้าหนอง กัดเถาดานในท้อง หุงเป็นน้ำมันใส่แผล สมาแผล โดยการปิ้งไฟใช้รับประทานได้ กาบ นำไปหั่นให้ละเอียดใช้ดองกินเป็นผักได้ก้านใบ ลอกเอาเปลือกออก แล้วใช้แกงส้มแบบเดียวกับแกงอุตพิตราก จะมีฤทธิ์เป็นยาช่วยกระตุ้น รักษาโรคริดสีดวงทวารกินกับกล้วยใช้รักษาอาการปวดท้อง หรือจะใช้สำหรับทาภายนอก และกินรักษาพิษงูกัดก็ได้

บวบเหลี่ยม

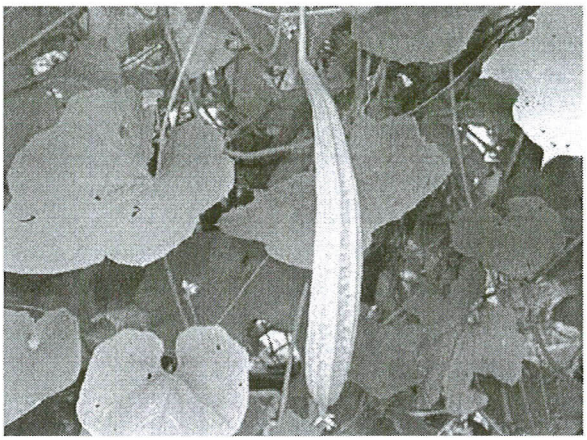

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Luffa acutangula* Rocb.

ชื่อวงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อท้องถิ่น มะนอยเหลี่ยม

ชื่ออื่นๆ บวบเหลี่ยม,บวบหวาน (แม่ฮ่องสอน), กะตอรอ (มลายู), มะนอย (เชียงใหม่), มะนอยข้อง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาล้มลุก เถาเหลี่ยมมีขน มีมือเกาะ ใบเดี่ยวขอบจักเว้าเล็กน้อย โคนเว้าลึก ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยว รังไข่ทรงกระบอกยาว ก้านยาว ผลทรงกลม ยาว มีเหลี่ยมเป็นสันคม ปลูกไว้เป็นอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

เมล็ดบวบเหลี่ยมที่มีรสขม จะมีฤทธิ์เป็นยาถ่าย และมีฤทธิ์ทำให้อาเจียน ท้องเสีย และ ทำให้ท้องเสียอย่างรุนแรงเนื่องจากมีสาร elaterin ที่ทำให้ถ่าย ส่วนรากก็มีฤทธิ์ทำให้ถ่ายได้เช่นกัน สำหรับสารพวกซาโปนิน (saponins) ในเมล็ด ก็มีฤทธิ์ช่วยกระต้นหัวใจกบ คล้ายกับดิยิตัลลิส (digitalis) ซึ่งสามารถ ย่อยเม็ดเลือดแดงของสุนัขและเป็นพิษต่อปลามาก

บวมหอม

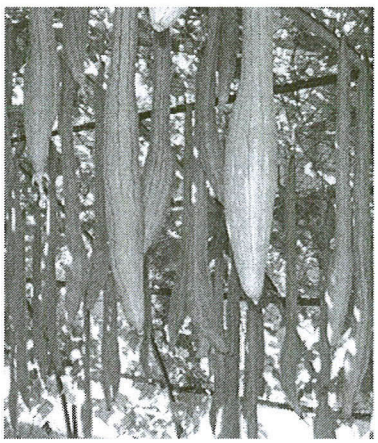

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Luffa cylindrica* (Linn.) Roem.

ชื่อวงศ์ Ccucrbitaceae

ชื่อท้องถิ่น มะนอย

ชื่ออื่นๆ บวบหอม,กะตอร่อ (มลายู), บวบกลม, บวบอ้ม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาล้มลุก เถากลม มีร่องลึกตามยาว มีขนตลอดเถา มีมือเกาะ ใบเดี่ยวรูปหัวใจ ขอบจักเว้าลึกเล็กน้อย เป็น 5 – 7 แฉก ดอกตัวผู้เป็นช่อ ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยว ก้านยาว ผลกลมยาว เมื่อแก่จะเป็นร่องเป็นลอนๆ ตามแนวยาวปลายมีกลีบรองดอกติดอยู่ สีเขียวอมเหลือง เนื้อในเมื่อแก่เป็นเส้นใยร่างแห่ตามแบบของบวบ เกิดตามที่รกร้างว่างเปล่าทั่วไป ปลูกไว้เป็นอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ใบสด รักษาแผลสด ห้ามเลือด

บุนนาค

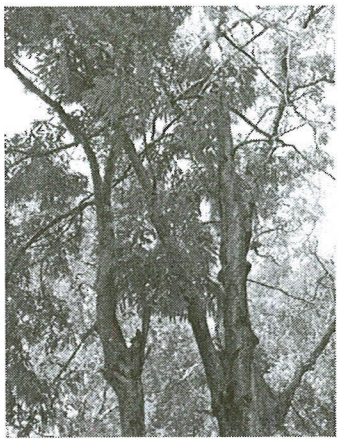
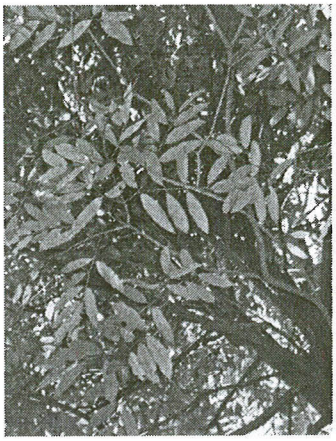
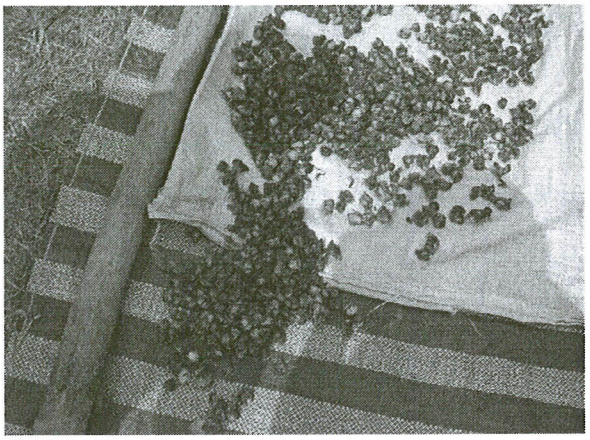

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mesua Ferrea* Linn.
ชื่อวงศ์ Gutteferae
ชื่อท้องถิ่น บุนนาค
ชื่ออื่นๆ นากบุต (ใต้)
ชื่อสามัญ Indian Rose Chestnut Tree

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบดกหนาทึบใบเดี่ยวเรียวยาว ขอบเรียบผิวเรียบมัน เขียวเข้ม ดอกเดี่ยวขนาดใหญ่สีขาวนวล กลีบเลี้ยงแข็งรูปเสี้ยววงกลม ผลรูปไข่ แข็ง ปลูกเป็นไม้ประดับ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด และกิ่งตอน เป็นพืชที่น่าปลูกเพื่อเก็บดอกขยาย ความต้องการและราคาสูงขึ้นไปเรื่อยๆ เพราะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ของยาหอม ยาลม ยาบำรุงหัวใจ ยาสำหรับสตรี หลายขนาน

ประโยชน์

ดอกแห้ง ใช้เข้ายาหอม บำรุงธาตุ ยาแก้ลม บำรุงหัวใจ เป็นยาขับเสมหะ
ดอกสด กลั่นให้น้ำมันหอมระเหย ใช้แต่งกลิ่นสบู่
ผล ขับเหงื่อ ฝาดสมาน
เนื้อในเมล็ด ตำพอกแผล

บานเย็น

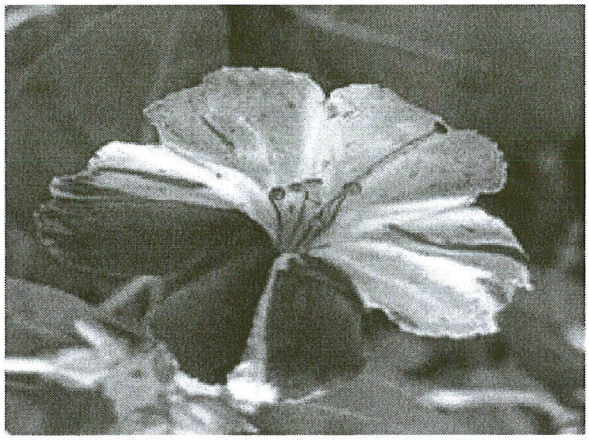

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mirabilis jalapa* Linn.

ชื่อวงศ์ Nyctagiaceae

ชื่อท้องถิ่น บานเย็น

ชื่ออื่นๆ ดีต้าเช่า (จีน)

ชื่อสามัญ Four O'Clock plant

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มเตี้ย แตกกิ่งก้านสาขามาก สูง 2 – 3 ฟุต ต้านเป็นข้อ โป่งพองคล้ายต้นกระดูกไก่ดำ โปรงแสง สำเขียวอ่อน ใบเดี่ยวออกตามข้อ ดอกช่อมีหลายสี ขาวเหลือง ชมพู ม่วง แดง แต่นิยมใช้ชนิดดอกสีขาวทำยา ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด ปลูกเป็นไม่ประดับ

ประโยชน์

ใบ รักษาแผลเรื้อรัง กลากเกลื้อน ฝีหนองดอก แก้อาเจียนเป็นเลือดเมล็ด ทำแป้งทาแก้สิว ฝ้า ลบรอยด่างดำบนใบหน้า รักษาแผลมีน้ำเหลืองราก หัว ขับปัสสาวะ แก้โรคเบาจืด แก้ตกขาว แก้ต่อมทอลซิลอักเสบ แก้อาเจียนเป็นเลือด พอกแผลเรื้อรัง หนอง แก้บวม แก้อักเสบ ขับเหงื่อ แก้ไข้ระงับร้อ

บอน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Colocasia esculenta* (L.) Schott var. *aquafiilis* Hassk.

ชื่อวงศ์ ARACEAE

ชื่อสามัญ Elephant ear

ลักษณะทั่วไป :

เป็นพืชล้มลุกหลายฤดู ชอบขึ้นตามชายน้ำหรือที่ลุ่มมีน้ำขัง ลำต้นเป็นหัวเล็ก ๆ อยู่ในดิน ชูก้านใบโผล่ขึ้นมา มีไหลเลื้อยไปเกิดเป็นต้นใหม่ ขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว ใบเป็นใบเดี่ยว มีก้านอวบน้ำใหญ่ยาว ใบมีรูปร่างหลายแบบคล้ายหัวลูกศร ก้านใบติดกับแผ่นใบทางด้านล่าง โคนก้านใบแผ่กว้างหุ้มประกบกัน ดอกออกเป็นช่อ ก้านช่อดอกสั้นกว่าก้านใบ มีก้าบหุ้มดอกยาวรี โคนป่องมีช่องเปิดเห็นช่อดอกตรงกลาง ส่วนบนของช่อดอกเป็นดอกตัวผู้ ส่วนล่างเป็นดอกตัวเมีย ต้นบอนจะมีน้ำยางเหนียวสีขุ่น ๆ ถ้าถูกจะคัน

ประโยชน์ :

ก้านใบใช้ประกอบอาหารประเภทต้มแกง แต่ต้องทำให้สุกจึงจะไม่คัน

เปล้าน้ำเงิน

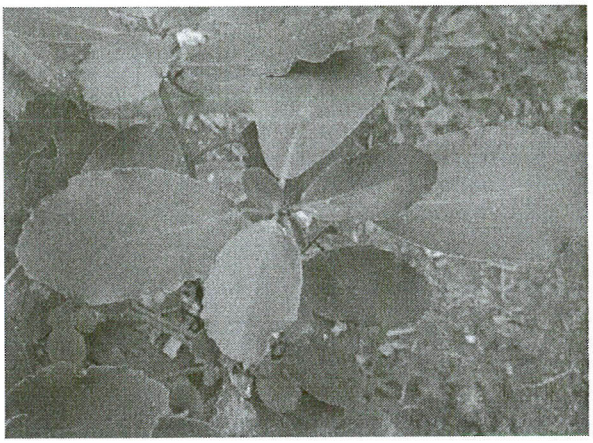

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Croton cascarilloides* Raeusch.

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อท้องถิ่น เปล้าน้ำเงิน

ชื่ออื่นๆ เปล้าเงิน (สงขลา), เป้าน้ำเงิน (โคราช), กะโดนหิน (เลย), เปล้าหลังเงิน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 4 – 5 ม. กิ่งก้านเรียวเล็กใบเดี่ยวเหมือนใบมะม่วงโคนสอบ ปลายแหลม ขอบจัดเล็กน้อย หรือเรียบท้องใบมีเกล็ดสีเงินปกคลุม หน้าใบแก่เกล็ดจะหายไป ดอกเล็กสีขาว ออกเป็นช่อสั้นๆ ที่ยอด ผลกลมขนาด 6 – 7 มม. ขึ้นตามไหล่เขาและป่าดงดิบป่าโปร่งที่ไม่สูงเกินไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ราก แก้ไข้ แก้ร้อนใน กระหายน้ำต้น บำรุงโลหิตสตรี แก้ไข้ แก้ระดูพิการเปลือกต้น บำรุงโลหิตสตรี แก้ไข้ แก้ระดูพิการแก่น บำรุงโลหิตสตรี แก้ไข้ แก้ระดูพิการเปลือกลูก แก้ไข้ แก้ร้อนในกระหาย

เปล้าน้อย

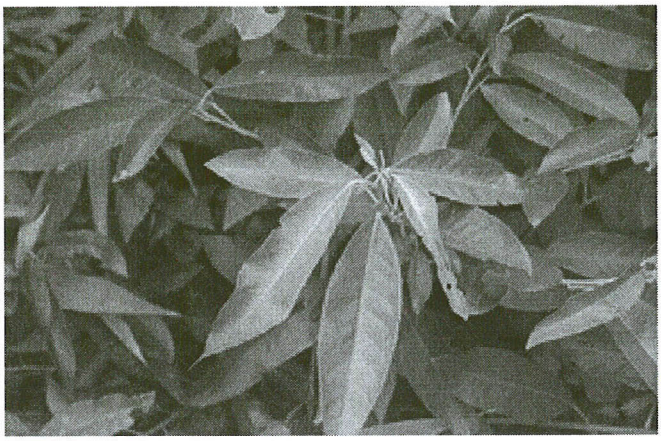

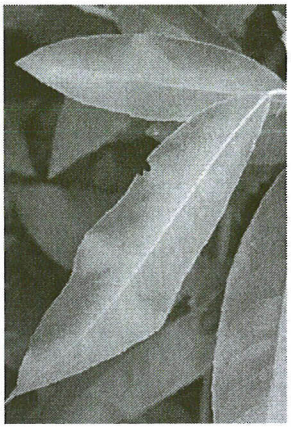

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Croton stellatopilosus* H.Ohba

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อท้องถิ่น เปล้าน้อย

ชื่ออื่นๆ เปล้าตัวผู้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม ใบเดี่ยวรูปหอกเรียว โคนใบสอบแคบมน ปลายแหลม ขอบจักเล็กน้อย ก้านใบยาว 1 – 1.5 ซม. ดอกช่อ คล้ายดอกมะม่วงสีขาว ผลรูปไข่ปลายแหลมผิวเรียบ เปล้าน้อยมีอยู่สองชนิด ชนิดนี้พบขึ้นตามป่าเบญจพรรณทั่วไป ป่าเชิงเขาทางภาคเหนือและมีประปรายในป่าดงดิบแล้วทุกภาค

ประโยชน์

ใบ ใช้บำรุงธาตุ แก้โรคกระเพาะ บำรุงโลหิตประจำเดือนมีสาร disterpene alcohol (CS-684 หรือ plaunotol) มีฤทธิ์สมานแผลในกระเพาะอาหารได้เป็นอย่างดี รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร เช่น แผลในกระเพาะ

ใบ ราก แก้คัน รักษามะเร็งเพลิง รักษาโรคผิวหนัง กลาก เกลื้อน แก้พยาธิต่างๆ ริดสีดวงทวาร แก้ไอเป็นโลหิต เป็นยาปฏิชีวนะ

ดอก ขับพยาธิ ฆ่าพยาธิ

ผล แก้โรคน้ำเหลืองเสีย

เปลือก บำรุงธาตุ

แก่น ขับโลหิต

เปล้าเลือด

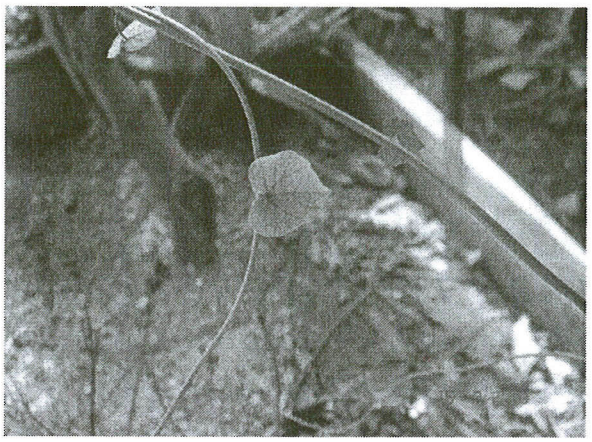

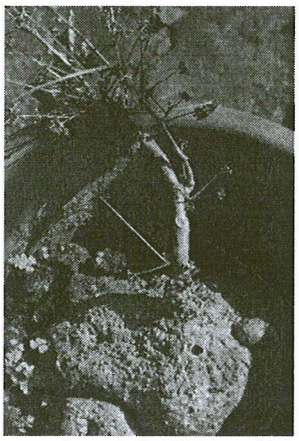

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Croton robustus* Kurz

ชื่อวงศ์ Euphoebiaceae

ชื่อท้องถิ่น เป้าเลือด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 6 เมตร กิ่งก้านมีเกล็ดสีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปวงรีแกมขอบขนาน กว้าง 5-8 ซ.ม. ยาว 12-20 ซ.ม. ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียวแกมเทา ดอกช่อ ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน สีขาวแกมเหลือง ผลแห้ง รูปไข่แกมทรงกลม แตกตามพูได้ มี 3 พู ใช้ใบของไม้นี้ผสมกับใบเปล้าใหญ่ เปล้าน้อย และฝอยลมทั้งต้น ต้มอาบบรรเทาอาการผิวหนังผื่นคัน

ปลาไหลเผือก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eurycoma longifolia* Jack

ชื่อวงศ์ Simaroubaceae

ชื่อท้องถิ่น ปลาไหลเผือก

ชื่ออื่น คะนาง ขะนาง ไหลเผือก (ตราด) ตุงสอ แฮพันชั้น (ภาคเหนือ) หยิกปอถอง หยิกไม่ถึง เอียนดอย(ภาคอีสาน) เพียก (ภาคใต้) กรุงบาดาล (สุราษฎร์ธานี) ตรึงบาดาล (ปัตตานี) ตุวุ เบ๊าะมิง ดูวุวอมิง (มลายู-นราธิวาส))

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มกึ่งไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 10 เมตร ลำต้นตรง เปลือกต้นเรียบ สีน้ำตาลอมดำ แตกกิ่งก้านน้อย กิ่งอ่อนและยอดอ่อนมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายใบคู่ ออกเรียงสลับหนาแน่นที่ปลายยอด ใบย่อยมี 7-8 คู่ รูปใบหอกหรือรูปรี กว้าง 1.5-6.5 ซม. ยาว 5-20 ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเบี้ยว ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบสีเขียวเข้ม ดอก ออกเป็นช่อใหญ่ตามซอกใบ ดอกสีม่วงแดง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.1 ซม. กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5-6 แฉก กลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5-6 กลีบ รูปไข่มีขน เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ก้านช่อดอกสีแดง ผล รูปกลมรี กว้าง 0.5-1.2 ซม. ยาว 1-1.7 ซม. ออกเป็นพวง ผิวเรียบ ผลสดสีเขียว สุกเป็นสีแดง เมล็ดเดี่ยว

ประโยชน์

รากปลาไหลเผือก รสขมจัด เบื่อเมาเล็กน้อย ถ่ายฝีในท้อง ถ่ายพิษต่างๆ ใช้เป็นยาแก้ไข้

ปอสา

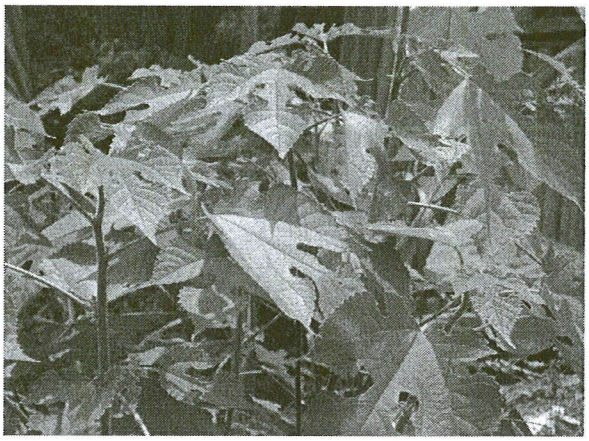

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Broussonetia papyrifera* (L.)Vent.

ชื่อวงศ์ Moraceae

ชื่ออื่น ฉำฉา ชำสา (นครสวรรค์) ชะดะโค (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) ปอกระสา (กลาง, เหนือ) ปอฝ้าย (Peninsusar) ส่าเหร่เจ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ชื่อสามัญ Paper mulberry

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดกลางทรงพุ่มโปร่ง ใบ รูปหัวใจ บางชนิดเป็นใบสามแฉก ขอบใบหยัก แผ่นใบด้านบนและล่างสากมือเล็กน้อย ลำต้น เป็นต้นเดี่ยว เปลือกสีน้ำตาล เปลือกมีเยื่อใย เหนียว ดอก ออกตามซอกใบแยกเพศคนละต้น ดอกตัวผู้ช่อดอกยาว ดอกตัวเมียมีลักษณะกลม มีดอกย่อยมาก กลีบดอกสีส้ม ขยายพันธุ์โดยเมล็ดและส่วนของราก

ประโยชน์

เปลือกใช้ทำเยื่อกระดาษสา ในอุตสาหกรรมทำกระดาษสา เนื้อไม้ใช้ทำตะเกียบ และไม้จิ้มฟัน

ประดู่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pterocarpus macrocarpus* Kurz.

ชื่อวงศ์ Fabaceae

ชื่อท้องถิ่น ประดู่

ชื่ออื่นๆ ประดู่เสน, ประดู่ป่า, ดู่, ฉะนอง (เขมร), จิต๊อก (เงี้ยว)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ใบประกอบเหมือนใบขี้เหล็กแต่ใบย่อยทรงกลมกว่า สีอ่อนกว่า ดอกเล็กสีเหลืองเป็นช่อยาวงาม ฝักกลม แก่นสีแดงเข้ม มีลายเสี้ยน มีเข้มสับสน เนื้อแกร่งเหนียวกว่าประดู่ลาย กลิ่นหอมฉุนร้อน เปลือกต้นสีน้ำตาลไหม้ ใช้ทำเครื่องเรือน ประดับสวยงาม (ถ้าตามตำรับยาบอกว่า ประดู่หมายถึงประดู่ชนิดนี้) เกิดตามป่าเบญจพรรณทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

เนื้อไม้ ต้มกินแก้ไข้ เสมหะ เลือดกำเดาไหล ใบอ่อนใช้พอกแผลให้แห้งเร็ว แก้ผดผื่นคัน ยางไม้แก้โรคท้องเสีย

ปูเลย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber cassumunar* Roxb.

ชื่อวงศ์ Zingiberaceae

ชื่อท้องถิ่น ปูเลย

ชื่ออื่น ไพล,ว่านไฟ, ปูลอย (เหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชจำพวกเหง้าใต้ดิน ล้มลุก แห้งเหี่ยวไปในหน้าแล้ง งอกงามในหน้าฝน ใบเดี่ยวรูปหอกเรียวยาว ผิวและขอบเรียบ กาบใบหุ้มลำต้นสูง 2 – 4 ฟุต สีเขียวเข้ม โคนกาบสีแดงเนื้อในเหง้าสีเหลืองอ่อน กลิ่นหอมฉุนดอกช่อทรงพุ่มกลม เรียวยาวตั้งตรง กาบหุ้มน้ำตาลเข้มแดง ขอบเขียว กลีบดอกทยอยบานออกมาบางๆ สีขาวหรือเหลือง ขยายพันธุ์ด้วยเหง้า

ประโยชน์

แก้ฟกช้ำ บวม เคล็ด ยอก ปวดเมื่อย ขับลม ท้องเดิน ช่วยขับระดูหรือประจำเดือนของสตรีนิยมใช้หลังจากที่คลอดบุตรแล้ว

ไผ่ป่า,ไผ่หนาม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bambusa arundinacea* Willd

ชื่อวงศ์ Gramineae

ชื่อท้องถิ่น ไม้ซาง

ชื่ออื่น ไผ่ป่า,ไผ่หนาม, ไม้ซางหนาม (เงี้ยว), ชาเรียง (โซ่ง-นครพนม), ทูน (เพชรบูรณ์), วาชุ (กะเหรี่ยง-กาญจนฯ),จะก๊ะวา (พม่า)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไผ่ที่ขึ้นอยู่ตามป่าดงดิบเขา ป่าดิบแล้ว ป่าโปร่งทั่วประเทศ มีมากแถบกาญจนบุรีและภาคเหนือ

ประโยชน์

ราก แก้ไข้กาฬ บำรุงเสมหะและบำรุงโลหิต ขับปัสสาวะ แก้มุตกิดระดูขาว หน่อรับประทานได้ ลำไม้ไผ่ใช้ทำเครื่องจักสานได้

ผักชีล้อม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oenanthe stolonifera Wall.*
ชื่อวงศ์ APIACEAE
ชื่ออื่น ผักอันอ้อ

ลักษณะ ทางพฤกษศาสตร์

ผักชีล้อม เป็นไม้ล้มลุก สูงประมาณ 60 ซม. ชอบขึ้นในน้ำและที่ชื้นแฉะ ลำต้นกลวง อวบน้ำ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับ ใบย่อยรูปหอก กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 3-5 ซม. ขอบใบหยักฟันเลื่อย ดอกช่อ ออกที่ปลายยอด กลีบดอกสีขาว ก้านดอกย่อยยาวเท่ากัน ผลแห้ง แตกได้ รูปไข่กลับ

ประโยชน์

ทั้งต้น ใช้แก้โรคน้ำเหลืองเสีย ในตำรับยาอาบ-อบสมุนไพร เพื่อรักษาเหน็บชา ขับเหงื่อ

ผักปลัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Basella rubra* Linn.

ชื่อวงศ์ Basellaceae

ชื่อท้องถิ่น ผักปลั๋ง

ชื่ออื่น ผักปลัง,ผักปลังแดง, ผักปลังขาว, ผักปลังใหญ่, ผักปั้ง (เหนือ), โปแดงฉ้าย (แต้จิ๋ว)

ชื่อสามัญ Malabar Nightshade, Ceylon Spinach, East Indian Spinach

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา เถากลม เล็กเรียวเรียบมัน ฉ่ำน้ำ ยาวหลายเมตร ใบเดี่ยวรูปหัวใจ ออกตามข้อ ใบหนาเรียบมัน เส้นใบชัด ผักปลังแดงเถา ก้านใบ เส้นใบสีม่วงแดง แผ่นใบสีเขียว ผลอ่อนสีขาวอมเขียวแซมแดง ผลแก่สีแดงดำ ผักปลังขาว ทั้งต้นสีเขียว ผลอ่อนสีเขียวเข้ม ผลสุกสีดำ ดอกสีขาว ผลกลมเกิดตามที่รกร้างว่างเปล่า

ประโยชน์

ใบ ขับปัสสาวะ แก้อาการอักเสบ แก้กลาก ผื่นคัน ฝี

ดอก แก้เกลื้อนรากแก้มือเท้าด่าง แก้รังแค แก้พิษพรรดึก ใช้ทาถูนวดให้ร้อนขึ้นเพราะมีเลือดมาหล่อเลี้ยงมากขึ้น

ผลสีม่วง ใช้แต่งสีอาหาร

ผักเสี้ยนผี

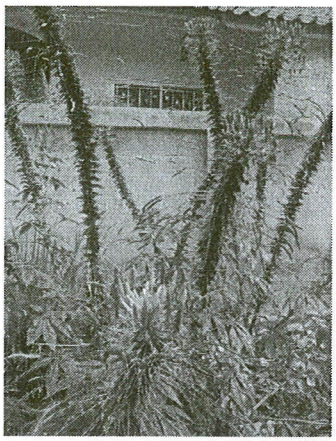

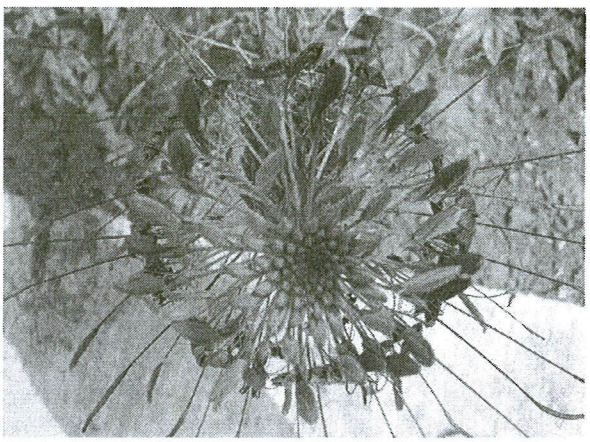

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cleome Viscosa* Linn.

ชื่อวงศ์ Capparidaceae

ชื่อท้องถิ่น ผักเสี้ยนผี

ชื่ออื่น ส้มเสี้ยนผี (เหนือ), ผักเสี้ยนผัวเมีย, ไปนิพพานไม่รู้กลับ

ชื่อสามัญ Polanisia Vicosa

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกลำต้นตั้งตรง แผ่กิ่งก้านรอบต้น สูงราว 1 ม. มีขนสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นเหมือนเขียวฉุน ใบประกอบ 3 – 5 ใบ ติดที่ปลายก้าน ใบย่อยรูปไข่ปลายและโคนแหลม มีขนอ่อนปกคลุม ดอกเล็กๆ สีเหลืองออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ผลกลมยาว 1 – 3 นิ้ว ปลายแหลมมีจะงอย เมล็ดสีน้ำตาลแดง เกิดตามที่รกร้างว่างเปล่าทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ทั้งต้นใช้ปรุงเป็นยาแก้ฝีในปอดแก้ขับหนองในร่างกาย หรือให้หนองแห้ง แก้ฝีในลำไส้ ในตับ ขับพยาธิในลำไส้ได้ โรคข้ออักเสบ ทาภายนอกแก้โรคผิวหนัง

ผักกูด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.

ชื่อวงศ์ ATHYRIACEAE

ชื่อท้องถิ่น กูดคึ (ภาคเหนือ), กูดกิน ผักกูด (ภาคกลาง), กูดขาว ผักกูดขาว (ชลบุรี), กูดน้ำ (แม่ฮ่องสอน), หัสดำ (นครราชสีมา, สุราษฎร์ธานี), ไก้กวิลุ ปู่แปลเด๊าะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ชื่อสามัญ Paco

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ที่ขึ้นอยู่ตามริมน้ำลำธาร ใบประกอบขนนก ใบย่อยเรียวยาว ใบอ่อน ใช้เป็นอาหารได้ เกิดตามที่ลุ่มริมน้ำทั้งในที่ราบและบนเขาทั่วไป ใช้ก้านและใบอ่อนเป็นอาหาร

ประโยชน์ ใบอ่อนกินได้

ผักตบชวา

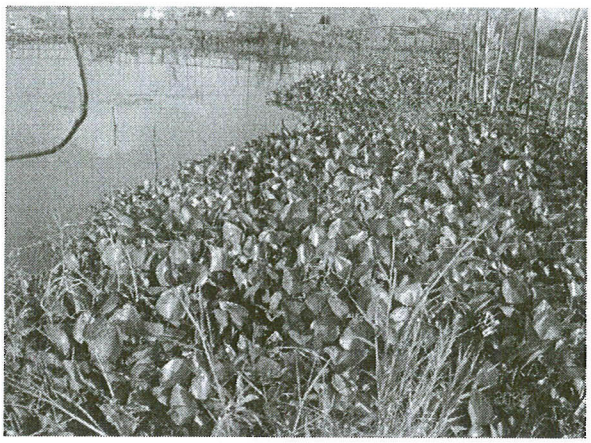

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eichhornia crassipes* Solms.

ชื่อวงศ์ Pontederiaceae

ชื่อท้องถิ่น ผักตบชวา

ชื่ออื่น ผับตบ (เหนือ), ผักป่อง (สุพรรณฯ), ผักปง (โคราช)

ชื่อสามัญ Java Weed

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ขนาดเล็กลอยอยู่ตามผิวน้ำ ใบขนาดใหญ่งอกออกโดยรอบ ก้านใบโป่งพองออกภายในคล้ายปอด ดอกช่อสีขาว

ประโยชน์

ช่วยระบายความร้อนในร่างกาย

ผักชีฝรั่ง

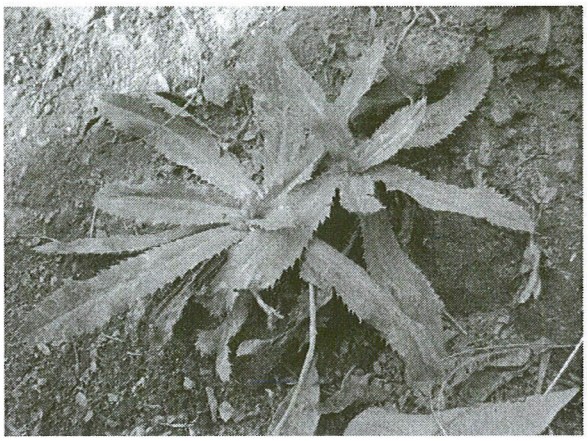

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Petroselinum crispum* (Mill.) A.W.Hill

ชื่อวงศ์ Umbelliferae

ชื่อท้องถิ่น หอมป้อมกุลา

ชื่ออื่น ผักชีฝรั่ง

ชื่อสามัญ Garden parsley

ลักษณะพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก สูง 15-51 ซม. ปลูกไว้รับประทานทั่วไป ลำต้นใบรูปไข่ ขอบขนาน ยาวรีปลายแหลมฐานใบเรียวแหลม ริมใบหยักคล้ายฟันเลื่อยใบยาว 7-15 ซม. กว้าง 1-2ซม. ใบมีสีเขียว แต่ละดอกมี 5-7 กลีบ ผลมีขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง 2 มม.

ประโยชน์

แก้อ่อนเพลีย เมื่อยล้า บำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ ขับปัสสาวะ รักษาแผล

ผักบุ้ง

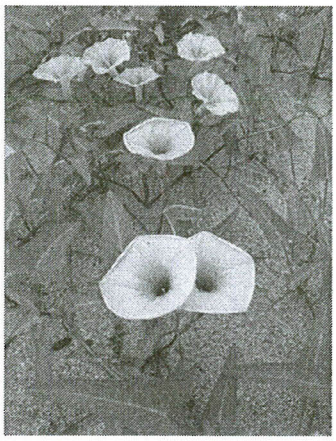

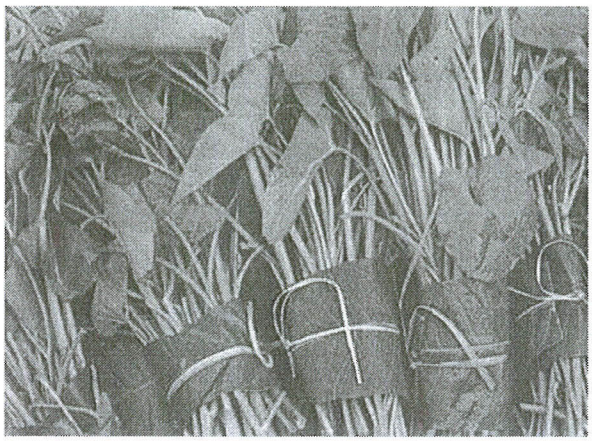

ชื่อวิทยาศาสตร์ *pomoea aquatica* Frosk.

ชื่อวงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่อท้องถิ่น ผักบุ้ง

ชื่ออื่น ผักทอดยอด, ผักบุ้งแดง, ผักบุ้งไทย, ผักบุ้งนา, ผักบุ้งขาว

ชื่อสามัญ Swamp Cabbage, Wooly Morning-Glory

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เลื้อย ทอดยอดไปตามพื้นดินหรือพื้นน้ำ ลำต้นกลวงเป็นข้อยาว ใบเดี่ยวรูปหัวใจแคบเรียว ลำต้นและใบสีเขียวอมแดง ดอกเดี่ยวโตรูประฆัง สีม่วงอ่อน ผลกลมเป็นกลีบ ผักบุ้งขาวลักษณะเหมือนกัน แต่ลำต้นและใบสีเขียว เกิดตามที่ชื้นแฉะรกร้างว่างเปล่าทั่วไป

ประโยชน์

ถอนพิษเบื่อเมา รากผักบุ้งรสจืดเฝื่อนสรรพคุณถอนพิษผิดสำแดง

ผักหวาน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sauropus androgynus* (Linn.) Merr.

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อท้องถิ่น ผักหวานบ้าน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ผักหวานป่า เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ต้นที่โตเต็มที่อาจสูงถึง 13 เมตร แต่ที่พบโดยทั่วไปมักมีลักษะเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กหรือเป็น ไม้พุ่ม เนื่องจากมีการหักกิ่ง เด็ดยอด เพื่อกระตุ้นให้เกิดกิ่งและยอดอ่อนซึ่งเป็นส่วนที่ใช้บริโภค ใบของผักหวานป่าเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับกัน ใบอ่อนรูปร่างแคบรี ปลายใบแหลม สีเขียวอมเหลือง ใบแก่เต็มที่รูปร่างรีกว้างถึงรูปไข่หรือรูปไข่กลับ ใบสีเขียวเข้ม เนื้อใบกรอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบมน ขนาดของใบประมาณ 2.5-5 ซม. x 6- 12 ซม.ก้านใบสั้น ช่อดอกแตกกิ่งก้านคล้ายช่อดอกมะม่วงหรือลำไย และเกิดตามกิ่งแก่ หรือตามลำต้นที่ใบร่วงแล้ว ดอกมีขนาดเล็กเป็นตุ่มสีเขียว อัดกันแน่นเป็นกระจุก ขณะที่ยังอ่อนอยู่ ผลเป็นผลเดี่ยว ติดกันเป็นพวง เหมือนช่อผลของมะไฟหรือลางสาด แต่ละผลมีขนาดประมาณ 1.5 x 2.5ซม. ผลอ่อนสีเขียวมีนวลเคลือบ และเปลี่ยนเป็นสีเหลืองถั่วเหลืองอมส้ม เมื่อผลสุกแต่ละผลมีเมล็ดเดียว

ประโยชน์

แก้ไข้ ระงับความร้อน ถอนพิษไข้ แก้ไข้กลับ เนื่องจากกินของแสลง รักษาโรคอีสา แก้โรคมะเร็งคุด รักษาโรคคางทูม

ผักไผ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polygonum odoratum* Lour.

ชื่อวงศ์ Polyganaceae

ชื่อท้องถิ่น ผักแพว จันทร์โฉม พริกม้า หอมจันทร์ ผักแจว จันทร์แดง พริกบ้า

ชื่ออื่น พญาดง, ผักไผ่น้ำ, ผักบังใบ (เหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ผักไผ่เป็นไม้พบตามป่า บริเวณริมลำธารน้ำที่มีความชื้นสูง และตามสวนบริเวณบ้านที่ชาวบ้านนำไปปลูกไว้ผักไผ่เป็นไม้ล้มลุกปีเดียว สูง 3-35 ซม.ลำต้นตั้งตรง บนลำต้นมีข้อเป็นระยะๆ บริเวณข้อมักมีรากงอกออกมา รูปร่างของใบเป็นรูปหอกหรือรูปหอกแกมรูปไข่ ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ่ม ใบกว้าง 2.5-3 ซม. ยาว 5.5-8 ซม. ก้านใบสั้น มีหูใบลักษณะเป็นปลอกหุ้มลำต้นบริเวณเหนือข้อ ดอกเป็นดอกช่อ ดอกย่อยขนาดเล็กสีขาวนวล หรือสีชมพูม่วง ผลมีขนาดเล็ก

ประโยชน์

ขับลม

ผักดีด

ชื่อวิทยาศาสตร์ Solanum spirale Roxb.

ชื่อวงศ์ SOLANACEAE

ชื่ออื่น ต้อยตั่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นทรงสี่เหลี่ยมแข็งมีข้อห่าง ๆ ตั้งตรง สูงประมาณ 1 - 3 เมตร ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปวงรีหรือรูปวงรีแกมรูปไข่กลับ ใบกว้าง 5 - 8 ซม. ยาว 9 - 15 ซม. ดอก ดอกช่อ ออกเหนือซอกใบ ก้านดอกยาว ดอกย่อยเรียงสลับ กลีบดอกสีขาว ผล รูปทรงกลม ผิวเรียบสีเขียวออกเป็นช่อคล้ายมะเขือพวง เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองส้ม

ประโยชน์

การปรุงอาหาร ใบอ่อน นำมาย่างหรือเผาไฟรับประทานเป็นผักสดร่วมกับน้ำพริก หรือใส่แกง

ผกากรอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lantana camara* Linn.

ชื่อวงศ์ Verbenaceae

ชื่ออื่น ก้ามกุ้ง เบญจมาศป่า ขะจาย ตาปู มะจาย คำขี้ไก่ ดอกไม้จีน เป็งละมาศ สาบแร้ง ยี่สุ่น สามสิบ จีกา หญ้าสาบแร้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่ม ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม มักมีขน ขอบใบหยัก สาก ด้านท้องใบมีขน ดอกเป็นดอกช่อเรียงตัวเป็นรูปกลม มีสีต่างๆ ตั้งแต่สีขาว เหลืองนวล หรืออาจเป็นสองสี ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อแก่จะเป็นเป็นสีน้ำเงินเข้มเกือบดำ ภายในมี 2 เมล็ด

ประโยชน์

เมล็ดของมันมีพิษมากอาจทำให้ถึงตายได้ แถวบ้านมีปลูกไว้มาก จึงเกรงว่าจะเป็นอันตรายต่อเด็กหากเก็บไปรับประทาน ทางศูนย์ฯได้รวบรวมข้อมูลความเป็นพิษ และวิธีการแก้ไขเมื่อได้รับพิษ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในคนและสัตว์เลี้ยง

ฝรั่ง

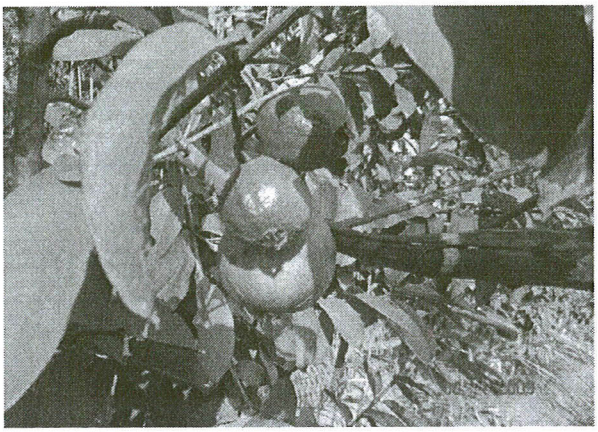

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Psidium guajava* Linn.

ชื่อวงศ์ Myrtaceae

ชื่อท้องถิ่น บะมั่น

ชื่ออื่น มะก้วย (เหนือ), ย่าหมู, ยะหมู (ใต้), บักสีดา (อีสาน), มะปุ้น, ชมพู่ (นราธิวาส), ปักเกี๊ย (แต้จิ๋ว)

ชื่อสามัญ Guava

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยวรูปไข่ยาวปลายโคนมน เส้นใบขนานดอกสีขาวออกเป็นช่อ ผลกลม มีหลายพันธุ์ ส่วยมาก นิยมใช้ฝรั่งขี้นก ลำต้นเล็กแกร่ง ใบเล็ก ผลกลมเล็ก มีจุด เนื้อบาง เมล็ดและไส้สีแดง นิยมเรียกว่า ไม้จีน เกิดตามที่รกร้างว่างเปล่า หัวไร่ปลายนา

ประโยชน์

ใบฝรั่งไม่อ่อนหรือแก่จัดจนเกินไป นำมาล้างให้สะอาด ตัดหัวตัดท้ายแล้วนำไปแช่น้ำทิ้งไว้สักครู่ แล้วนำมาจิบเป็นยา แก้อาการท้องเสีย หรือนำมาเคี้ยวเพื่อรักษากลิ่นปาก นำมาตำพอกบริเวณที่เป็นแผล เปลือก รากฝรั่ง นำมา ต้มเป็นยาแก้ท้องเสีย ดูดหนองจากแผล ช่วยให้แผลแห้งเร็ว ผลฝรั่งนำมาทานแก้โรคเลือดออกตามไรฟัน

ฝ้าย

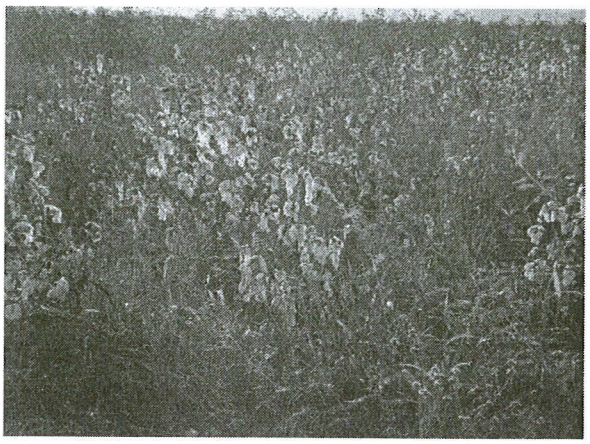

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gossypium herbaceum* L.

ชื่อวงศ์ Malvaceae

ชื่ออื่น ฝ้ายเทศ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ), ฝ้ายชัน (ลำปาง), ฝ้ายดอก (เชียงใหม่)

ชื่อสามัญ cotton

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ฝ้ายเป็นไม้พุ่ม ลำต้น มีสีน้ำตาลแดงอาจเป็นเหลี่ยม ใบ เดี่ยว รูปไข่กว้าง ปลายใบแหลม ขอบใบหยัก 3-5 หยัก ฐานใบเป็นรูปหัวใจ ก้านใบค่อนข้างยาว ดอก เดี่ยว มีใบประดับ 5 กลีบติดกัน กลีบดอกสีเหลือง ผล กลมปลายยาวแหลม เมล็ด รูปไข่ มีขนสีขาวยาว 3.7-5 เซนติเมตร รอบๆ เมล็ด

ประโยชน์

ฝ้ายเป็นพืชเส้นใยที่ปลูกและใช้กันมากที่สุดในโลก เมล็ดฝ้ายใช้สกัดน้ำมันเพื่อเป็นอาหาร และใช้ในอุตสาหกรรม เมล็ดหลังจากสกัดน้ำมัน (cottonseed meal) จะมีเปอร์เซนต์โปรตีนสูง

พลู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper betel* Linn.

ชื่อวงศ์ Piperaceae

ชื่อท้องถิ่น พลู

ชื่ออื่น พลูจีน,พลูเหลือง,พลูทอง,พลูทองหลาง,พลูเขียว,ปู(เหนือ),ซีเก๊ะ (มลายู)

ชื่อสามัญ Betel Vine

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา มีรากเกาะ ใบเดี่ยวรูปหัวใจ สีเขียวหรือเขียวอ่อน เป็นพลูที่ใช้กินหมาก มีหลายชนิด คือ **พลูจีน**ใบสีเขียวอ่อน ทรงโต รสเผ็ดร้อน แก้ลมพิษผื่นคัน **พลูเหลือง (พลูทอง)** ใบสีออกเหลือง รสหอมเย็นเผ็ดน้อยๆ แก้เลือด แก้ผื่นคันตามผิวหนัง ลนไฟนาบท้องเด็ก แก้ท้องขึ้น **พลูทองหลาง (พลูเขียว)** ใบเท่าพลูจีนสีเขียวสด มักขึ้นตามไม้ทองหลาง รสเผ็ดร้อน หมอนิยมใช้มากกว่าชนิดอื่น ทำให้น้ำลายใส

ประโยชน์

ใบ แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปากเหม็น ขับลมในลำไส้ แก้ท้องอืด แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสีย กระตุ้นให้กระปรี้กระเปร่า ใช้ภายนอก แก้ปวด บวกฟกช้ำ ฆ่าเชื้อหนองฝีวัณโรค แก้การอักเสบของเยื่อจมูกและคอ แก้กลาก แก้น้ำกัดเท้า แก้คัน แก้บวมพิษ ลนไฟนาบท้องเด็ก แก้ปวดท้องและแก้ลูกอัณฑะยาน

พริกขี้หนู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Capsicum Frutescens* Linn.

ชื่อวงศ์ Solanaceae

ชื่อท้องถิ่น พริกแด้

ชื่ออื่น พริกขี้หนู, พริกนก, พริกแด้, พริกน้ำเมี่ยง, พริกก้นปิ้น, พริกแจว (เหนือ), ดีปลีขี้นก, พริกขี้นก, ดีปลี (ใต้), พริกแกว

ชื่อสามัญ Hot pepper

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็ก สูง 2 – 3 ฟุต แตกกิ่งก้านสาขามาก ใบเดี่ยวเล็กรูปหอกปลายแหลม ขอบจัก ดอกเล็กๆ ผลกลมยาว ปลายไม่แหลมขนาดเล็ก ยาว 15 – 25 มม. สีเขียวเข้ม สุกสีแดง รสเผ็ดจัด

ประโยชน์

ผล เจริญอาหาร แก้บิด อาเจียน ปวดบวม กลาก หิด ปรุงรสอาหาร ให้มีรสเผ็ดขับเสมหะ แก้ไข้ แก้ตาซาง ใช้เป็นส่วนผสมในยาขับลมและยาขี้ผึ้งถูนวด

เพชรสังฆาต

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cissus Quadrangularis* Linn.

ชื่อวงศ์ Vitidaceae

ชื่อท้องถิ่น เพชรสังฆาต

ชื่ออื่น สันชะฆาต , ขันข้อ(ราชบุรี), สามร้อยต่อ(ประจวบฯ) , แป๊ะฮวยหันขัดเช่า(จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลักษณะ เป็นไม้เถาเลื้อย เถารูปสี่เหลี่ยมเป็นปล้องๆ ตรงข้อเล็กรัดตัวลง มีมือยึดงอกออกจากข้อ ใบเดี่ยวกลมหนาเล็กผิวเรียบ ดอกกลมเล็กสีแดงเขียวเป็นช่อเล็ก ออกจากข้อ ผลกลมเท่าเมล็ดพริกไทย สีแดงหรือดำ ปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป

ประโยชน์

เถาสดกินแก้ริดสีดวงทวาร

พลับพลึง

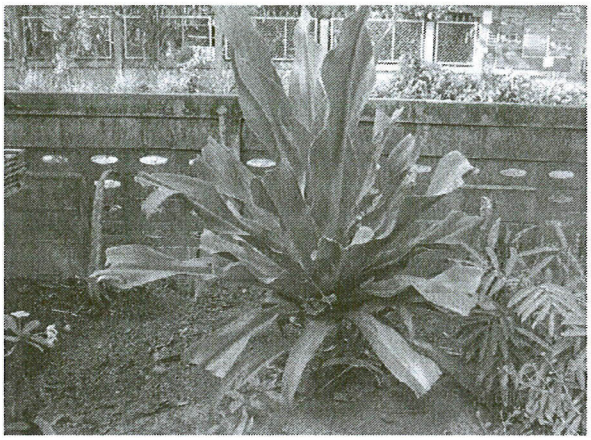

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Crinum spp.*

ชื่อวงศ์ Amaryllidaceae

ชื่ออื่น พลับพลึง, ลิลัว

ชื่อสามัญ Crinum Lily

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พลับพลึงเป็นไม้ล้มลุกหลายฤดู มีลำต้นใต้ดิน ส่วนเหนือดินประกอบด้วยกาบใบสีขาวหุ้มซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงซ้อนเป็นวง กว้าง 7-15 ซม. ยาว 1 เมตร ปลายใบแหลม แผ่นใบอวบหนา มีหน่อจำนวนมากขึ้นรวมกันเป็นกอ ดอกเป็นช่อดอกขนาดใหญ่ สีขาวหรือม่วงแดง ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง มีดอกย่อยจำนวนมาก 10-30 ดอก ก้านช่อดอกอวบใหญ่ กลีบดอกตอนโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 7-10 ซม. ปลายแยกเป็น 6 กลีบแคบ ๆ กว้าง 1 ซม. ยาว 7 ซม. ดอกทยอยบาน มีกลิ่นหอม พลับพลึงดอกสีแดงจะมีช่อดอกและดอกใหญ่กว่า พลับพลึงดอกสีขาว

ประโยชน์

แก้อาการฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก บรรเทาอาการปวดบวม

พุดซ้อน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gaudenia august* Merr., G. *floria* Linn., G. *jasminoides* Ellis.

ชื่อวงศ์ Rubiaceae

ชื่อท้องถิ่น พุดซ้อน

ชื่ออื่นๆ พุดใหญ่, อินถะหวา (อีสาน), เค็ดถวา,แคถวา (เหนือ), ซัวอึ้งกี่,จุยเจียฮวย (จีน)

ชื่อสามัญ Cape Jasmine, Garden Gardenia

ลักษณะทางวิทยาศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม สูง 3 – 5 ฟุต ใบเดี่ยวรูปหอก ปลายแหลม ดอกเดี่ยวขนาดโต กลีบดอกค่อนข้างหนา ปลายเป็นรูปสามเหลี่ยม เรียงกันเป็นชั้นๆ สีขาว เมื่อบานขนาดราว 2 นิ้ว ด้านล่างเป็นรูปท่อกลม หอมเย็นชื่นใจ

ประโยชน์ ใบตำพอกแก้ปวดศีรษะ แก้เคล็ดขัดยอก ดอกคั้นน้ำทาแก้โรคผิวหนัง

พริกไทย

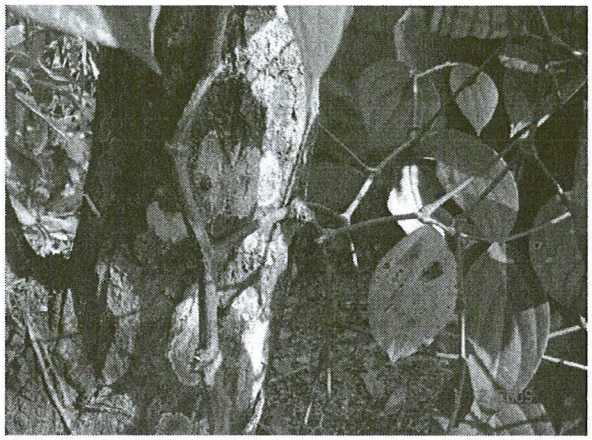

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper nigrum* Linn.

ชื่อวงศ์ Piperraceae

ชื่อท้องถิ่น พริกน้อย

ชื่ออื่น พริกน้อย (เหนือ) พริก (ใต้) พริกขี้นก พริกไทยดำ พริกไทยล่อน

ชื่อสามัญ Pepper

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเนื้อแข็ง รากฝอยออกบริเวณข้อ เพื่อใช้ยึดเกาะข้อโป่งนูน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ กว้าง 5-8 ซม. ยาว 8-11 ซม. ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สีขาวแกมเขียว ผลสด กลม จัดเรียงตัวแน่นอยู่บนแก้ม ผลอ่อนสีเขียว เมื่อสุกมีสีแดง

ประโยชน์

ใบ รสเผ็ดร้อน แก้ลมจุกเสียดแน่น และแก้ปวดมวนท้อง

ดอก รสร้อน แก้ตาแดง เนื่องจากความดันโลหิตสูง

เมล็ด แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเฟื่อง และแก้มุตติก

ราก รสร้อน ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง แก้ลมวิงเวียน และช่วยย่อยอาหาร

เถา รสร้อน แก้อุระเสมหะ และแก้อติสาร

พุทรา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zizyphus jujuba* Lamk.

ชื่อวงศ์ Rhamnaceae

ชื่อท้องถิ่น มะตัน

ชื่ออื่น พุทรา, มะควัดดอย (เชียงใหม่), หมากทัน (อีสาน)

ชื่อสามัญ Indian Jujube

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ตามกิ่งก้านมีหนามแหลมคมโค้ง ใบกลมปลายแหลมเล็ก ดอกเล็กๆ ออกเป็นช่อตามง่ามใบผลหรือรูปไข่ ปลูกเป็นอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและกิ่งตอน

ประโยชน์

เปลือก รักษาอาการท้องร่วง และอาเจียน เมล็ด รักษาอาการซางชักของเด็ก รักษาอาการหวัด คัดจมูกเวลาเย็น ๆ ใช้รักษาอาการบวม รักษาพยาธิ ฝีทั้งปวง อาการลงท้อง และอาการตกเลือด

พิลังกาสา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ardisia polycephala* Wall.

ชื่อวงศ์ MYRSINACEAE

ชื่ออื่น ตีนจำ (เลย) ผักจำ ผักจ้ำแดง (เชียงใหม่, เชียงราย)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดย่อม สูง 2-3 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว ออกสลับกันเป็นคู่ ๆ ตามข้อต้น ลักษณะใบเป็นรูปไข่ ปลายแหลม โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ไม่มีจักร ใบจะหนา ใหญ่ มีสีเขียวเป็นมัน ดอกออกเป็นช่ออยู่ตามปลายกิ่ง หรือตามส่วนยอด ดอกมีสีชมพูอมขาว ผลโตเท่าขนาดเม็ดนุ่น เมื่อยังอ่อนเป็นสีแดง ผลแก่จะเป็นสีม่วงดำ

พระเจ้าห้าพระองค์

ชื่อวิทยาศาสตร์ Dracontomelon dao (Blanco) Merr.&Rolfe

ชื่อวงศ์ ANACARDIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สู. 20-40 ม. ลำต้นเปลาตรง เปลือกต้นสีน้ำตาลอ่อน หรือน้ำตาลปนเทา ค่อนข้างเรียบ ใบประกอบขนนก เรียงสลับ ใบย่อยรูปไข่หรือรูปขอบขนาน กว้าง 3-6 ซม.ยาวประมาณ 15 ซม. โคนใบเบี้ยว ปลายใบหยักเป็นติ่งสั้น ๆ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่น ดอกช่อแยกแขนงขนาดใหญ่ ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง มีกลิ่นหอมเล็กน้อย กลีบดอกสีขาว ผลสดรูปคล้ายทรงกลม กว้าง 2-3.5 ซม. ยาว 2.5-5 ซม. เมื่อสุกมีสีเหลือง เมล็ดแข็ง มี 5 พู ด้านบนมีรอยบุ๋มใหญ่ 1 รอย และเล็ก 4 รอย

ประโยชน์

เปลือก เป็นยาแก้โรคบิด แก้ปวดท้อง

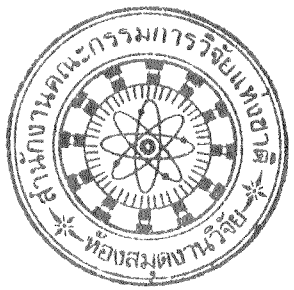

ฟักทอง

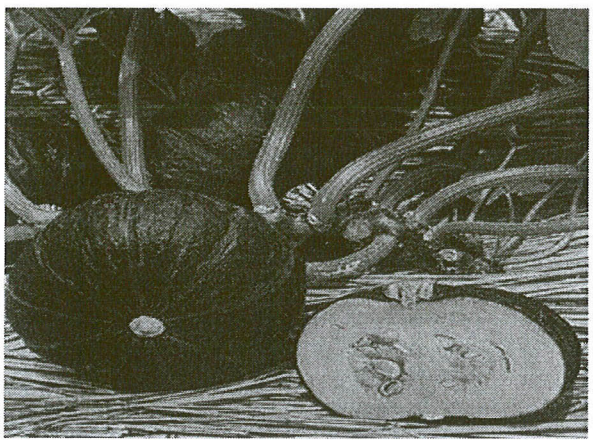

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cucurbita moschata* Decne.

ชื่อวงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อท้องถิ่น ฟักทอง

ชื่ออื่น หมักอึ (เลย,อีสาน), น้ำเต้า (ใต้), ฟักเขียว, มะฟักแก้ว (เหนือ), มะน้ำแก้ว (แพร่), หมักคี้ส่า, เหลืองเคส่า (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)

ชื่อสามัญ Musk Melon, Crookneck Squash, Pumpkin, Cushaw, Winter Squash

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา ลำต้นห้าเหลี่ยมมีขนเล็กๆ คลุม มีมือเกาะ ใบเดี่ยว โตรูปหัวใจ ปลายมน ขอบจักเล็กๆ เว้าเล็กน้อย ดอกตัวผู้เล็กก้านยาว สีเหลือง ดอกตัวเมียดอกเดี่ยว โตกว่าดอกตัวผู้เล็กน้อย สีเหลือง มีรักไข่กลม ผลกลมเป็นสีเขียวเข้มมันมีลายสีเหลือง มีขั้วรูปห้าเหลี่ยม แข็ง เมล็ดรูปไข่แบนสีขาวนวล

ประโยชน์

เนื้อใช้เป็นยาระบายอย่างอ่อน เยื่อภายในผลใช้พอกแก้ฟกช้ำ แก้ปวด เมล็ดเป็นยาขับพยาธิตัวตืด ขับปัสสาวะและบำรุงร่างกาย ราก ในตำราโบราณใช้ต้มดื่มน้ำเป็นยาแก้ไอ

ฟ้าทะลายโจร

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cucurbita pepo* Linn.

ชื่อวงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อท้องถิ่น ฟ้าทะลายโจร

ชื่ออื่น ฟักเหนียว , มะฟักเหนียว (เหนือ),

ชื่อสามัญ Vegetable Marrow

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาลำต้น 5 เหลี่ยมมีขนสากคายมากทั้งต้น ใบเดี่ยวรูปหัวใจป้อมปลายแหลมเล็กน้อย ขอบจักฟันเลื่อยเว้าเล็กน้อย ดอกตัวผู้ก้านสั้นสีเหลืองส้ม ดอกตัวเมียดอกเดี่ยว ก้านสั้น ออกตามง่ามใบ สีเหลืองส้ม รังไข่กลม ผลกลมป้อม ผิวสีเขียวทึมๆ เปลือกแข็ง เนื้อสีออกขาว หรือเหลืองเข้ม เหนียวรสดี ปัจจุบันมีการปรับปรุงพันธุ์ไปมาก จนหาดูรูปเดิมได้ยาก

ประโยชน์

แก้ไข้หวัด ตัวร้อน ระงับการอักเสบเจ็บคอ แก้ติดเชื้อ และเป็นยาขมเจริญอาหาร

มะก่องข้าว

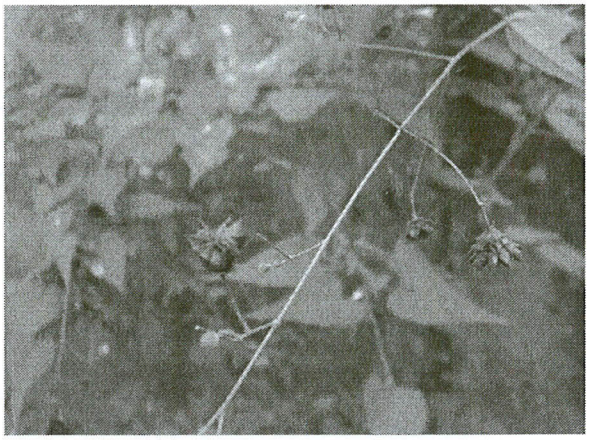

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Abutilon indicum* Sweet.

ชื่อวงศ์ Malvaceae

ชื่อท้องถิ่น หม่าก่องข้าว

ชื่ออื่น มะก่องข้าว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้าน ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปไข่แกมรูปโล่ กว้างหรือรูปหัวใจ ผิวใบมีขนละเอียด ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลือง ผลแห้งแตกได้มีขน แบ่งเป็น 15-20 ครีบ

ประโยชน์

ใบหรือทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ โรคเบาหวาน ขับปัสสาวะใบพอกบ่มหนองให้สุก และแตกเร็วขึ้น แก้ปวดฟัน แก้โรคเหงือกอักเสบ

มะเดื่อปล้อง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ficus hispida* Linn. f.

ชื่อวงศ์ MORACEAE

ชื่ออื่น เดื่อปล้อง เดื่อป่อง เดื่อสาย เดื่อป้อง ตะเออน่า เอาแหน่ (กะเหรี่ยง) ฮะกอ สะนีย (นราธิวาส)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดกลางสูงประมาณ 5-10 เมตร ลำต้นเดี่ยวตั้งตรงเปลือกหนา กิ่งแขนงแตกเป็นพุ่มทรงกลมทั้งต้น มีน้ำยางสีขาว ลำต้นมีรอยคั่นเป็นปล้องหรือเป็นข้อๆ คล้ายข้อไม้ไผ่ตลอดจนถึงกิ่ง ใบ ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกัน รูปไข่แกมขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ผิวสากหนืดมือ คล้ายใบย่อยมีขนนาบกับแผ่นใบสีเขียวสด

ดอก มีสีเหลืองแกมเขียว ออกช่อกระจุกแน่น เจริญอยู่ในฐานรองดอกกลมกลวงเหมือนลูกแพร์ แกมรูปไข่กลับกว้าง ดอกย่อยแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกันเป็นสีชมพูอ่อน ผล กลมแป้นขนาดเล็กติดเป็นกลุ่มแน่น 10-15 ผล สีเขียวสดเมื่อแก่มีสีน้ำตาลปนเขียว

ประโยชน์

ลำต้น เอามาตากแห้ง ต้มเอาน้ำดื่มแก้โรคกระดูก แก้ฝีเอาแก่นมาฝนกับน้ำปูนใส ทา แก้ฝีได้ดีมาก

มะเม่าควาย, มะเม่าแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Antidesma thwaitesianum*

ชื่อวงศ์ Stilaginceae

ชื่ออื่น มะเม่าควาย มะเม่าดง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะเม่าเป็นไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบ ต้นสูง 6-10 เมตรลำต้น เป็นลำต้นเดี่ยว เนื้อไม้แข็ง แตกกิ่งก้านมาก กิ่งแขนงแตกเป็นพุ่มทรงกลมใบ เป็นใบเดี่ยว มีการเรียงตัวแบบสลับ เป็นรูปรีแกมขอบขนาน หรือรูปรีแกมรูปไข่ ปลายและโคนใบแหลม ผิวใบเรียบเป็นมันทั้งสองด้าน สีเขียวสด ใบออกหนาแน่นเป็นร่มเงาได้ดี ดอก ดอกขนาดเล็กสีขาวอมเหลือง ออกดอกเป็นช่อยาวตามซอกใบและปลายกิ่ง แต่ละช่อประกอบด้วยดอกย่อยจำนวนมาก ลักษณะของช่อดอกเป็นแบบ Panieled spike คล้ายช่อพริกไทยหรือเป็นแบบ Raceam กลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยกเป็นแฉกหรือหยักคล้ายฟันเลื่อย 3-5 แฉก ออกดอกในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน ดอกแยกเพศต่างต้น ผล เป็นแบบ Drude มีขนาดเล็ก ภายใน 1 ผล ประกอบด้วย 1 เมล็ดเปลือกหุ้มเมล็ดแข็ง ผลเกิดเป็นช่อตรงปลายกิ่ง ผลดิบสีเขียวอ่อนหรือเขียวเข้ม พอสุกจะเปลี่ยนเป็นสีแดง และดำในที่สุด การสุกของผลแต่ละช่อจะสุกไม่พร้อมกัน ผลสุกจะมีรสหวานฉ่ำ

ประโยชน์

ต้นและราก ขับปัสสาวะ แก้กษัย บำรุงไต แก้มดลูกพิการ แก้ตกขาว แก้เส้นเอ็นพิการ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้มดลูกอักเสบช้ำบวม ขับโลหิตและขับน้ำคาวปลา

มะเฟือง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Averrhoa carambola* Linn.

ชื่อวงศ์ Avrrhoaceae

ชื่อท้องถิ่น บะเฟือง

ชื่ออื่น เฟือง (ใต้), สะบือ (เขมร)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูงถึง 10 ม. แตกกิ่งก้านสาขามาก ลำต้นสั้น ใบประกอบคล้ายใบมะยม สีเขียวเข้มมัน ดอกเล็กๆ เป็นช่อออกตามง่ามใบ สีม่วงขาวชมพู ผลเป็นกลีบ หน้าตัดรูปดาว 5 แฉก สีเขียวอ่อน สุกสีเหลือง ฉ่ำน้ำ มีหลายพันธุ์ เช่น มะเฟืองเปรี้ยว ผลรสเปรี้ยวจัด มะเฟืองหวานผลรสออกหวาน มะเฟืองฝรั่ง ต้นเตี้ย ผลเล็กบิดเป็นเกลียว เป็นต้น

ประโยชน์

การแก้ร้อนใน ดับกระหาย ลดความร้อนภายในร่างกายถอนพิษก็ได้ รวมทั้งยังช่วยบรรเทาอาการนิ่วในทางเดินปัสสาวะ

มะไฟ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Baccaurea sapida* Muell.

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อท้องถิ่น บะไฟ

ชื่ออื่น มะไฟ, ส้มไฟ (ใต้), ผะยิ้ว (เขมร)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นตรงเปลือกเรียบ สีนวล ใบเดี่ยวรูปหอกยาว คล้ายใบกระดังงา หนาทึบ ผลสีเหลือง เปลือกหนาฉ่ำน้ำ เมล็ดมีเนื้อหุ้มแบ่งเป็นเม็ดๆ เกิดตามป่าดงดิบแล้วทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ใบ แก้โรคหวัด แก้ไอ ไข้มาลาเรีย ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ รักษากลากเกลื้อน โรคเรื้อน บำรุงธาตุ แก้พิษฝี และขับปัสสาวะ ผล ใช้เป็นยาช่วยย่อย ช่วยละลายเสมหะ รักษาอาการอาหารไม่ย่อย ท้องอืด ท้องเฟ้อ และขับเสมหะ ราก ยังสามารถใช้เป็นยา โดยใช้รากสดหรือรากแห้ง เป็นยาแก้พิษตานซาง แก้วัณโรค แก้ฝีภายใน ดับพิษร้อน เริม แก้ผิวหนังอักเสบ ชนิดที่เป็นถุงน้ำและลอกออกมา และใช้บรรเทาไข้ที่มีอาการปวดข้อปวดเข่าและมีผื่น

มะปราง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bouea burmanica* Griff.

ชื่อวงศ์ Anacardiaceae

ชื่อท้องถิ่น มะฝาง

ชื่ออื่น มะปราง,มะยง, กาวางมะยงชิด, มะผาง (เหนือ), มะผางกำปอ (เชียงใหม่), โค้ง (เขมร), ปราง (ใต้), มะปรางเปรี้ยว, มะปรางหวาน, กาวาง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 20 ม. ลำต้นมักเป็นพูร่องลึก ใบเดี่ยวรูปหอกเรียวแหลม ผิวมันเรียบ ขอบเรียบ ดอกสีเหลืองเล็ก เป็นช่อ รูปไข่ขนาดหัวแม่มือสีเขียว เมื่อสุกสีส้ม เมล็ดกลมเนื้อเมล็ดสีม่วง มีหลายพันธุ์ เช่น ชนิดลูกโตเท่าไข่ไก่ รสเปรี้ยวจัด เรียก กาวาง ไม่นิยมปลูก ชนิดลูกเล็กลงมาเล็กน้อย เปลือกเปรี้ยว เรียกว่า มะยง หรือมะยงชิด ชนิดหวาน ลูกดิบรสมัน เมื่อสุกมีรสหวาน เรียกว่า มะปรางหวาน นิยมใช้รากทำยา

ประโยชน์

ผล ใช้รับประทานเป็นผลไม้ราก เป็นยาเย็น ใช้ถอนพิษไข้ต่างๆน้ำจากต้น ใช้เป็นยาอมกลั้วคอใบ ตำใช้พอกแก้ปวดศีรษะ

มะละกอ

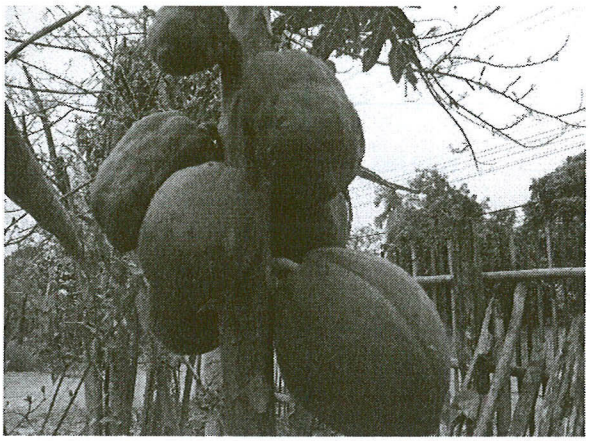

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cauica papaya* Linn.

ชื่อวงศ์ Caricaceae

ชื่อท้องถิ่น บะก้วยเต้ด

ชื่ออื่น มะละกอ,มะก้วยเทศ (เหนือ), หมักหุ่ง (อีสาน), ลอกอ (ใต้), แตงต้น (สตูล), ก้วยลา (ยะลา), มะเต๊ะ (ปัตตานี)

ชื่อสามัญ Papaya, Pawpaw, Melon Tree

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกอายุหลายปี ขนาดย่อม ลำต้นกลมตั้งตรง ไส้กลวง เนื้ออ่อน ใบเดี่ยว ทรงกลม โต ขอบจักโตเว้าแฉกลึกรูปนิ้วมือ ก้านกลมกลวงยาว งอกออกจากลำต้นโดยตรง ดอกเล็กสีเนื้อ ออกเป็นช่อตามง่ามใบ ผลกลมยาวห้องลงข้างต้นขนาดและรูปทรงมีหลายแบบแล้วแต่พันธุ์ สีเขียว เมื่อสุกสีเหลืองส้ม เมล็ดกลมเล็กสีดำ ดอกตัวผู้เป็นช่อพวงแต่ไม่ติดผล ปลูกได้ทั่วไปในเขตร้อน ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

รากเป็นยาขับปัสสาวะ บำรุงน้ำนม บำรุง เจริญอาหาร ต้นอ่อนต้มขับระดูขาว ทำให้แท้ง ใบ บำรุงหัวใจ ขับพยาธิ แก้ไข้ บิด ตำพอกแผลเรื้อรัง ฝี ปวดบวม โรคเท้าช้าง ผลเป็นยาเจริญอาหาร ขับลม ยาถ่ายอ่อน ๆ ขับพยาธิ ยางใช้หมักเนื้อทำให้นุ่ม แก้กระเพาะอักเสบ ตับและม้ามโต ทาหูด ตาปลา ติ่ง เนื้อแห้ง ลดอาการบวมและเท้า

มะนาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Citrus aurantifolia* (Christm.& Swing.)

ชื่อวงศ์ Rutaceae

ชื่อท้องถิ่น มะนาว

ชื่ออื่น ส้มมะนาว, มะลิว (เชียงใหม่), ลิมานีปี (มลายู), ปะโหน่งกลยาน (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), โกร้ยชะม้า (เขมร)

ชื่อสามัญ Lime

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม สูงราว 2 – 4 เมตร กิ่งอ่อนมีหนาม ใบเดี่ยวรูปไข่ปลายโค้งแหลมเล็กน้อย โคนมน ขอบจักโค้งเล็กๆ มีต่อมน้ำมันเล็กๆ ทั่วไป ก้านใบมีครีบเล็กๆ ออกเรียงสลับกัน ดอกเล็กสีขาว เกสรเหลืองเป็นช่อ ผลกลมผิวสีเขียวมัน มีต่อมน้ำมัน

ประโยชน์

แก้กระหาย ขับลม เปลือกผลแก้ปวดท้อง จุกเสียดแน่น ขับเสมหะ ใบใช้แก้ไอ ขับลมแก้ท้องอืดท้องเสียช่วยเจริญอาหาร

มะกรูด

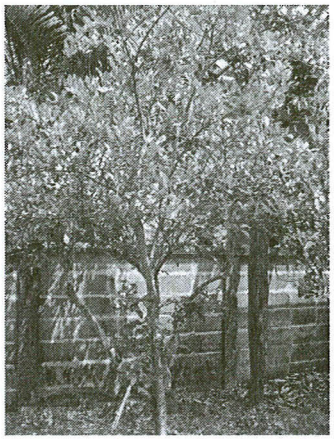

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Citrus hystrix* DC.

ชื่อวงศ์ Rrtaceae

ชื่อท้องถิ่น มะกรูด

ชื่ออื่น ส้มกรูด, ส้มมั่วผี (ใต้), มะหูด (หนองคาย)

ชื่อสามัญ Leech Lime, Kaffir Lime, Porcupine orange

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง กิ่งก้านมีหนามโตแหลมยาว ใบหนาแข็งมีต่อมน้ำมันหอม ขอบข้างเว้าแหลมลึก ดูเหมือนมีสองใบต่อกัน ดอกเล็กกลีบหนาสีขาว ผลกลมมีจุก เปลือกฉ่ำน้ำมีต่อมมันมาก ขรุขระ เนื้อในเหมือนมะนาว เมล็ดแบนรูปหยดน้ำ ผลโตกว่ามะนาว ปลูกไว้ปรุงอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ผิวผลสดและผลแห้ง รสปร่า หอมร้อน แก้ลมหน้ามืด แก้วิงเวียน บำรุงหัวใจ ขับลมลำไส้ ขับระดู

ผล รสเปรี้ยว มีสรรพคุณเป็นยาขับเสมหะ แก้ไอ แก้น้ำลายเหนียว ฟอกโลหิต ใช้สระผมทำให้ผมดกดำ ขจัดรังแค

ราก รสเย็นจืด แก้พิษฝีภายใน แก้เสมหะ แก้ลมจุกเสียด

น้ำมะกรูด รสเปรี้ยว กัดเสมหะ ใช้ดองยามีสรรพคุณเป็นยาฟอกโลหิตสำหรับสตรี

ใบ รสปร่าหอม แก้ไอ แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้ช้ำใน และดับกลิ่นคาว

มะพร้าว

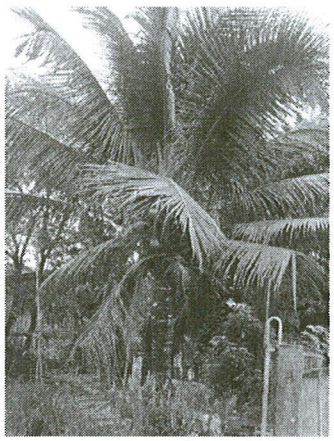

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cocos nucifera* Linn.

ชื่อวงศ์ Palmae

ชื่อท้องถิ่น บะป๊าว

ชื่ออื่น มะพร้าว,มะป๊าว (เหนือ), คอส่า (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), โพล (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), ดุง (ชอง-จันทบุรี), พร้าว (ใต้), ย่อ (มลายู)

ชื่อสามัญ Coconut

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้น ลำต้นกลมยาวมักจะตั้งตรง มีรอยเป็นปล้องถี่ๆ ตลอดต้น ใบประกอบ ใบย่อยเรียวยาว ดอกเล็กๆ สีขาวนวลออกเป็นช่อ เรียกว่า จั่นมะพร้าว ผลกลมโตมีเปลือกเป็นเส้นใยหนา เมล็ดกลมมีเปลือกแข็ง เรียกว่า กะลา เนื้อใจขาวเป็นมัน ผลออกเป็นพวง เรียกว่า ทะลาน มีหลายพันธุ์ เช่น มะพร้าวน้ำหอม มะพร้าวไฟ มะพร้าวนาฬิกา เป็นต้น

ประโยชน์

ดอก รสฝาดหวานหอม เป็นยาแก้เจ็บคอ แก้ท้องเสีย แก้ไข้ แก้ร้อนใน กระหายน้ำ กล่อมเสมหะ บำรุงโลหิต และแก้ปากเปื่อย

ราก รสฝาดหวานหอม เป็นยาแก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ หรืออมบ้วนปากแก้เจ็บคอ

น้ำมันมะพร้าว รสหวานเค็ม รับประทานเป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงหัวใจ ใช้ทาบำรุงผม หรือทาเป็นยาแก้กลากเกลื้อน ทาผิวหนังแตกแห้ง แก้โรคผิวหนังต่างๆ ทาแผลน้ำร้อนลวก

น้ำมะพร้าว รับประทานเป็นยาระบาย แก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ แก้พิษ แก้กระหายน้ำ แก้นิ่ว แก้อาเจียน เป็นโลหิตและบวมน้ำ นอกจากนี้ยังทำเป็นน้ำส้มสายชูใช้ประโยชน์อื่นๆ อีกมากมาย

มะเกลือป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diospyros montana* Roxb.

ชื่อวงศ์ Ebenaceae

ชื่อท้องถิ่น มะเกลือป่า

ชื่ออื่น ตานดำ, ตานส้าน, มะเกลือกา (โคราช), มะเกลือป่า (นครสวรรค์,อีสาน), ถ่านไฟฟี (เหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ใบคล้ายใบมะเกลือ แต่ใหญ่กว่า เปลือกสีดำ เหมือนถ่ายผลเหมือนลูกมะเกลือ อยู่ในตระกูลเดียวกับ มะพลับ เกิดตามป่าดงดิบแล้งและป่าโปร่งทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

รากฝนกับน้ำซาวข้าวรับประทานแก้อาเจียน แก้ลม

มะหลอด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Elaeagnus Iatifolia* Linn.

ชื่อวงศ์ Elaeagnaceae

ชื่อท้องถิ่น สลอดเถา ,ส้มหลอด

ชื่ออื่น มะหลอด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นไม้พุ่มแกมเถา ลำต้นและกิ่งมีเกล็ดสีเงินหรือสีเทา ความสูงขึ้นอยู่กับความของต้นไม้ที่อาศัยอยู่ด้วย ให้ผลผลิตเมื่อต้นอายุประมาณ 2-3 ปี ปีละหนึ่งครั้งช่วงเดือน ธันวาคม-มีนาคม ใบ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับกัน ใบเป็นใบรีหรือใบหอกกลับ ด้านบนใบสีเขียวเข้ม ผิวเรียบ ด้านล่างใบมีสีน้ำตาลอ่อน มีเกล็ดเล็กๆ สีเงินติดอยู่ มีหลายขนาดตั้งแต่เล็กจนใหญ่ โคนใบมีลักษณะป้าน มน หรือสอบเรียว ปลายใบมีลักษณะเป็นติ่งแหลมอ่อน หรือแหลมติ่ง ดอก เป็นดอกช่อ กลีบดอกมีสีเหลืองอ่อนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 กลีบ ดอกออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ มีดอกย่อยหลายดอก ดอกมีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกเพศผู้ ผล ผลที่พบจากการสำรวจมีหลายรูปทรง อาทิ รูปรี รูปลูกแพร์ รูปกรวย รูปไข่ และรูปทรงกระบอก ผลอ่อนมีสีเขียว ผลสุกมีสีแดงเข้ม แดง ส้มแดง หรือเหลือง ขึ้นอยู่กับลักษณะประจำพันธุ์ ผลมีจุดสีขาวหรือสีเงินซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของผลมะหลอด จำนวนผลต่อช่อขึ้นกับจำนวนดอก อาจมีได้ตั้งแต่ 1-8 ผล มีทั้งรสเปรี้ยว ฝาดจนถึงรสหวาน มีขนาดตั้งแต่เล็กจนถึงใหญ่ เมล็ด เมล็ดมีสีน้ำตาลเหลือง ลักษณะยาวรี หัวท้ายแหลม ตัวเมล็ดเป็นพู (ร่อง) เมล็ดหนึ่งมี 8 พู

ประโยชน์

ผล บำรุงหัวใจ เป็นยาฝาดสมาน, แก้บิด, ท้องเสีย

มหาหิงคุ์

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ferula alliaceae* Boiss., *F. assafoeteda* Linn.

ชื่อวงศ์ Umbelliferae

ชื่อท้องถิ่น มหาหิงคุ์

ชื่ออื่น หินแมง (เชียงใหม่)

ชื่อสามัญ Food of the Gods, Gum Asafetida, Devil's Dung

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 5 – 10 ฟุต ลำต้นเล็กเรียว ใบไม่ดก ดอกช่อคล้ายดอกผักชี สีเหลืองอ่อน ยางจากราก เรียกว่า มหาหิงคุ์ สีเหลืองออกน้ำตาลกลิ่นฉุน มีมากในอิหร่าน ตุรกี

ประโยชน์

แก้ลมซึ่งมีอาการให้เสียดแทง ขับผายลม ชำระเสมหะและลม

ม้ากระทืบโรง

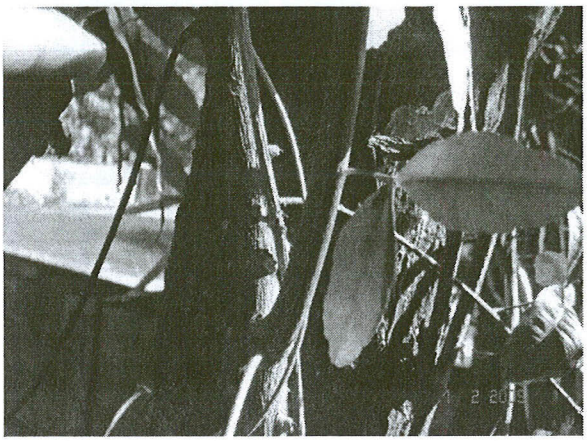

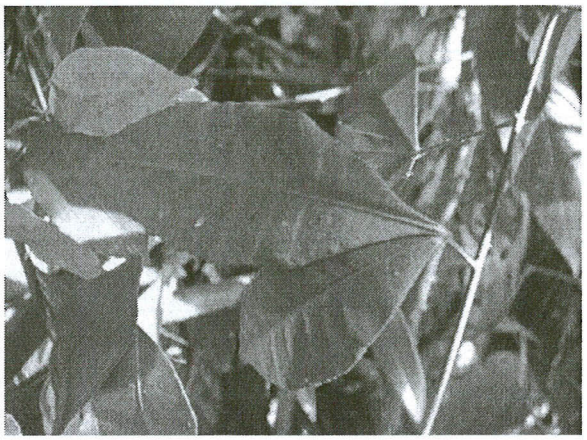

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ficus pubigera* Wall.

ชื่อวงศ์ MORACEAE

ชื่อท้องถิ่น เดื่อเครือ ม้าทะลายโรง ม้าคอกแตก มันฤาษี

ชื่ออื่น ม้ากระทืบโรง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย เลื้อยเกาะไปตามพรรณไม้อื่นมีน้ำยางขาว สูงถึง 25 เมตร กิ่งอ่อน ก้านใบผิวใบด้ายล่าง และฐานรองดอกอ่อนมีขนใบเดี่ยว เรื่องสลับ รูปใบหอก รูปไข่หรือรูปของขนานแกมวงรี กว้าง 7-9 ซม. ยาว 12-18 ซม. เปลือกสีน้ำตาล มีปุ่มขึ้นคล้ายหนามดอกช่อ ลักษณะทรงกลมคล้ายผลออกเดี่ยวๆ ที่ซอกใบ แยกเพศ อยู่ในช่อเดี่ยวกัน ฐานรองดอกรูปทรงกลม ผลสด รูปทรงกลม ภายในสีแดงขยายพันธุ์ ด้วยการตัดเถาม้ากระทืบโรงยาวประมาณ 1 คืบ นำมาปักชำได้

ประโยชน์

บำรุงกำลัง ต้น บำรุงร่างกาย บำรุงความกำหนัด ช่วยขับน้ำย่อย เนื้อไม้ แก้ปวดหลัง แก้ปวดหัวทั้งต้น บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง

มะม่วง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mangifera indica* Linn.

ชื่อวงศ์ Anacardiaceae

ชื่อท้องถิ่น มะม่วงบ้าน, มะม่วงสวน กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี เรียก ขุ ,โคก จันทบุรี เรียก เจาะ ช๊อก ช้อก นครราชสีมา เรียก โต้รก มลายู-ภาคใต้ เรียก เปาละว้า-เชียงใหม่ เรียก แป กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน เรียก สะเคาะ, ส่าเคาะส่า เขมร เรียก สะวาย เงี้ยว-ภาคเหนือ เรียก หมักโม่ง จีน เรียก มั่งก้วย ตะล่อม

ชื่อสามัญ Mango Tree

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะม่วงเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10–30 เมตร ใบ ใบเดี่ยวสีเขียว ขอบใบเรียบ ฐานใบมน ปลาย ใบแหลม ดอก เป็นช่อ กลีบดอกมี 5 กลีบ เกสรสีแดงเรื่อๆ ดอกออกช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงฤดูร้อนจะติด ผล ผล ยาวประมาณ 5–20 ซม. กว้าง 4–8 ซม. ลูกดิบสีเขียว เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีเหลือง หรือเหลืองส้ม มีเมล็ดภายใน 1 เมล็ด

ประโยชน์

ผลสดแก่ รับประทานแก้คลื่นไส้อาเจียน วิงเวียน กระหายน้ำ

ผลสุก หลังรับประทานแล้วล้างเมล็ดตากแห้ง ต้มเอาน้ำดื่ม หรือบดเป็นผง รับประทานแก้ท้องอืดแน่น ขับพยาธิ

ใบสด 15–30 กรัม ต้มเอาน้ำดื่ม แก้ลำไส้อักเสบเรื้อรัง ท้องอืดแน่น เอาน้ำต้มล้างบาดแผลภายนอกได้

เปลือกต้น ต้มเอาน้ำดื่ม แก้ไข้ตัวร้อน

เปลือกผลดิบ คั่วรับประทานร่วมกับน้ำตาล แก้อาการปวดเมื่อยเมื่อมีประจำเดือน แก้ปวดประจำเดือน

มะระขี้นก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Momordica charantin* Linn

ชื่อวงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อท้องถิ่น บานเย็น

ชื่ออื่น ผักไห่ มะไห่ มะนอย มะห่วย ผักไซ (เหนือ) สุพะซู สุพะเด (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) มะร้อยรู (กลาง) ผักเหย (สงขลา) ผักไห (นครศรีธรรมราช) ระ (ใต้) ผักสะไล ผักไส่ (อีสาน) โกควยเกี๋ยะ โควกวย (จีน) มะระเล็ก มะระขี้นก (ทั่วไป)

ชื่อสามัญ Balsam apple, Balsam pear, Bitter cucumber, Bitter gourd,Bitter melon, Carilla fruit

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ราก เป็นพวก cap root system มีรากแก้วแทงลงไปในดินและมีรากแขนงแตกออกไปจากรากแก้วอีก ลำต้น ลักษณะเป็นเถาเลื้อยมีสีเขียวขนาดเล็ก เป็นเหลี่ยม 5 เหลี่ยม มีขนอยู่ทั่วไป มีมือเกาะที่เจริญออกมาจากส่วนของข้อ ใช้สำหรับยึดจับ ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปฝ่ามือมีสีเขียวอ่อน และมีขนอ่อนนุ่มปกคลุมเล็กน้อย เมื่อแก่จัดจะมีสีเขียวเข้ม ออกเรียงสลับกัน ก้านใบยาว ขอบใบเว้าหยักลึกเข้าไปในตัวใบ 5 – 7 หยัก ปลายใบแหลม ใบกว้าง 4.5 – 11.5 เซนติเมตร ยาว 3.5 – 10 เซนติเมตร เส้นใบแยกออกจากจุดเดียวกัน แล้วแตกออกเป็นร่างแห ดอก เป็นดอกเดี่ยว ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกเพศกัน อยู่ในต้นเดียวกัน เจริญมาจากข้อ ดอกตัวผู้ เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 – 1.5 นิ้ว กลีบนอก 5 กลีบ สีเขียวปนเหลือง กลีบในมี 5 กลีบ สีเหลืองสด เกสรตัวผู้มี 3 อัน แต่ละอันจะมีเรณูและก้านชูเกสรตัวผู้อย่างละ 3 อัน เจริญออกมาก่อนดอกตัวเมีย ดอกตัวเมีย เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 – 1.5 นิ้ว มีรังไข่แบบ infarior ovary ประกอบด้วยกลีบดอก 5 กลีบ สีเขียวปนเหลือง กลีบใน 5 กลีบ สีเหลืองสด เกสรตัวเมียมีรังไข่ 1 อัน

stima 3 คู่ ก้านชูเกสรตัวเมีย 3 อัน ผล รูปร่างคล้ายกระสวยสั้น ๆ ผิวเปลือกขรุขระและมีปุ่มยื่นออกมา ผลอ่อนมี สีเขียว เมื่อแก่เต็มที่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอมแดง ปลายผลจะแตกอ้าเป็น 3 แฉก ผลยาว 5 – 7 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางผล 2 – 4 เซนติเมตร เมล็ด เมื่อแก่เต็มที่มีเมือกสีแดงสดห่อหุ้มเมล็ดอยู่ เมล็ดมีรูปร่างกลม รี แบน ปลายแหลมสีฟางข้าว

ประโยชน์

ราก แก้พิษ รักษาริดสีดวงทวาร ฝาดสมาน แก้พิษดับร้อน แก้บิด ถ่ายอุจจาระเป็นเลือด แผลฝี บวมอักเสบ ปวดฟันที่เกิดจากลมร้อนเถา ยาระบายอ่อน ๆ แก้พิษทั้งปวง เจริญอาหาร แก้โรคลมเข้าข้อ และเท้าบวม แก้ปวดตามข้อมือและนิ้วมือนิ้วเท้า แก้โรคม้าม แก้โรคตับ ขับพยาธิในท้อง แก้พิษน้ำดี พิการ ลดเสมหะ บำรุงน้ำดี แก้พิษดับร้อน แก้บิด แก้ฝีอักเสบ แก้ปวดฟัน แก้ไข้

ใบ แก้ไข้ ดับพิษร้อน แก้ปากเปื่อยเป็นขุย ขับพยาธิ ขับระดู บีบมดลูก ขับลม แก้ธาตุไม่ปกติ ทำให้นอนหลับ แก้ปวดศีรษะ แก้พิษ แก้ไอเรื้อรัง ยาระบายอ่อน ๆ แก้เสียดท้อง บำรุงธาตุ ขับพยาธิเส้นด้าย ดับพิษฝีที่ร้อน รักษาแผล บำรุงน้ำดี แก้ไข้หวัด ไข้ตัวร้อน ยาฟอกเลือด แก้ร้อนใน แก้ม้าม แก้ตับพิการ แก้ฟกบวมอักเสบ แก้ปวดเนื่องจากลมคั่งในข้อ ทำให้อาเจียน แก้โรคกระเพาะ แก้บิด แผลฝีบวมอักเสบ เจริญอาหาร ฟอกโลหิต รัดถานและถอนไส้ฝี

ดอก แก้พิษ แก้บิด

ผล แก้พิษฝี แก้ฟกบวม แก้อักเสบ แก้โรคลมเข้าข้อ บำรุงน้ำดี ขับพยาธิ แก้ปากเปื่อย ปากเป็นขุย บำรุงระดู ดับพิษร้อน ถ่ายท้อง แก้พิษ ขับลม แก้คัน แก้ธาตุไม่ปกติ แก้เสียดท้อง แก้เจ็บปวดอักเสบ ระบายอ่อนๆ แก้บวม แก้โรคผิวหนัง บำบัดโรคเบาหวาน ยาบำรุง ทาหิด ฝาดสมาน แก้โรคเม็ดผดผื่น คันในตัวเด็ก แก้พิษไข้ แก้หัวเข่าบวม แก้ปวดตามข้อ แก้ม้าม แก้ตับพิการ เจริญอาหาร ใช้มากๆ เป็นยาถ่ายอย่างแรง รักษาโรคเรื้อน บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ปวดเจ็บอักเสบจากพิษต่างๆ ดับร้อน แก้ร้อนในกระหายน้ำ ทำให้ตาสว่าง แก้บิด ตาบวมแดง แผลบวม เป็นหนอง ต้านมะเร็ง

เมล็ด แก้พิษ เป็นยากระตุ้นความรู้สึกทางเพศ เพิ่มพูนลมปราณ บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง ต้านมะเร็ง

มะรุม

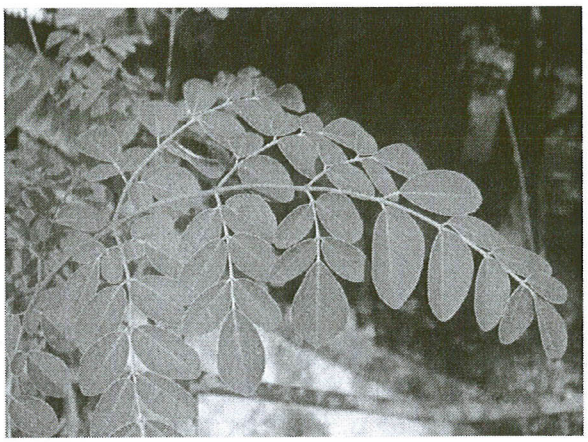

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Moringa olifera* Lamk.

ชื่อวงศ์ Moringaceae

ชื่อท้องถิ่น มะรุม

ชื่ออื่น ผักอีฮึม ผักอีฮุม มะค้อนก้อม

ชื่อสามัญ horseradish tree, drumstick tree, Ben oil tree Also call "mother's best friend

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะรุมเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางเรือนยอดกลมและโปร่ง เจริญเติบโตเร็ว อาจจะเติบโตมีความสูงถึง 4 เมตรและออกดอกภายในปีแรกที่ปลูก ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ชนิดที่แตกใบย่อย 3 ชั้น ยาว 20 - 40 ซม. ออกเรียงแบบสลับ ใบย่อยยาว 1 - 3 ซม. รูปไข่ ปลายใบและฐานใบมน ผิวใบด้านล่างสีอ่อนกว่าและมีขนเล็กน้อยขณะที่ใบยังอ่อน ใบมีรสหวานมัน ออกดอกในฤดูหนาว บางพันธุ์ออกดอกหลายครั้งในรอบปี ดอกเป็นดอกช่อ สีขาว กลีบเรียง มี 5 กลีบ กลีบดอกมี 5 กลีบแยกกัน ดอกมีรสขมหวาน มันเล็กน้อย ผลเป็นฝักยาว เปลือกสีเขียวมีส่วนคอดและส่วนมน เป็นระยะ ๆ ตามยาวของฝัก ฝักยาว 20 - 50 ซม. ฝักมีรสหวาน เมล็ดเป็นรูปสามเหลี่ยม มีปีกบางหุ้ม 3 ปีก เส้นผ่าศูนย์กลางของเมล็ดประมาณ 1 ซม.

ประโยชน์

ฝัก ปรุงเป็นอาหารรับประทานแก้ไข้หัวลม

เปลือกต้น มีรสร้อน รับประทานเป็นยาขับลมในลำไส้

ราก มีรสเผ็ด หวานขม แก้บวม บำรุงไฟธาตุ

มะยม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus acidus* (Linn.) Skeels.

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อท้องถิ่น มะยม

ชื่อสามัญ Star Gooseberry

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม เปลือกไม่แข็ง เป็นปุ่มปม เนื้ออ่อนเปราะ ใบเดี่ยวรูปไข่เรียงสลับกันบนกิ่งเล็กเรียว ดอกเล็กๆ สีชมพูด เป็นช่อเล็กๆ ผลกลมแป้นเป็นพูรอบ ออกเป็นพวงเมล็ดเดี่ยวกลมแข็ง ต้นตัวผู้ไม่ติดผล หมอนิยมใช้มะยมตัวผู้ทำยามีมะยมเปรี้ยวและมะยมหวาน ปลูกได้ทั่วไปในเขตร้อน ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ราก รสจืด สรรพคุณแก้โรคผิวหนัง แก้ผดผื่นคัน ช่วยซับน้ำเหลืองให้แห้ง แก้ประดง ดับพิษเสมหะ

เปลือกต้น รสจืด สรรพคุณแก้ไข้ทับระดู ระดูทับไข้ และแก้เม็ดผดผื่นคัน

ใบ รสจืดมัน ปรุงเป็นส่วนประของยาเขียว สรรพคุณแก้ไข้ ดับพิษไข้ บำรุงประสาท ต้มร่วมกับใบหมากผู้หมากเมียและใบมะเฟืองอาบแก้คัน ไข้หัด เหือด และสุกใส

ดอก ดอกสดใช้ต้มกรองเอาน้ำแก้โรคในตา ชำระล้างในตา

ผล รสเปรี้ยวสุขุม กัดเสมหะ แก้ไอ บำรุงโลหิต และระบายท้อง

มะขามป้อม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus emblica* Linn.
ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE
ชื่อสามัญ Malacca tree

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 5 – 12 ม. เปลือกต้นสีเขียวอมเทา ลอกออกเป็นแผ่นได้ เนื้อไม้สีแดงอมน้ำตาล ใบเดี่ยว ขนาดเล็กคล้ายใบย่อยของใบมะขาม ก้านสั้น ออกเรียงชิดกันกิ่งก้านเรียวยาว ดอกเล็กสีขาวนวล ออกตามง่ามใบ กลิ่นหอมเหมือนผิวมะนาว ผลกลมฉ่ำน้ำ สีเหลืองอมเขียวเล็กน้อย เกิดตามป่าโปร่ง ป่าเบญจพรรณทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

รากแห้งของมะขามป้อม ใช้ต้มดื่มแก้ร้อนใน แก้ท้องเสีย แก้โรคเรื้อน ลดความดันโลหิต

รากสดมะขามป้อม นำมาพอกแผลเมื่อโดนตะขาบกัด สามารถแก้พิษได้

เปลือกลำต้นมะขามป้อม ใช้เปลือกแห้งบดเป็นผง โรยบาดแผลหรือนำมาต้มดื่มแก้โรคบิดและฟกช้ำ

ปมก้าน ใช้เป็นน้ำยาบ้วนปากแก้ปวดฟัน โดยนำปมก้าน 10-30 อัน มาต้มกับน้ำแล้วใช้อมหรือดื่มแก้ปวดท้อง น้อย กระเพาะอาหาร แก้ปวดเมื่อยกระดูก แก้ไอ แก้ตานซางในเด็ก

ผลมะขามป้อมสด ใช้รับประทานเป็นผลไม้แก้กระหายน้ำได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังเป็นยาบำรุง แก้หวัด แก้ไอ ละลายเสมหะ ขับปัสสาวะ เป็นยาระบาย รักษาคอตีบ รักษาเลือกออกตามไรฟัน หรือจะนำมาตำให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้ง รับประทานเป็นยาถ่ายพยาธิ

ผลมะขามป้อมแห้ง นำมาบดชงน้ำร้อนแบบชาดื่มแก้ท้องเสีย โรคหนองในบำรุงธาตุ รักษาโรคบิด ใช้ล้างตา แก้ตาแดง เยื่อบุตาอักเสบ แก้ตกเลือด ใช้เป็นยาล้างตาหรือจะผสมกับน้ำสนิมเหล็กแก้โรคดีซ่าน โลหิตจาง

เมล็ด นำมาเผาไฟจนเป็นเถ้าผสมกับน้ำมันพืช ทาแก้คัน หืด หรือตำเป็นผงชงน้ำร้อนดื่มรักษาโรคเบาหวาน หอบหืด หลอดลมอักเสบ รักษาโรคตา แก้คลื่นไส้ อาเจียน

มะเขือยาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Solanum melongana* Linn.

ชื่อวงศ์ Solanaceae

ชื่อท้องถิ่น บะเขือยาว

ชื่ออื่น มะเขือทะวาย, มะเขือจาวมะพร้าว, มะเขือกระโปกแพะ, มะเขือป๋าว, มะเขือหำม้า (เหนือ), ยั่งมู่ไล่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ชื่อสามัญ Brinjal, Egg Plant, Aubergrine

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกจำพวกมะเขือ ลำต้นและใบมีขนอ่อนปกคลุม ใบเดี่ยวขอบจักแฉกเว้าลึก ดอกสีขาวอมม่วง ผลกลมยาวมีหลายขนาดและหลายสี เช่น สีขาว ม่วง แดง เขียว ที่ใช้ทำยานิยมใช้ชนิดผลสีขาว เปลือกมีรสขมเฝื่อน เนื่องจากมีสารพวก glucoalkaloid และยังมี Pectin,Oxalic acid สารพวก Phenolic & Hydrocyanic acid เล็กน้อย ปลูกเป็นอาหารได้ทั่วไป

ประโยชน์

รักษาหลอดโลหิตและหัวใจให้เป็นปกติ ป้องกันเส้นเลือดและป้องกันโรคความดันโลหิตสูง เสริมการทำงานของสมอง เสริมความจำ ลดอาการบวม ขับปัสสาวะ ถอนพิษไข้ น้ำคั้นมีสารไกลโคอัลคาลอยด์ ลดจุดด่างดำบนใบหน้าและเคยใช้ทดลองรักษามะเร็งผิวหนัง ตำพอกแก้ผดผื่นคัน รักษาแผลฝีหนองและโรคผิวหนังเรื้อรัง เพราะมีสารต้านแบคทีเรีย ขับปัสสาวะ มีสารต้านเอมไซม์โปรทีเอส จึงช่วยต้านมะเร็งและไวรัส

มะเขือพวง

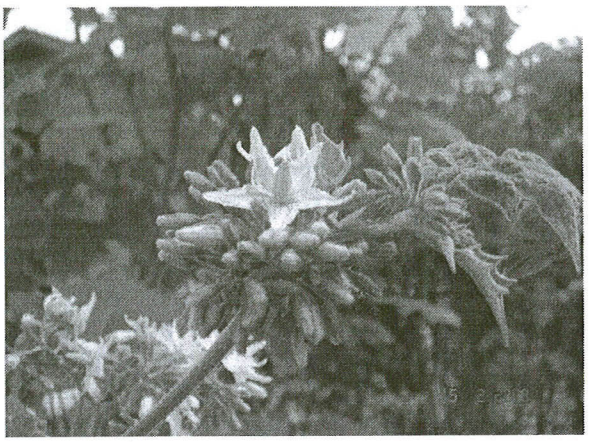

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Solanum torvum* Sw.

ชื่อวงศ์ Solanaceae

ชื่อท้องถิ่น มะแคว้ง

ชื่ออื่นๆ มะเขือพวง, หมากแค้ง (อีสาน), มะเขือละคอน (โคราช), แว้ง (ใต้), มะแว้งข้าง (สงขลา), รับจงกอบ (เขมร)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาพุ่มขนาดย่อม ใบและลำต้นมีขนคลุมเหมือนมะเขือ ดอกเล็กๆ เป็นช่อ ผลกลมขนาดปลายนิ้วมือ ดกเป็นพวง สีเขียว ใช้ทำแกงเผ็ดใส่น้ำพริกกะปิ ปลูกได้ทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

เป็นยาแก้ไอ ขับปัสสาวะ และช่วยย่อยอาหาร การกินผลมะเขือพวงดิบเป็นอาหาร (เช่น ในเครื่องจิ้มชนิดต่าง ๆ) ก็คงมีสรรพคุณทางยาด้วยเช่นเดียวกัน ส่วนรากของมะเขือพวงใช้รักษาโรคฝ่าเท้าแตก หรือโรคตาปลา

มะแว้งต้น

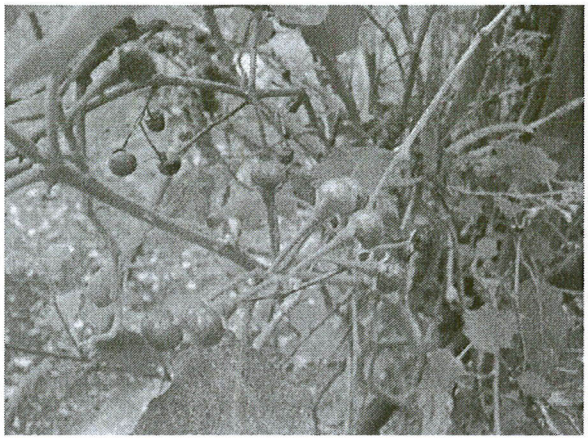

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Solanum indicum* L.

ชื่อวงศ์ Solandceae

ชื่อท้องถิ่น มะแคว้ง มะแคว้งขม มะแคว้งคม มะแคว้งดำ (เหนือ); มะแว้งกลาง แว้งคม (สงขลา - สุราษฎร์ธานี); สะกั้งแค (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน)

ชื่ออื่น แขว้งเคีย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อย มีหนามตามกิ่งก้าน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่กว้าง 4-5 ซม. ยาว 5-8 ซม. ขอบใบเว้า มีหนามตามเส้นใบ ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบ กลีบดอกสีม่วง ผลเป็นผลสด รูปกลม ผลดิบสีเขียวมีลายตามยาว เมื่อสุกสีแดง

ประโยชน์

ราก ขับปัสสาวะ ขับลม แก้ไอ และแก้คัน แก้น้ำลายเหนียว แก้ไข้สันนิบาต เนื้อไม้ แก้จุกเสียดท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ขับลมในลำไส้ ขับพยาธิในท้อง ผล ทั้งผลดิบและผลสุก นำมาเป็นยาขมใช้กินเป็นยาแก้ไอ ขับเสมหะ ลดน้ำตาลในเลือด ละลายก้อนนิ่วเจริญอาหาร ขับปัสสาวะ

มะกอก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Spondias pinnata* Kurz., *S. mangifera* Willd.

ชื่อวงศ์ ANACARDIACEAE

ชื่อท้องถิ่น มะกอก

ชื่ออื่น กอกกุ๊ก (เชียงราย), กอก (ใต้), มะกอกบ้าน, ไพ้ย (กะเหรี่ยง-การญจนบุรี), กอกหมอง (เงี้ยว)

ชื่อสามัญ Hog Plum, Wild Mango

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นกลมตั้งตรง ใบมะกอกรูปหอกปลายแหลม ดอกช่อสีขาว ผลกลมรูปไข่เมื่อแก่สุกสีเหลืองอมเขียว เปลือกนิ่มเนื้อเปียก เมล็ดกลมโตแข็ง เกิดตามป่าดงดิบแล้งทั่วไป ปลูกเป็นอาหาร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ใบ คั้นเอาน้ำหยอดหู แก้ปวดหู แก้หูอักเสบ

เปลือกต้น ดับพิษกาฬ แก้ร้อนใน แก้ท้องเสีย แก้ปิดปวดมวน แก้สะอึก และแก้อาเจียน

ผล แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้บิด แก้โรค ขาดแคลเซียม ทำให้ชุ่มคอและแก้กระหายน้ำ

เมล็ด รสเย็น สุ่มไฟแช่เอาน้ำดื่มแก้ร้อนใน แก้หอบ และแก้สะอึก ราก แก้ร้อนใน กระหายน้ำ ทำให้ชุ่มคอ และขับปัสสาวะ

มะคำดีควาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ Sapindus rarak A.DC.

ชื่อวงศ์ SAPINDACEAE

ชื่ออื่น ชะแช ชะเหล่เด (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)ประคำดีควาย (ภาคกลาง, ภาคใต้) มะซัก หมักซัก ส้มป่อยถม (ภาคเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะคำดีควายเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางสูง 5-10 เมตร แผ่กิ่งก้านและแตกใบส่วนบนของลำต้น ใบเป็นใบประกอบที่มีใบย่อยออกตรงข้ามกันหรือทะแยงกันเล็กน้อย ประมาณ 5-12 คู่ ใบย่อยรูปร่างเรียวยาว ขอบใบค่อนข้างขนาน โคนใบ และปลายใบแหลม ดอกสีขาวหรือสีเหลืองอ่อนๆ ออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง กลีบดอกมี 5 กลีบ โคนกลีบติดกันเล็กน้อย และมีกลีบรอง 4 กลีบ ด้านนอกของกลีบรองมีขนสั้นๆ สีน้ำตาลแดง ผลกลมเป็นพวง เมื่อสุกกลายเป็นสีดำ ภายในมีเมล็ดขนาดใหญ่ 1 เมล็ด

ประโยชน์

รสขม แก้กาฬภายใน แก้พิษไข้ ดับพิษร้อน ลูกต้มแล้วเกิดฟอง สุมหัวเด็กแก้หวัด แก้รังแค ใช้ซักผ้า และสระผมได้

ยอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Morinda citrifolia* L.

ชื่อวงศ์ : Rubiaceae

ชื่ออื่น : มะตาเสือ ยอบ้าน

ชื่อสามัญ : Indian Mulberry

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น สูง 2-6 เมตร *ใบ*เดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปวงรี กว้าง 8-15 ซม. ยาว 10-20 ซม. หูใบอยู่ระหว่างโคนก้านใบ *ดอก*ช่อ ออกที่ซอกใบ ฐานดอกอัดกันแน่นเป็นรูปทรงกลม กลีบดอกสีขาว *ผล*เป็นผลสด เชื่อมติดกันเป็นผลรวม ผิวเป็นตุ่มพอง

ประโยชน์

ตำรายาไทยใช้ผลสดดิบหรือห่าม ฝานเป็นชิ้นบาง ย่างหรือคั่วไฟอ่อน ๆ ให้เหลือง ต้มหรือชงกับน้ำ ดื่มแก้คลื่นไส้อาเจียน สารที่ออกฤทธิ์คือ asperuloside

ย่านาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels.

ชื่อวงศ์ Menispermaceae

ชื่อท้องถิ่น ย่านาง

ชื่ออื่น เถาย่านาง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ย่านางเป็นไม้เถาขนาดเล็ก ใบเดี่ยวเรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปรี รูปหอกถึงรูปไข่แกมหอก กว้าง 2-5 ซม.หรืออาจจะถึง 8.5 ซม. ยาว 6.5-10 ซม. หรืาจจะถึง17 ซม. ปลายแหลมถึงใบเรียวแหลม โคนใบสอบถึงมน ผิวใบเกลี้ยง สีเขียวเข้ม เห็นเส้นใบเด่นชัดจากโคนถึงปลายใบ 3 หรือ 5 เส้น ดอก มีขนาดเล็กมาก สีเหลืองอ่อน หรือเหลืองแกมเขียว ออกเป็นช่อตามซอกใบและตามลำต้น ผลเป็นรูปไข่มีขนาดเล็ก เมื่ออ่อนมีสีเขียว สุกจะมีสีแสดถึงแดง กว้าง 6-7 มม. ยาว 7-10 มม.

ประโยชน์

ใช้ใบย่านางในการเพิ่มคลอโรฟิลล์ คุ้มครองเซลล์ ฟื้นฟูเซลล์ ปรับสมดุล บำบัดหรือบรรเทาอาการที่เกิดจากภาวะไม่สมดุล แบบร้อนเกิน

รัก

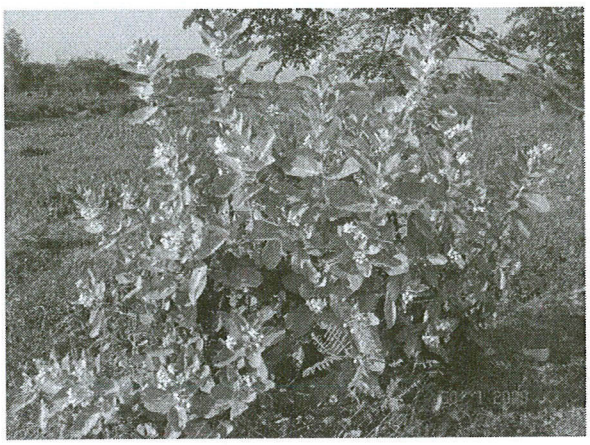

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Calotropis gigantea* (Linn.) R.Br.ex Ait.

ชื่อวงศ์ Asclepoadaceae

ชื่อท้องถิ่น รัก

ชื่ออื่น รัก(ดอก)ปอเถื่อน, ป่าเถื่อน (เหนือ), รักขาว , รักแดง (ม่วง), รักซ้อน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 2 – 3 ม. ตามกิ่งก้านใบมีขนขาวนุ่มคลุม มียางสีขาว ใบเดี่ยวรูปใบพายปลายแหลมโคนใบเว้า เนื้อใบหนา เส้นใบนูนชัด ท้องใบมีขนขาวนวล ก้านสั้น

ประโยชน์

เปลือกราก รักษาบิด ทำให้อาเจียน ขับเหงื่อ ยางมีฤทธิ์เป็นยาถ่ายอย่างแรง ถ้าถูกผิวหนังทำให้ระคายเคือง ดอกทำดอกไม้ประดิษฐ์

ลิ้นจี่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *chinensis* Leenh.

ชื่อวงศ์ Sapindaceae

ชื่อท้องถิ่น ลิ้นจี่

ชื่ออื่น สีรามัน สีรามันขาว (ภาคตะวันออกเฉียงใต้)

ชื่อสามัญ Litchi chinensis Sonn. subsp

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลิ้นจี่เป็นไม้ต้น สูงถึง 35 ม. เปลือกต้นค่อนข้างเรียบ สีเทา มีช่องระบายอากาศ ใบ ประกอบแบบขนนก เรียงสลับ มีใบย่อย 1–4 คู่ เรียงตรงข้าม หรือเยื้องกัน บางครั้งสลับ แผ่นใบย่อยรูปรี หรือรูปไข่กลับ กว้าง 2–4 ซม. ยาว 8–11ซม. ปลายมน ถึงเรียวแหลม โคนแหลม ถึงเรียวแหลม ผิวค่อนข้างเกลี้ยงทั้ง 2 ด้าน ดอก เล็ก สีขาวอมเขียวถึงเหลือง กลิ่นหอม ออกเป็นช่อยาวถึง 30 ซม. ผล รูปไข่ กว้างประมาณ 3 ซม. ยาวประมาณ 3.5 ซม. เปลือกผลบาง สีแดงสด หรือสีม่วงแดง

ประโยชน์

เนื้อของลิ้นจี่มีวิตามินซี วิตามินบี 1 วิตามินบี 2 และเกลือแร่ชนิดต่างๆ อย่างแคลเซียม ฟอสฟอรัส ช่วยบำรุงสุขภาพแก้อาการท้องเดิน

ลำไย

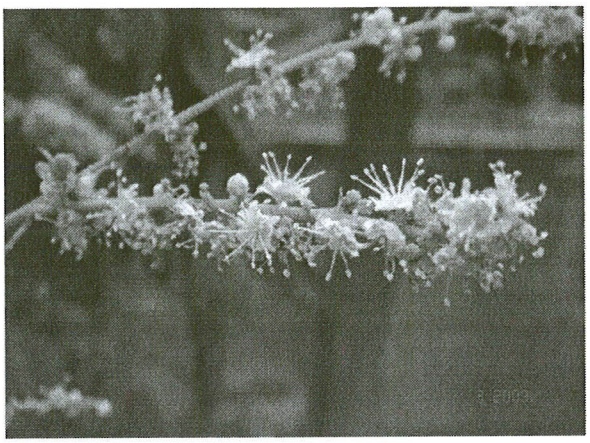

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nephelirm longana* Camb.

ชื่อวงศ์ Sapindaceae

ชื่อท้องถิ่น ลำไย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบรูปหอกเรียวยาวขอบและผิวเรียบมันสีเขียว ดอกกลมเล็กเป็นช่อ ผลกลม

ประโยชน์

เนื้อลำไย ยังสามารถนำมาดองเหล้าเก็บไว้ 10 วัน รับประทานเป็นยาบำรุงโดยการนำมาตุ๋นกับน้ำตาลรับประทานเป็นยาบำรุงเลือดให้ผิวพรรณเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวล แก้หวัด แก้ไข้มาเลเรีย แก้ปวดห้ามเลือด รักษาเกลื้อน แก้วิงเวียนศีรษะ ส่วนดอกลำไยช่วยในการขับนิ่ว โรคมาลาเรีย ริดสีดวงทวารหนัก

เล็บครุฑ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polyscias fruticosa* Harms.

ชื่อวงศ์ Arliaceae

ชื่อท้องถิ่น เล็บครุฑ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ชนิดที่เป็นไม้ประดับ มีหลายชนิดอยู่ในวงศ์ เป็นไม้พุ่ม สูง 1 – 2 ม. ลำต้นสีเขียว แต้มด้วยกระสีน้ำตาล ใบมีพลายรูปแบบตามแต่ละพันธุ์ เช่น ครุฑผักชี ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยขอบหยักเว้าลึก แบบฟันเลื่อยชัก ปลายเรียวแหลม ดอกเล็ก เป็นช่อติดกันเป็นกระจุก ใบขยี้ดมดูจะมีกลิ่นน้ำมันหอมระเหย

ประโยชน์

ใบ ตำแล้วพอกแก้ปวดบวมอักเสบ ราก ต้มดื่ม แก้ปวดข้อ ขับปัสสาวะ ระงับประสาท

ว่านหางจระเข้

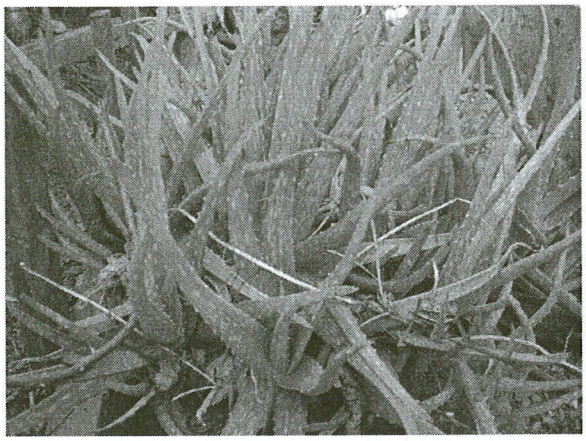

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aloe baebadensis* Mill.

ชื่อวงศ์ LilaceaeI

ชื่อท้องถิ่น ว่านไฟไหม้

ชื่ออื่น ว่านหางจระเข้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกขนาดเล็ก มีลำต้นกลมเป็นข้อถี่ๆ ตามรอยกาบใบ ส่วนใหญ่อยู่ใต้ดิน ในรูปหอกเรียวปลายแหลม ขอบเป็นหนามเล็กๆ ผิวเรียบมันสีเขียวเข้ามีลายกระเล็กๆ สีขาว เนื้อหนาฉ่ำน้ำเป็นวุ้นใสๆ ยางสีเหลืองเคี่ยวให้แห้งเป็นสีน้ำตาลอ่อนๆ ถึงดำ ใช้ทำยาถ่าย เรียกว่า ยาดำ ดอกรูปปากแตรสีส้มเป็นข่อ ก้านยาวสูง ตั้งตรง ปลูกเป็นไม่ประดับและทำยาทั่วไป

ประโยชน์

ใช้ใบ ทาหรือฝานบางๆ ปิดหรือทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

ส้มป่อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acacia rugata* Merr.

ชื่อวงศ์ Mimosaceae

ชื่อท้องถิ่น ส้มป่อย

ชื่ออื่นๆ ฉาน-แม่ฮ่องสอน เรียก ส้มขอน แพร่ เรียก เอกราช

ชื่อสามัญ Soap Pod

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ส้มป่อยเป็นไม้เลื้อย มีเถาเป็นเนื้อไม้และมีหนามที่เปลือกของลำต้น ลำต้นเลื้อยพาดพันต้นไม้อื่นได้ บริเวณยอดอ่อนเถา จะเป็นสีแดงคล้ำมีหนามอ่อน ใบ เป็นใบประกอบ ก้านใบประกอบยาว 6–16 ซม. ก้านใบยาว 1.5–5.2 ซม. ประกอบ ด้วยใบ 5–10 คู่ มีใบย่อย 10–35 คู่ ในแต่ละก้าน ใบย่อยสีเขียวขนาดเล็ก ดอก จะแตกออกจากง่ามใบลักษณะเป็น ทรงกลมคล้ายดอกกระถิน และมีเกสรเป็นขนอ่อนๆ รอบดอก เมื่อดอกแก่จะกลายเป็นฝักยาว ผล เป็นฝัก ผิวของฝักมี คลื่นขรุขระ ฝักยาว 10–15 ซม. เปลือกของฝักอ่อนเป็นสีเขียวอมแดง พอแก่เป็นสีน้ำตาลเข้ม เมล็ดเรียงอยู่ภายใน

ประโยชน์

ยอดอ่อนเป็นผักใส่แกง

นำฝักมาผสมกับน้ำเพื่อใช้ในพิธีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่

สะเดา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Azadirachta indica* A.Juss. var. sianensis Valeton.

ชื่อวงศ์ Meliaceae

ชื่อท้องถิ่น สะเลียม

ชื่ออื่น สะเดา, สะเดาบ้าน, เดา (ใต้), จะตัง (ส่วย)

ชื่อสามัญ Holy Tree

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง เปลือกต้นสีน้ำตาล ใบประกอบใบย่อน รูปหอกปลายแหลมโคนแหลม ขอบจัก ผิวเรียบ สีเขียว ดอกเล็กๆ กลมสีขาว เป็นช่อโต ผลกลมรีขนาดปลายนิ้วก้อย สะเดาดง ลักษณะต้น ดอก ใบ ผล และสรรพคุณเหมือนสะเดาบ้าน ต่างกันที่ สะเดาดงเกิดในป่า ยอดออกสีแดง รสขมกว่า และมีสะเดาใหญ่ (Turpina parwa) ใบโตกว่าทุกชนิด ดอกเป็นช่อโต ฤทธิ์แรงกว่าสะเดาบ้าน บางท่านก็เรียกว่า สะเดาดง เกิดตามป่าเบญจพรรณป่าโปร่งทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ใบอ่อน รสขม แก้โรคผิวหนัง น้ำเหลืองเสีย และพุพอง

ใบแก่ รสขม บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร และฆ่าแมลงศัตรูพืช

ก้าน รสขม แก้ไข้ บำรุงน้ำดี และแก้ร้อนในกระหายน้ำ

ดอก รสขม แก้พิษโลหิต พิษกำเดา แก้ริดสีดวง คันในลำคอ และบำรุงธาตุ

ลูก รสขมเย็น บำรุงหัวใจให้เต้นเป็นปกติ และฆ่าแมลงศัตรูพืช

ส้มสันดาน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cissus hastata* Miq.

ชื่อวงศ์ Vitidaceae

ชื่อท้องถิ่น ส้มถอบแถบ เถาส้มถอบ ส้มขาว ส้มอ้อม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มเตี้ย สูงประมาณ 1 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีขน หนามแหลม ใบ เดี่ยวรูปไข่แกมรูปหอก กว้าง 3-5 ซม. ยาว 4-6 ซม. แผ่นใบเว้าลึก 3-5 พู ปลายใบแหลม ขอบใบหยัก ผิวใบมีขน สากคาย ดอก สีเหลือง ออกเดี่ยวตามซอกใบ ดอกบานกว้าง 3-4 ซม. ริ้วประดับ 10 กลีบ ตรงกลางกลีบมีรยางค์เป็นเส้นตั้งขึ้น กลีบรอง ดอก 5 กลีบ รูปหอกแคบ กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่กลับ ปลายกลีบ มนกลม โคนกลีบเชื่อมกัน ใจกลางดอกเป็นแต้มสีแดงเข้ม เกสรผู้ จำนวนมาก ปลายเกสรเมียแยกเป็น 5 แฉก ผล รูปกระสวย เมื่อแก่ แล้วแตกตามยาว เมล็ดรูปไตขนาดเล็ก มีหลายเมล็ด

ประโยชน์

รสเปรี้ยว ปรุงยาแก้ไอ ขับเสมหะ แก้บิดเนื่องจากเสมหะเป็นพิษให้ปวดเบ่ง

เสลดพังพอนตัวผู้

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Barler lupulina* Lindl.

ชื่อวงศ์ Acantihaceae

ชื่อท้องถิ่น เสลดพังพอนตัวผู้

ชื่ออื่น ช้องระอา, ทองระอา, ชองระอา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม สูง 3 – 6 ฟุต ตามข้อและโคน ใบมีหนามแหลมยาวใบเดี่ยวรูปหอก แคบยาวเรียว ปลายแหลม สีเขียวเข้มเส้นใบและก้านสีแดง ลำต้นสีน้ำตาลดำ ดอกช่อกลมยาวรูปกรวย ใบประดับสีน้ำตาลแดงเขียวกลีบดอกสีเหลือง โคนเป็นหลอดกลมเล็กปลายบาน ปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป นิยมใช้คู่กับ เสลดพังพอนตัวเมีย

ประโยชน์

ราก แก้ตาเหลือง หน้าเหลือง เมื่อยตัว กินข้าวไม่ได้ แก้เจ็บท้อง แก้ผิดอาหาร ถอนพิษงู พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้ปวดฟัน

ใบ ถอนพิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้ลมพิษ รักษาเม็ดผื่นคันตามผิวหนัง แก้โรคเบาหวาน แก้ปวดแผล แผลจากของมีคมบาด แก้โรคฝีต่างๆ รักษาโรคคางทูม แก้โรคไฟลามทุ่ง แก้ขยุ้มตีนหมา แก้โรคงูสวัด รักษาโรคเริม ถอนพิษจากเม็ดตุ่มฝีดาษ รักษาโรคฝีดาษ แก้ฟกช้ำ แก้ช้ำบวมเนื่องจากถูกของแข็ง ถอนพิษไข้ พิษไข้ทรพิษ แก้ปวดฟัน เหงือกบวม แก้ริดสีดวงทวาร แก้ยุงกัด แก้พิษไฟลวกน้ำร้อนลวก แก้ปวดจากปลาดุกแทง

ส้มโอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Citrus maxima* Merr.

ชื่อวงศ์ Rutaceae

ชื่อท้องถิ่น บะโอ

ชื่ออื่น ส้มโอ

ชื่อสามัญ Pummelo

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยวรูปกลมรี คล้ายใบส้มเขียวหวาน ดอกเดี่ยวสีขาว ออกตามง่ามใบ ผลกลมโตเปลือกหนา

ประโยชน์

รักษาโรคเลือดออกตามไรฟัน ช่วยระบาย บำรุงหัวใจ แก้ไอ และขับเสมหะ ผลส้มโอ ขับลมในลำไส้ แก้เมาเหล้า เปลือกผลของส้มโอจะช่วยขับเสมหะ จุกแน่นหน้าอก แก้ไส้เลื่อนใบส้มโอ นำมาต้มพอกศีรษะแก้ปวดหัว นอกจากนั้นยังเป็นยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้ออีกด้วย ดอกส้มโอ แก้อาการปวดกระบังลม และปวดในกระเพาะอาหาร เมล็ดส้มโอ ก็มีประโยชน์อยู่มากเช่นกัน แก้ไส้เลื่อน ลำไส้หดตัว แก้หวัด แก้ไอ แก้ปวด ท้องน้อยและกระเพาะอาหารได้อย่างมหัศจรรย์

สาบเสือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eupatorium odoratum* Linn.

ชื่อวงศ์ Compositae

ชื่อท้องถิ่น หญ้าเมืองวาย

ชื่ออื่น สาบเสือรำเคย (ระนอง), บ้านร้าง (ราชบุรี), ยี่สุ่นเครือ (สุราษฎร์ฯ), ฝรั่งรุกที่ (สุพรรณบุรี), พาทั้ง (เงี้ยว), หญ้าพระสริไอสวรรค์, หญ้าดงร้าง (สระบุรี), มุ้งกระต่าย (อุดรฯ), หญ้าลืมเมือง (หนองคาย), หญ้าเลาฮ้าง (ขอนแก่น), สะพัง (เลย), หมาหลง (ศรีราชา)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก แตกกิ่งก้านสาขามากมาย ลำต้นกลมเล็กเนื้ออ่อนมีไส้นิ่มสีขาว ใบเดี่ยวรูปไข่ปลายแหลม โคนสอบ ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน เนื้อใบบางมีขนนิ่มๆ ปกคลุม ขอบจัก ดอกเล็กๆ กลม เป็นพู่สีขาว ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง เกิดอยู่ตามที่รกร้างว่างเปล่าทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ก้านและใบ รสสุขุม ฉุนเล็กน้อย ใช้ฆ่าแมลง ห้ามเลือดแก้แผลที่แมลงบางชนิดกัดแล้วเลือดไหลไม่หยุด ใช้ใบสดตำพอกปากแผล

สะระแหน่

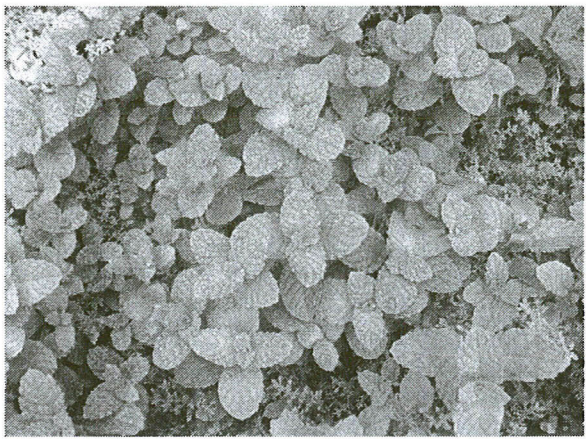

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Metha cordifolia* Opiz.

ชื่อวงศ์ Labiatae

ชื่อท้องถิ่น สะระแหน่

ชื่ออื่น หอมด่วน หอมเดือน (ภาคเหนือ), มักเงาะ สะแน่ (ภาคใต้), สะระแหน่สวน (ภาคกลาง), ขะแยะ (อีสาน)

ชื่อสามัญ Kitchen Mint, Marsh Mint

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชที่ใช้ปรุงอาหารประเภทยำ ลาบ พล่า ต้มยำ อาหารที่มีรสจัด และช่วยปรุงแต่งกลิ่น ให้น่ารับประทานยิ่งขึ้น นอกจาก นั้น ยัง ใช้ทำยา และสกัดน้ำมันหอมระเหยที่ใช้ในวงการอุตสาหกรรมอีก หลายอย่างสะระแหน่เป็นพืชประเภทไม้เลื้อยคลุมดิน ใบมีลักษณะป้อม ๆ สีเขียว ขอบใบย่น ชอบดินร่วนซุย ปลูกง่าย งอกงามได้รวดเร็ว หากดูแลรักษาอย่างดี ใบจะงามและเก็บใบได้เร็วขึ้น

ประโยชน์

สะระแหน่ มีฤทธิ์เย็นรสเผ็ด น้ำมันสาระแหน่ช่วยขจัดลมร้อน ใช้เป็นยาดับร้อน ถอนพิษไข้ ขับลม ขับเหงื่อ รักษาอาการหวัดลมร้อน ใช้ผสมยาหรือยาอมเพื่อให้เย็นชุ่มคอ

แสลงใจ (โกฏกะกลิ้ง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Strychnos nux-vomica* L.

ชื่อวงศ์ Strychnaceae

ชื่อท้องถิ่น กระจี้ กะกลิ้ง ตูมกาแดง แสลงทม แสลงเบื่อ แสลงเบือ

ชื่อสามัญ Nux-vomica Tree, Snake Wood

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูงประมาณ 30 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 5 - 8 ซม. ยาว 7 - 12 ซม. ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีเขียวอ่อน ผลเป็นผลสด รูปกลม เมล็ดกลมแบนคล้ายกระดุม สีเขียวแกมเทา มีขนสีน้ำตาลอ่อนนุ่ม

ประโยชน์

เมล็ด เป็นยาบำรุงหัวใจให้เต้นแรงและบำรุงประสาทอย่างแรง

ใบ ตำกับสุรา พอกปิดแผลเรื้อรัง เน่าเปื่อยได้ดี แก้โรคไตพิการ

ราก รับประทานแก้ท้องขึ้น

เสาวรส

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Passiflora laurifolia* L.

ชื่อวงศ์ Passifloraceae

ชื่อสามัญ Jamaica honey-suckle, Passion fruit, Yellow granadilla

ชื่ออื่น สุคนธรส (ภาคกลาง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา เถามีลักษณะกลม ใบ เป็นใบเดี่ยว ขอบใบหยักลึก ที่ก้านใบมีต่อมใบ ดกหนา เป็นมันสีเขียวแก่ ดอก ออกดอกเดี่ยวขนาดใหญ่ ห้อยคว่ำคล้ายกับดวงไฟโคม กาบดอกหุ้มสีเขียว กลีบชั้นนอกเป็นรูปกระบอก ปลายแฉกด้านหลังมีสีเขียวแก่ ด้านในมีสีม่วงอ่อนประกอบด้วยจุดแดง ๆ กลีบชั้นในลักษณะคล้ายกับตัวแฉกของกลีบชั้นนอก สีม่วงอ่อนหรือชมพูอ่อนมีประสีแดงแซม กลีบย่อยกลางมีเป็นชั้น ๆ สองชั้นแต่ละกลีบค่อนข้างกลม สีม่วงแก่ พาดด้วยปลายสีขาวสลับแดง มีเกสรอยู่ตรงกลางสีเขียวนวล ดอกมีกลิ่นหอมแรงจัดมาก ผล เป็นรูปไข่หรือไข่ยาว มีหลายพันธุ์ บางพันธุ์ ผิวผลสีม่วง สีเหลือง สีส้มอมน้ำตาล เปลือกผล เรียบ เนื้อรับประทานได้ มีเมล็ดจำนวนมาก อยู่ตรงกลาง

ประโยชน์

ลดไขมันในเส้นเลือด

สบู่ดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Jatropha curcas Linn.*

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น มะหุ่งฮั้ว (เหนือ), สลอดป่า, สีสอด, สลอดใหญ่, มะเยา, หงเทก, หมากเยา (อีสาน),มะหัว

ชื่อสามัญ Physic Nut

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มลำต้นกลม สีน้ำตาลอ่อน เรียบ มียางสีขาว สูง 2-5 ม. ใบเดี่ยวทรงกลมขอบจักเว้ารูปฝ่ามือ 3-5 หยัก ก้านเล็กกลมยาว สีเขียว ดอกสีเขียวอมเหลืองเป็นช่อ ผลทรงกลมมี 3 พู เมล็ดสีดำเรียบ

ประโยชน์

เป็นพืชที่มีสารพิษทั้งต้น และมีมากในเมล็ดใบและเนื้อไม้ รสเมาเบื่อ ต้มอาบแก้ตัวร้อน แก้พิษตานซาง ถอนพิษใบและเปลือกต้น รสเมาเบื่อ ตำพอก แก้ปวดบวม เคล็ดขัดยอก แก้กระดูกหัก เมล็ด รสร้อนเมาเบื่อ ถ่ายพยาธิ ถ่ายน้ำเหลืองเสีย ถ่ายกระษัยและเสมหะ ถ่ายอุจจาระธาตุ ทำให้ถ่ายแรง อาเจียน ปวดแสบท้อง ทำให้เลือดเป็นพิษ ไม่ควรใช้ทำยากิน ใช้ภายนอก ตำทาแก้โรคผิวหนัง หิด ผื่นคัน ฆ่าแมลง มีพิษถึงตายได้ ราก รสฝาดเมา ผสมเกลือกวาดปากเด็ก แก้ลิ้นเปื่อยพุพอง เป็นฝ้าละออง

เหงือกปลาหมอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acanthus ebracteatus* Wall.

ชื่อวงศ์ Acanthaceae

ชื่อท้องถิ่น เหงือกปลาหมอ

ชื่ออื่น จะเกร็ง, อีเกร็ง, แก้มหมอ

ชื่อสามัญ Sea Holly

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มสูง 3 -5 ฟุต เกิดเองตามบริเวณป่าชายเลน หรือที่ดินเค็ม แถบภาคอีสานก็ปลูกได้เช่นกัน เหงือกปลาหมอแดงพบอยู่สองพันธุ์ คือ ชนิดดอกขาว มีดอกสีขาว พบมากในภาคกลางและภาคตะวันออก ชนิดดอกม่วง มีดอกสีม่วงอมฟ้า พบมากทางภาคใต้ ลักษณะอื่นๆ เหมือนกันทุกประการ ทั้งสองชนิดนี้ยังมีต้นตัวผู้และต้นตัวเมีย และยังจำแนกเป็น เหงือกปลาหมอเขียว มีลำต้นสีเขียวอมเทาหรือเหลือง เส้นใบสีเขียวอ่อนหรือเหลือง และเหงือกปลาหมอแดง ลำต้นสีเขียวอมแดงหรือน้ำตาลเข้มเมื่อแก่จัด เส้นในสีแดงเข้ม นิยมใช้ชนิดแดงทำยา

ประโยชน์

ทั้งต้นและเมล็ด รักษาฝี แก้โรคน้ำเหลืองเสีย

หวาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Calamus siamensis*

ชื่อวงศ์ Palmaceae

ชื่อสามัญ Rattans

ชื่ออื่น เสือครอง,หวายนั่ง(อีสาน),หวายดง,หวายหนามขาว,หวายขม(หวายเขียว, หวายน้ำ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นและกาบใบมีหนาม รากเป็นรากระบบรากแขนง ดอกช่อประกอบด้วยกลุ่มแขนงช่อดอก ประกอบด้วยกลุ่มแขนงช่อดอก ดอกไม่สมบูรณ์เพศจะสร้างช่อดอกออกจากลำต้น ส่วนที่มีกาบหุ้ม เปลือก ผล มีลักษณะเป็นเกล็ดซ้อนทับกันเป็นชั้น ๆ ผลค่อนข้างกลม ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีขาว

ประโยชน์

เป็นยาแก้ไข้บำรุงร่างกายที่อ่อนเพลีย แก้ร้อนในกระหายน้ำ และเป็นส่วนผสมในตำรับยาแก้ปัสสาวะขัด

หงอนไก่

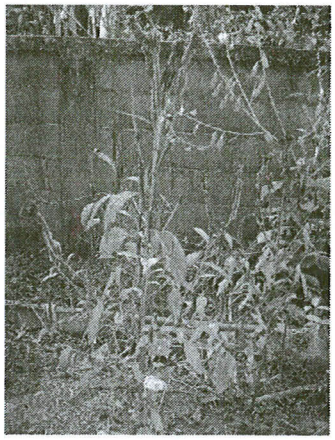

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Celosia argentea* linn.

ชื่อวงศ์ Amarran thaceae

ชื่ออื่น ดอกด้าย ดอกด้ายควยหมา ด้ายสร้อย พอคอที สร้อยไก่ หงอนไก่ดง หงอนไก่ดอกกลม หงอนไก่ไทย หงอนไก่ฟ้า มะตายวาย, มะสักหลาด (ลำปาง); กระพากลาก (ตราด); กะลิงปริง ป่า (ราชบุรี); มะตายทากลาก, หมาตายไม่ต้องลาก (ชลบุรี); หงอนไก่ป่า (กลาง); หงอนไก่หนวย, หมาแดง (ใต้)

ลักษณะทางพฤกษาศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง สูง 1 เมตร ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปใบหอกหรือรูปแถบ ก้าง 1-5 ซ.ม. ยาว 5-15 ซ.ม. ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบเรียว ดอกช่อกระจุกออกที่ซอกหงอนไก่เป็นไม้พุ่มสูงประมาณ 20 นิ้ว สีของลำต้นสีเขียว ต้นมักจะแตกกิ่งก้านสาขามาก ใบเป็นใบเดี่ยวออกใบเป็นกลุ่ม ใบแต่ละกลุ่มจะมีใบใหญ่อยู่หนึ่งใบ รูปใบมนรี ปลายใบแหลม ขนาดใบใหญ่ประมาณ 3-4 ซม. นอกนั้นเป็นใบย่อยขนาดเล็ก ออกดอกดก และดอกมีสีสันรุนแรงดอกจะคล้ายหงอนไก่ มีหลายสีเช่น แดงสด หรือ เหลืองจ้า และแต่พันธุ์

ประโยชน์

ลำต้น ใช้ลำต้นสด นำมาต้มเอาน้ำกิน เป็นยาแก้โรคท้องร่วง อาเจียนเป็นเลือด ริดสีดวงทวารมีเลือดออก กระอักเลือดตกเลือด หรือใช้เป็นยาพอกแก้ตะขาบกัด โดยใช้ต้นที่อ่อนตำแล้วพอก

ก้านและใบ ใช้ก้านและใบสดหรือแห้ง นำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาระบาย แก้รดสีดวงทวารที่มีเลือดออก อาเจียนเป็นเลือด กระอักเลือด ตกเลือดและเป็นโรคบิด หรือใช้ตำพอกบาดแผลที่มีเลือดผิวหนังเป็นผดผื่นคัน

ดอก ใช้ดอกสดหรือแห้ง นำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้บิด ถ่ายเป็นมูกเลือด ไอ หรืออาเจียนเป็นเลือด เลือดไหลไม่หยุด ประจำเดือนมามากผิดปกติ เลือดกำเดาออก ตกเลือด ตกขาว ปวดหัว เป็นผดผื่นคัน เยื่อตาอักเสบ และเป็นโรคตาแดง

เมล็ด ใช้เมล็ดแห้ง นำมาต้มหรือใช้ทำเป็นยาเม็ดกิน เป็นยาแก้ความดันโลหิตสูง ตาฟางในเวลากลางคืน แก้อุจจาระเป็นเลือด บิด ถ่ายเป็นเลือด เลือดกำเดาออก ห้ามเลือดหรือผิวหนังเป็นผดผื่นคันร้อนแดงเป็นต้น

หนาด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Blumea balasamifera* (Linn.)DC.

ชื่อวงศ์ Asteraceae

ชื่อท้องถิ่น หนาดใหญ่

ชื่ออื่น หนาด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

หนาดเป็นไม้พุ่มที่มีขนาดใหญ่ มีกลิ่นหอมคล้ายการบูร มีความสูง 1-4 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงกันแบบสลับ ใบรูปวงรีแกมขอบขนาน ผิวใบทั้งสิงด้านมีขนละเอียดหนาแน่น กว้าง 2-20 ซม. ยาว 8-40 ซม. ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง หรือที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลือง ผลแห้งไม่แตก โค้งงอเล็กน้อย เป็นเส้น 5-10 เส้น มีขนสีขาว

ประโยชน์

ใบ เป็นยาขับลมแก้จุกเสียดแน่นท้องแก้ปวดท้อง ขับเสมหะ หั่นเป็นเส้นตากตากพอหมาดมวนสูบกับยาฉุน รักษาริดสีดวงจมูก บดผสมกับต้นข่อย แก่นก้ามปู พิมเสน และการบูร มวนด้วยใบตอแห้งสูบ รักษาโรคหืด ในใบพบสาร cryptomeridion ซึ่งมีฤทธิ์การเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบ เช่นกล้ามเนื้อหลอดลม

หางนกยูง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Caeaslpinia pulcherrima* Swartz.

ชื่อวงศ์ Leguminosae

ชื่อท้องถิ่น ส้มผ่อเหลือง

ชื่ออื่น หางนกยูง,หางนกยูงไทย, นกยูงไทย, ขวางยอย (โคราช)

ชื่อสามัญ Peacock Flower, Barbados Pride

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม สูง 3 – 5 ม. ใบประกอบแบบขนนก คล้ายใบฝางเสน ดอกคล้ายนกยูงรำแพน มีชนิดดอกเหลืองและดอกแดง ฝักแบนเล็กๆ คล้ายฝักถั่วแปบ นิยมใช้ชนิดดอกสีแดงทำยา ปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ราก ใช้เป็นยาขับโลหิต ระดูสตรี แก้บวม รักษาวัณโรค

หมาก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aueca catechu* Linn.

ชื่อวงศ์ Palmaceae

ชื่อท้องถิ่น หมาก

ชื่ออื่น หมากเมีย,หมากเมีย, มะ (ชอง-ตราด), เค็ด , สะลา, พลา (เขมร), ปีแน (มลายู) สีซะ (กะเหรี่ยง)

ชื่อสามัญ Areca Palm, Betel Nut

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชยืนต้น สูง 10 – 15 ม. ลำต้นทรงกระบอกตรง ไม่มีกิ่งก้าน ใบประกอบคล้ายใบมะพร้าว ออกเป็นกระจุกที่ปลายต้น ดอกเล็กเป็นช่อจั่นเหมือน ดอกมะพร้าว ผลรูปไข่ปลายแหลมเล็กน้อย ออกเป็นทะลาย เมื่อแก่สีส้ม

ประโยชน์

หมากมีประโยชน์มากมาย เช่น ใช้ในพิธีทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี : แห่ขันหมาก บายศรีสู่ขวัญ ใช้บริโภคเป็นของขบเคี้ยว ใช้เป็นยาสมุนไพร ผล ใช้เป็นยากำจัดหนอน ในเวลาที่วัว ควายเป็นแผลและมีหนอน ก็ใช้เมล็ดหมากปิดที่ปากแผล หนอนก็จะตายหมด ใช้เป็นยาสมานแผล ในเวลาหั่นหมาก แล้วมีดบาดมือ ก็จะใช้เนื้อหมากมาปิดแผล ทำให้เลือกหยุดไหลและแผลจะหายเร็ว ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิในสัตว์ใช้ขบเคี้ยวเพื่อรักษาเหงือกและฟันให้คงทน ในทางอุตสาหกรรม หมากใช้ทำสี ใช้ย้อมแห อวน ให้นิ่มอ่อนตัว ยืดอายุการใช้งานได้นาน

หมากผู้หมากเมีย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cordyline fruticosa* Goeppert.

ชื่อวงศ์ Liliaceae

ชื่อท้องถิ่น หมากผู้หมากเมีย

ชื่ออื่น หมากผู้, ปูหมาก (เหนือ)

ชื่อสามัญ Dracaena Palm

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม สูง 1-3 ม. แตกกิ่งก้านสาขาน้อย ลำต้นกลมเรียวมีข้อถี่ๆ ใบเดี่ยว เป็นแผ่นรูปหอกปลายแหลม ก้านเป็นกาบเล็กแคบอวบยาว สีเขียวขอบแดง สีแดงมาก หรือน้อยมีหลายชนิด ออกเป็นกระจุกที่ส่วนปลายต้น ดอกเล็กเป็นช่อโตๆ สีม่วงแดง กลีบดอกบ้านสีเหลืองขาว ผลกลมเล็กๆ ปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป หมอเมืองนำผลมารับประทาน เป็นยาอายุวัฒนะ

ประโยชน์

ใบใช้ขับพิษ แก้ไข้หวัด แก้ร้อนใน กระหายน้ำ

หิ่งเม่น

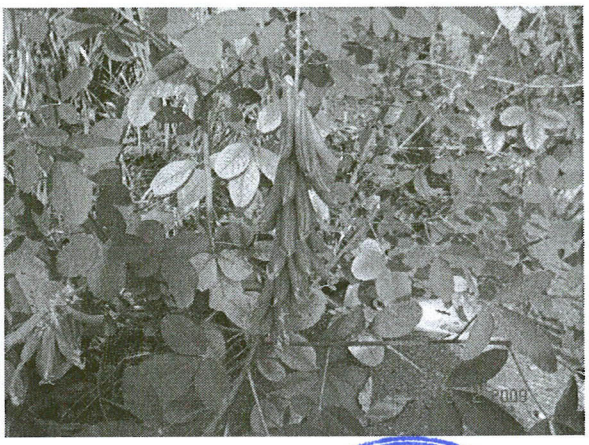

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Crotalaria pallida* Aiton.

ชื่อวงศ์ Leguminosae - Papilionoideae

ชื่อท้องถิ่น เห่งเม่น

ชื่ออื่น หิ่งเม่น , ฮ่งหาย (ชุมพร)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุก (annual) ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งย่อย ต้นสูง 98.74-125.48 เซนติเมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 9.06-17.4 มิลลิเมตร การเรียงตัวของใบประกอบแบบเรียงสลับ มีใบย่อย 3 ใบ (trifoliate-pinnately) รูปร่างใบย่อยแบบรูปไข่กลับ (obonate) โคนใบสอบ ปลายใบโค้งเว้าปุ่ม (retuse) ปลายยอด (apex) มีติ่งเป็นเส้นสั้น ๆ หน้าใบไม่มีขน หลังใบมีขนสีขาวปกคลุมหนาแน่น สีใบเขียวเข้ม ด้านหลังใบสีเขียวอ่อนกว่าหน้าใบ ผิวใบค่อนข้างนุ่ม เส้นใบ (vein) ปลายโค้งจรดกัน (anastomosing) ขอบใบหยักแบบขนครุย (ciliate) หูใบแหลม (filiform) เล็กสั้นสีม่วงแดง ก้านใบรวมยาว 3.88-4.54 เซนติเมตร ก้านใบข้างยาว 2-2.5 มิลลิเมตร ก้านใบมีขนละเอียดคลุมหนาแน่น ลำต้นสีเขียว มีสีน้ำตาลอ่อน ๆ ด้านที่รับแสงและมีขนละเอียดคลุมอย่างหนาแน่น ออกดอกเดือน เมษายน-ธันวาคม ดอกออกที่ปลายยอดแบบช่อกระจะ (raceme) ชูขึ้น ช่อดอกยาว 12.23-19.21 เซนติเมตร ดอกรูปดอกถั่วมี 27-44 ดอกต่อช่อ ดอกเดี่ยวเรียงตรงกันข้ามกันบนแกนช่อดอก และมีก้านยาว 2-2.5 มิลลิเมตร กลีบดอกด้านในสีเหลืองเข้ม กลีบดอกด้านนอกสีเหลืองมีลายเส้นสีม่วงแดงผ่านตามยาว ฝักรูปทรงกระบอกโค้งงอออกเล็กน้อย ปลายยอดฝักมีติ่งเป็นเส้นยาวประมาณ 7 มิลลิเมตร เส้นกลางฝักด้านนอกเป็นแนวยาวลึกลง ฝักยาว 3.65-4.11 เซนติเมตร กว้าง 0.64-0.74 เซนติเมตร มี 7-16 ฝักต่อช่อ ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาลดำมีเมล็ดขนาดเล็กจำนวนมาก ฝักแก่แตก

การใช้ประโยชน์

เป็นแหล่งอาหารสัตว์ตามธรรมชาติ ของโค-กระบือ ยาพื้นบ้านล้านนา ใช้ราก ฝนน้ำกินครั้งละ 1 ถ้วยตะไล แก้อาเจียน ชาวเขาเผ่าแม้วและมูเซอ ใช้รากต้มน้ำดื่ม ขับปัสสาวะ แก้โรคทางเดินปัสสาวะนิ่วในกระเพาะ

โหระพา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ocimum basilicum* Linn.

ชื่อวงศ์ Labiatae

ชื่อท้องถิ่น กอมก้อ

ชื่ออื่น โหระพา,นางพญาร้อยชู้, โหระพาไทย, โหระพาเทศ

ชื่อสามัญ Common Basil

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 0.5-1 เมตร ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม กิ่งอ่อนสีม่วงแดง ใบ ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปไข่หรือรูปรี กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนมน ขอบจักเป็นฟันเลื่อยห่างๆ ดอกสีขาวหรือชมพูอ่อน ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ยาว 7-12 เซนติเมตร ใบประดับสีเขียวอมม่วงจะคงอยู่เมื่อเป็นผล กลีบดอกเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 2 ส่วน เกสรตัวผู้ 4 อัน ผล ขนาดเล็ก

ประโยชน์

ใบสด มีน้ำมันหอมระเหย เช่น methyl chavicol และ linalool ฯลฯ ขับลมแก้ท้องอืดเฟ้อ ใช้เป็นอาหาร แต่งกลิ่นอาหาร แต่งกลิ่นสำอางบางชนิด เมล็ดเมื่อแช่น้ำจะพองเป็นเมือก เป็นยาระบาย เนื่องจากไปเพิ่มจำนวนกากอาหาร (bulk laxative)

หนุมานประสานกาย

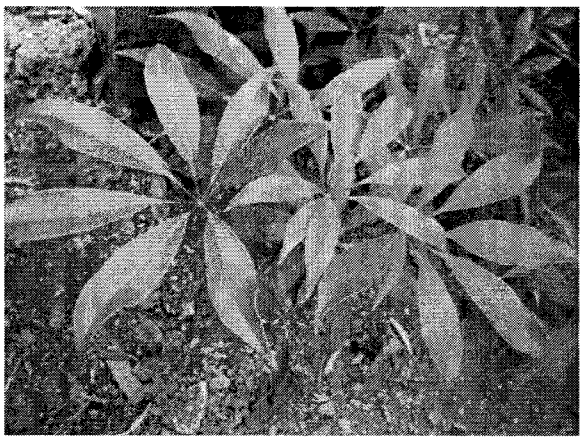

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Schefflera leucantha* Viguier.

ชื่อวงศ์ Araliaceae

ชื่อท้องถิ่น หนุมานประสานกาย

ชื่ออื่น ชิดฮะลั้ง (จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม สูง 1 – 3 ม. ใบประกอบแบบนิ้วมือ ใบย่อย 5 – 7 ใบ รูปหอกแคบ ปลายและโคนเรียวแหลม ไม่หนาเกินไป ผิวและขอบเรียบ ก้านใบย่อยสั้น ก้านช่อใบยาว ดอกเล็กสีขาวแกมเหลืองเขียว เป็นช่อ กระจาย ผลกลมเท่าเมล็ดพริกไทย สีเหลืองเป็นพวงหนาแน่น เกิดตามป่าดงดิบเขา เกาะอยู่ตามซอกหินผาและปลูกไว้ทำยา ที่เกิดตามเขาจะมีรสเผ็ดปร่าหอมขม ฝาดเล็กน้อย แรงกว่าที่ปลูกตามบ้านมาก ที่ปลูกตามบ้านจะมีรสจืดปร่าเล็กน้อย ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและกิ่งตอน

ประโยชน์

รักษาโรคหืด โรคแพ้อากาศ ขับเสมหะ โรคหลอดลมอักเสบ วัณโรคปอด แก้ไอ แก้อาเจียนเป็นเลือด ตำพอกแผลห้ามเลือด ห้ามเลือด

หนอนตายยาก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Stemona tuverosa* Lour.

ชื่อวงศ์ Stemonaceae

ชื่อท้องถิ่น หนอนตายยาก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกสูง 0.4-0.6 เมตร รากเป็นรูปกระสวย ออกเป็นจุดคล้ายกระชาย กิ่งที่กำลังจะออกดอกมักจะเลื้อยพันธ์ ใบเดี่ยวเรียงสลับรูปหัวใจกว้างสี่ถึงยาว 6-10 เซนติเมตรแผ่นใบเป็นคลื่น ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ กลีบดอกด้านนอกสีเขียว ด้านในสีแดง ผลแห้งแตกได้

ประโยชน์

รักษาริดสีดวง ใช้รากต้มกับยาฉุนรมหัวริดสีดวง ทำให้หัวริดสีดวงฝ่อ ฆ่าหนอนแมลงต่าง ๆ ใช้รากสดทุบหมักกับน้ำ ฉีดฆ่าหนอนแมลง

หนุมานนั่งแท่น

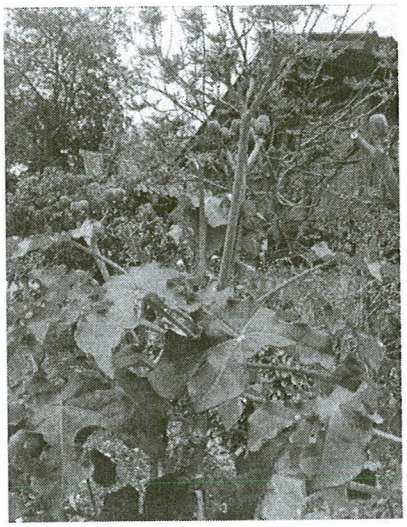

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Jatropha podagrica* Hook. f.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มมีน้ำยางใส ขนาดสูงประมาณ 1.5 – 3 เมตร ใบเดี่ยวขนาดใหญ่แผ่กว้าง ขอบใบเว้า 3 หรือ 5 แฉก ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง มีดอกย่อยหลายดอก แต่ละดอกมีกลีบสีส้มจำนวน 5 กลีบ ผลสดสีเขียว เมื่อแก่ไม่แตกจะเปลี่ยนเป็นสีดำ

ประโยชน์

น้ำยาง ยาพื้นบ้านล้านนา ใช้ทารักษาแผลมีดบาด ช่วยห้ามเลือด รักษาฝี เมล็ด มีพิษ

อัญชัน

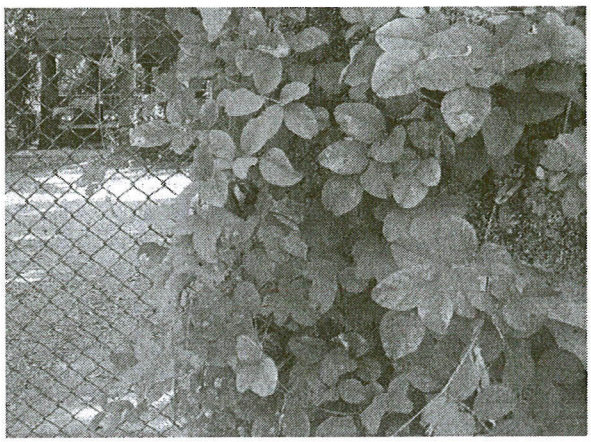
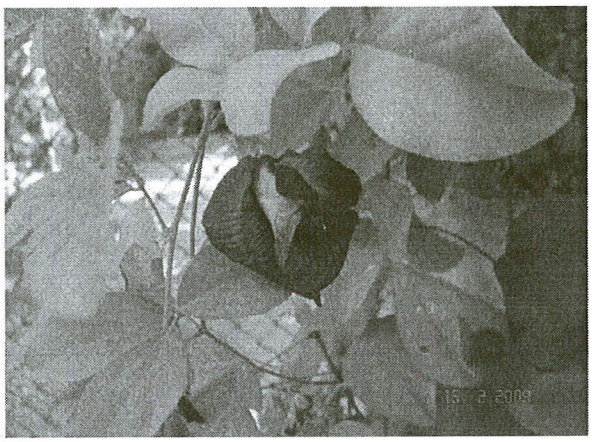

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clitorea tematea* Linn.

ชื่อวงศ์ Leguminosae

ชื่อท้องถิ่น อัญชัน

ชื่ออื่น อังชัน, เอื้องจัน, แดงจัน,อังจัน (เหนือ)

ชื่อสามัญ Butterfly Pea

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อย เถากลมเล็กเรียวยาว ใบประกอบ 5 ใบ ใบย่อยรูปไข่ ผิวและขอบเรียบ บางสีเขียว ดอกมีทั้งชนิดดอกรา (ดอกชั้นเดียว) และดอกซ้อนมีสองชนิด คือ ชนิดดอกสีขาว และชนิดดอกสีม่วง ดอกขนายเท่าหัวแม่มือ กลีบเดี่ยวรูปไข่กลับ ฝักยาวเหมือนฝักถั่วเขียว ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์

ดอก รักษาอาการผมร่วง แก้ฟกช้ำบวม ใช้ผสมอาหารให้สีม่วง เช่น ข้าวดอกอัญชัน ขนมดอกอัญชัน เป็นต้น

เมล็ด เป็นยาระบาย

ใบและราก อัญชันชนิดขาวใช้เป็นยาขับปัสสาวะและยาระบาย ชนิดม่วงแก้ตาฟางและตาแฉะ

อีเหนียว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Desmodium gangeticum* (L.) DC.

ชื่อวงศ์ PAPILIONACEAE

ชื่อสามัญ อีเหนียว (ภาคกลาง) นางเหนียว หนาดออน (ภาคกลาง) หญ้าตืดแมว (ภาคเหนือ) หนูดพระผู้ (ตรัง) อ้ายเหนียว (กาญจนบุรี) กระตืดแป (เลย) นอมะช่าย (กะเหรี่ยง) กาญจนบุรี

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เจริญเติบโตลำต้นตั้งตรง ถึงกึ่งตั้งกึ่งเลื้อย สูง 30S-150 เซนติเมตร ลักษณะใบเป็นใบประกอบชนิดมีใบย่อยใบเดียว เรียงสลับ รูปไข่ (ovate) ถึงรูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 2.3-5.8 เซนติเมตร ยาว 3-10 เซนติเมตร หน้าใบมีขนน้อยมากถึงไม่มีขน หลังใบมีขนสั้นๆกระจายปานกลาง ขอบใบเรียบ (entire) ออกดอกที่ยอดและซอกใบ กลีบดอก กลีบกลาง (standard) และ กลีบคู่ข้าง (wing) มีสีชมพูอมม่วง กลีบดอกคู่ล่าง (keel) มีสีขาวปนม่วงอ่อนๆ อับเรณูสีเหลือง ส่วนเกสรเพศเมีย (stigma) สีเขียวอ่อน ช่อดอกยาว 14 - 22 เซนติเมตร ช่อดอกประกอบด้วยดอกย่อย 28 - 42 ดอก ฝักมีขนสั้นกระจายปานกลาง มีลักษณะแบน คอดเป็นข้อ 2-8 ข้อ ออกดอกมากช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

ประโยชน์

เป็นอาหารสัตว์และเป็นพืชสมุนไพร ตำรายาไทยใช้ ราก เป็นยาขับปัสสาวะ ยาพื้นบ้าน ใช้รากขับพยาธิไส้เดือนในเด็ก ใบสดตำพอกแผลถอนพิษสุนัขกัด

อ้อยแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Saccharum officinarum* Linn.

ชื่อวงศ์ Gramineae

ชื่อท้องถิ่น อ้อยแดง

ชื่ออื่น อ้อยดำ, อ้อยตาแดง, อ้อยขม

ชื่อสามัญ Sugar Cane

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชจำพวกหญ้า ลำต้นกลมยาว เป็นปล้องๆ เนื้ออ่อนฉ่ำน้ำ เปลือกสีแดงอมม่วง มีตาออกตามข้อ ใบแคบยาวเรียว มีขนสากคาย อ้อยแดงมีหลายพันธุ์ เช่น ชนิดใบเขียวกาบเขียวอ่อน ชนิดมีใบสีม่วงปลายออกเขียวอมม่วง กาบใบสีม่วงแดง และชนิดเปลือกต้นสีเหลืองอมแดง มีตาสีแดงเข้ม หมอนิยมใช้ชนิดที่มีเปลือกสีแดงเข้าและใบสีเขียวกาบเขียวอ่อนทำยา ส่วนชนิดใบสีม่วงนับว่ามีฤทธิ์ขับและร้อนแรงเกินไป

ประโยชน์

ขับปัสสาวะ แก้ไตพิการ แก้ไอเรื้อรัง หอบ มีเสมหะในผู้ป่วยหลอดลมอักเสบ แก้อาเจียน (เพราะมีโรคอยู่ในกระเพาะ)

เอื้องหมายนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Costus speciosus* Smith.

ชื่อวงศ์ Zingiberaceae

ชื่ออื่น ชู้ไลบ้อง ซูเลโบ เอื้องช้าง เอื้องต้น เอื้องเพ็ดม้า เอื้องใหญ่

ชื่อสามัญ Spiral Flag, Wild Ginger, Crepe Ginger, Malay Ginger

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชมีหัวใต้ดิน ลำต้นแข็งกลมอวบน้ำสูงประมาณ 1.5 - 2.5 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวเกาะติดบนกิ่งแบบเวียน ใบรูปรียาว ปลายใบเรียวแหลมโคนมน และมีกาบหุ้มรอบลำต้น ผิวใบด้านบนเรียบ ด้านใต้มีขนขนาดเล็กสีขาวอ่อนนุ่ม ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด ดอกย่อยสีขาว กลีบดอกติดกันเป็นหลอด ขอบกลีบย่นเป็นคลื่น กลีบประดับสีแดง ผลกลมรีรูปกระสวยส่วนปลายมีกลีบประดับติดอยู่ เมล็ดรูปเหลี่ยมสีดำเป็นมันเงา

ประโยชน์

เหง้า ใช้ขับปัสสาวะ เป็นยาถ่าย แก้ตกขาว บวมน้ำ ฆ่าพยาธิ รักษาโรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ แผลอักเสบบวมมีหนอง ฆ่าพยาธิและทำให้แท้ง ราก เป็นยาขม ขับเสมหะ พยาธิ โรคผิวหนัง แก้ไอ น้ำคั้น เป็นยาระบาย รับประทานกับพลู แก้ไอ ใบแก้ไข้

ฮ้อสะพายควาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sphenodesme pentandra* Jack.

ชื่อวงศ์ Verbenaceae

ชื่อท้องถิ่น ฮ้อสะพายควาย

ชื่ออื่น ฮ้อคอนควาย, ขาเปี๋ย (เชียงใหม่), ย่านดูก (ปัตตานี), มือตาโน๊ะ (มลายู), สุด (นครศรีธรรมราช)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา พาดพันต้นไม้ใหญ่ ใบเดี่ยวออกเรียงสลับกัน ใบรูปหอกปลายเรียวเล็กน้อยและแหลม โคนแหลม เส้นใบย่อย ออกตรงข้ามกันห่างๆ ปลายวกเข้า เหมือนรูปปอดซ้อนๆ กัน ผิวและขอบเรียบ ค่อนข้างหนา เกิดตามป่าดงดิบเขาสูง อากาศเย็น

ประโยชน์

ทำให้เลือดลมเดินสะดวก บำรุงกำลัง บำรุงความกำหนัด เป็นยากระตุ้น

ฮ่อม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Strobilanthes cusia* (Nees) Kuntze

ชื่ออื่น ฮอมคำ (ภาคเหนือ); ยายคลังใหญ่ (นครศรีธรรมราช); ยายกรัง (ภาคใต้)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม 1-3 ม. ใบมีหลายรูปแบบตั้งแต่รูปรีถึงรูปใบหอก กว้าง 2-10 ซม. ยาว 6-25 ซม. ใบอ่อนมักมีสีม่วงอมเขียว ปลายใบแหลม โคนใบรูปลิ่ม ขอบใบจักถี่หรือห่างๆ แผ่นใบมีขนประปราย ก้านใบยาว 2-5 ซม. ดอกออกเป็นช่อเชิงหลั่นแยกแขนง กว้าง 2-10 ซม. ยาวได้ถึง 20 ซม. ดอกสีขาวอมน้ำเงินหรือน้ำเงินเข้ม ตาดอกยาวประมาณ 0.6-1 ซม. ก้านดอกย่อย 0.3-0.5 ซม. กลีบเลี้ยง 4-8 กลีบ กลีบดอก 4-7 กลีบ ปลายกลีบพับงอ เกสรเพศผู้10-20 อัน แยกอิสระต่อกัน ก้านเกสรยาว 0.4-0.5 ซม. อับเรณูรูปไข่ ยาวประมาณ 2 มม. สีน้ำเงิน รังไข่รูปรีหรือรูปกรวย ก้านเกสรเพศเมีย 3-5 อัน ยอดเกสรรูปรี สีน้ำเงิน ผลมีเนื้อหลายเมล็ด ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 0.5 ซม. สุกสีน้ำเงินเข้ม เมล็ดรูปไข่กลับ ขนาดเล็ก ผิวเป็นร่างแห

ประโยชน์

ทุกส่วนของพืชมีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพรทำให้อาเจียน ลดไข้ (febrifuge)

ฮวานง็อก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pseuderanthemum palatiferum* (Nees) Radlk

ชื่อวงศ์ Acanthacea

ชื่อท้องถิ่น พญาวานร ต้นลิงง้อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชใบเดี่ยวสีเขียวเรียวแหลมเรียงตรงข้าม ลำต้นเป็นรูปสี่เหลี่ยม เปลือกต้นผิวเรียบสีเขียว ดอกเป็นช่อสีชมพู น้ำเงินม่วงหรือเกือบดำ สูงเต็มที่ได้ 1-3 เมตร สามารถขึ้นได้ดีทั้งในที่ร่มและที่แจ้ง

ประโยชน์

ใช้แก้โรคท้องเสีย กระเพาะอาหารอักเสบ ลำไส้อักเสบ ไขข้ออักเสบ คออักเสบ ตกเลือด รักษาแผล ป้องกันโรคต่าง

สรุปผลการศึกษาวิจัย

โครงการในครั้งนี้ได้ดำเนินการสำรวจ รวบรวมพันธุ์พืชและเก็บรักษาไว้ได้ทั้งหมด 207 ชนิด ทั้งพืชสมุนไพร พืชอาหาร ไม้ประดับและกล้วยไม้ อีกทั้งยังพัฒนาโรงเรือนพร้อมระบบน้ำเพื่อเก็บรักษาไว้เป็นเชื้อพันธุกรรม สำหรับผู้ที่สนใจไว้ศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 2540. ผักพื้นบ้านต้านโรค. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรประเทศไทย จำกัด กรุงเทพ ฯ.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2550. [ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก : http://www.dnp.go.th/ สืบค้น 1 ต.ค. 2550

ไซมอน การ์เนอร์ พินดา สิทธิสุนทรและวิไลวรรณ อนุสารสุนทร. 2549. ต้นไม้เมืองเหนือ. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ กรุงเทพ ฯ.

ฐานข้อมูลพรรณไม้องค์การสวนพฤกษศาสตร์. 2538. ระบบสืบค้นฐานข้อมูลดัชนีหนังสือพรรณไม้ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์. [ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก : http://www.qsbg.org/Database/Botanic_Book%20full%20option/ListIndex.asp?Point=2 สืบค้น 1 ต.ค. 2550

พัสรินณ์ พันธุ์แน่น. 2550. ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity). [ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก : http://www.krirk.ac.th/graduate/environment/article.html สืบค้น 1 ต.ค. 2550.

วิจิตร วังใน. 2544. ชนิดและพันธุ์ไม้ผลเมืองไทย. กรุงเทพ ฯ.

รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล. 2544. สมุนไพร: ยาไทยที่ควรรู้. ศักดิ์โสภาการพิมพ์ กรุงเทพ ฯ.

รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ. 2540. พืชเครื่องเทศและสมุนไพร. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ กรุงเทพ ฯ.

สถาบันวิจัยสมุนไพร. 2544. สมุนไพรพื้นบ้าน.โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรประเทศไทย จำกัด กรุงเทพ ฯ.

สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน สถาบันการแพทย์แผนไทย. 2538. ผักพื้นบ้าน ความหมายและภูมิปัญญาของสามัญชนไทย. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กรุงเทพ ฯ.

สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สวนจิตรลดา. 2550. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.rspg.thaigov.net/index.htm สืบค้น 1 ต.ค. 2550.

สมาคมพืชสวนแห่งประเทศไทย. 2551. มหัศจรรย์กล้วยไม้ไทย. บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด กรุงเทพ ฯ.

อภิชาติ ศรีสะอาดและคณะ. 2551. สมุนไพรไล่แมลงและกำจัดศัตรูพืช & พรรณไม้พิษ. บริษัทนาคาอินเตอร์มีเดีย จำกัด กรุงเทพ ฯ.

ภาคผนวก

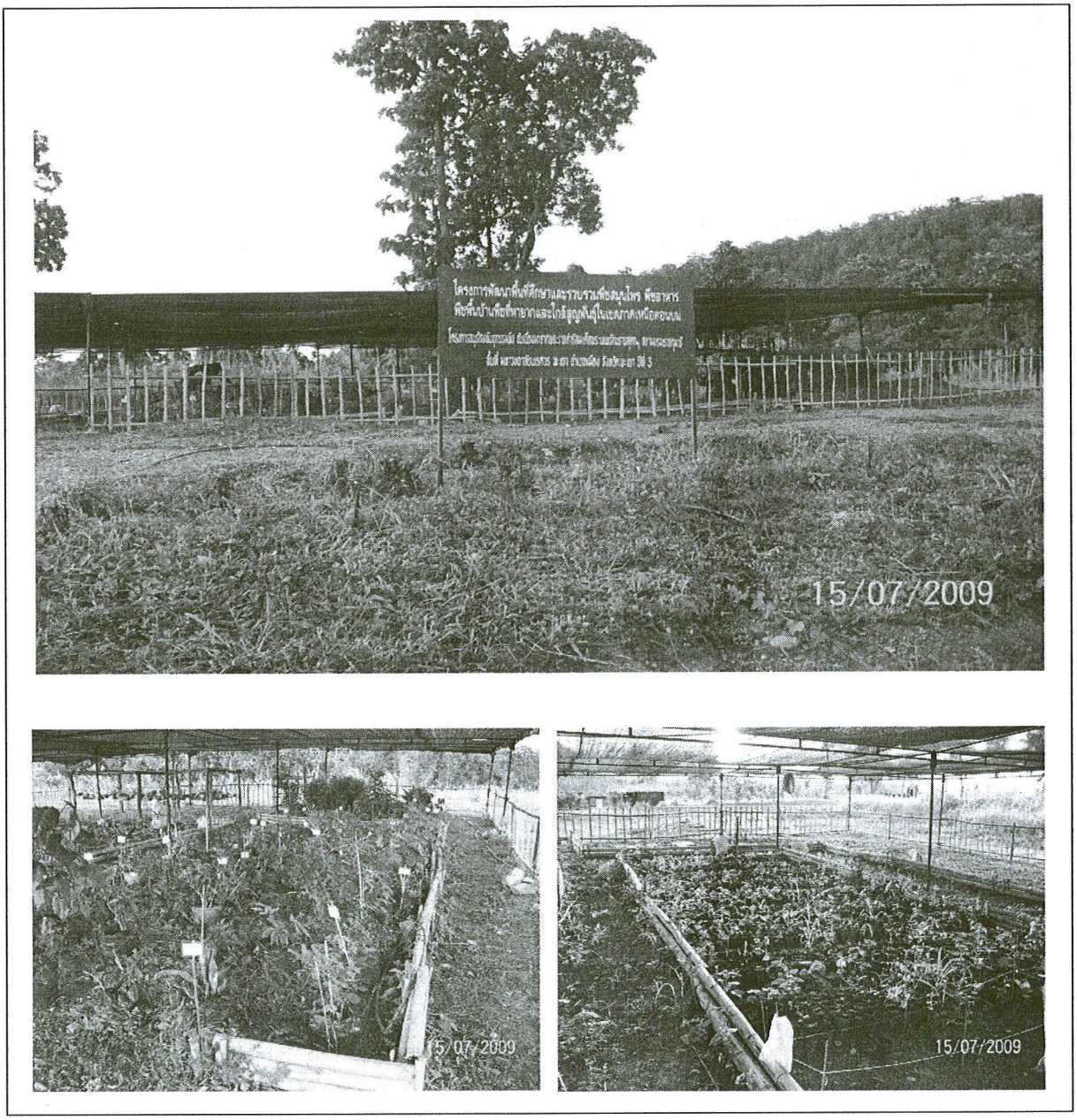

ภาพผนวก 12.1 ภาพรวมโรงเรือนและแปลงเพาะชำภายในโรงเรือน

ภาพผนวก 12.2 สวนสมุนไพรภายในโรงเรือน

ภาพผนวก 12.3 โรงกล้วยไม้ภายในโรงเรือน